นวัตกรรมหลักสูตรและการเรียนรู้ สู่ความเป็นพลเมือง

รองศาสตราจารย์ ดร. วิชัย วงษ์ใหญ่

จัดพิมพ์โดย บริษัท ดาร์ เอเชี่ย จำกัด (มหาชน)
208 ซอยเจริญนคร 1 ถนนเจริญนคร กรุงเทพฯ 10600

200 บาท

นวัตกรรมหลักสูตรและการเรียนรู้สู่ความเป็นพลเมือง

รองศาสตราจารย์ ดร.วิชัย วงษ์ใหญ่

นวัตกรรมหลักสูตรและการเรียนรู้สู่ความเป็นพลเมือง

© รองศาสตราจารย์ ดร.วิชัย วงษ์ใหญ่

ISBN 978-974-350-469-6

พิมพ์ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2554 จำนวน 1,000 เล่ม

พิมพ์ที่ บริษัท อาร์ แอนด์ ปริ้นท์ จำกัด
เลขที่ 206 ถนนเสนานิคม 1 ลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร

คำนำ

หนังสือ “นวัตกรรมหลักสูตรและการเรียนรู้สู่ความเป็นพลเมือง” เล่มนี้ ผู้เขียนได้เรียบเรียงบทความทางด้านหลักสูตรและการเรียนรู้ที่ได้เคยเขียนไว้ รวมทั้งเขียนบทความที่เขียนขึ้นใหม่ เพื่อเป็นองค์ความรู้สำหรับการพัฒนาผู้เรียนไปสู่ความเป็นพลเมือง ทั้งพลเมืองของชาติ พลเมืองอาเซียนและพลโลก ซึ่งจะเป็นประโยชน์สำหรับบุคลากรทางการศึกษา นิสิตนักศึกษา อาจารย์ที่มีความสนใจ ในการพัฒนาผู้เรียนทุกระดับให้มีคุณภาพ สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน สังคม ประเทศชาติ ภูมิภาคอาเซียน และของโลก ได้เป็นอย่างมาก

วิชัย วงษ์ใหญ่

การเรียนรู้มีความสำคัญมากกว่าความรู้
การเรียนรู้สำคัญมากกว่าการสร้างความรู้
การสร้างความรู้พร้อมกับเกิดการเรียนรู้
เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการเรียนรู้ในอนาคต

สารบัญ

บทความ		หน้า
1	นวัตกรรมการเรียนรู้สู่ความเป็นพลเมือง	1
2	สี่เสาหลักของการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21	21
3	ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข็มมุ่งสู่การเรียนรู้	29
4	พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ: จุดเน้นการปฏิรูปการเรียนรู้	41
5	วัฒนธรรมการเรียนรู้ในโลกยุคใหม่	59
6	การเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ	71
7	ผู้เรียนสำคัญที่สุดสู่การเรียนรู้แนวราบ	77
8	สังคมน่าอยู่ด้วยจิตอาสา	83
9	การจัดการเรียนรู้สำหรับเด็กที่มีความสามารถพิเศษ	91
10	การพัฒนาหลักสูตรแบบครบวงจร	97
11	หลักสูตรการศึกษากับการพัฒนาประเทศ	105
12	การพัฒนาหลักสูตรแบบมีฐานมาจากโรงเรียน	115
13	หลักสูตรสถานศึกษา	123
14	บูรณาการ	131
15	การเรียนรู้ที่ใช้ปัญหาเป็นฐาน	139
16	การออกแบบการเรียนรู้ย้อนกลับนวัตกรรมการเรียนรู้	151
17	ครูนักวิจัย	161
18	ความรู้สู่นวัตกรรม	165
19	การบริหารคนเก่ง: การรักษาประสิทธิภาพขององค์กร	173
	ดรรชนีคำสำคัญ	181

บัญชีแผนภาพ

แผนภาพ		หน้า
1	ปัจจัยการพัฒนาคุณภาพการศึกษา	4
2	คุณลักษณะของผู้เรียนที่มีความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย	7
3	ทุนทางสังคมที่สำคัญและมีคุณค่าต่อการจัดการศึกษา	14
4	หลักการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง และองค์ประกอบการประเมิน 3P	17
5	ความสำคัญของสี่เสาหลักของการเรียนรู้ต่อผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติ และผู้เกี่ยวข้อง	23
6	สาระสำคัญของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	30
7	ความเชื่อมโยงขององค์ประกอบต่างๆ ของเศรษฐกิจพอเพียง	40
8	การเรียนรู้แนวราบระหว่างผู้สอนและผู้เรียน	77
9	ความสำคัญของหลักสูตรที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล และการสะท้อนผลเพื่อปรับปรุงหลักสูตร	98
10	ความสัมพันธ์ระหว่างระบบการพัฒนาหลักสูตร ระบบการใช้หลักสูตร และระบบการประเมินหลักสูตรตามแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรแบบครบวงจร	100
11	รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรแบบมีฐานมาจากโรงเรียน	115
12	รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของศรีสมร พุ่มสะอาด	121
13	ความเชื่อมโยงระหว่างคุณลักษณะอันพึงประสงค์กับมาตรฐานสาระการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ช่วงชั้น สาระการเรียนรู้รายปี คำอธิบายสาระการเรียนรู้ และหน่วยการเรียนรู้	126
14	วงจรกระบวนการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน	144
15	ลำดับขั้นตอนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถที่คงทน	152

บัญชีแผนภาพ (ต่อ)

แผนภาพ		หน้า
16	องค์ประกอบของการกำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง 4 ด้านที่สะท้อนการพัฒนาศักยภาพผู้เรียนเป็นองค์รวม	153
17	วงจรการวิจัยของครูนักวิจัย	163
18	การสังเคราะห์ข้อมูลสารสนเทศและความรู้ สู่การเกิดปัญญา	168
19	วิวัฒนาการของการบริหารคนเก่ง	175

บัญชีตาราง

ตาราง		หน้า
1	การสังเคราะห์องค์ประกอบของพฤติกรรมจิตอาสา	86
2	ภาพรวมของรูปแบบการบูรณาการ วิธีการประเมินผล และผลการเรียนรู้	134
3	การออกแบบพิมพ์เขียวการวัดและประเมินผลเพื่อนำไปสร้างเครื่องมือวัดที่สมบูรณ์	156

นวัตกรรมการเรียนรู้สู่ความเป็นพลเมือง

รองศาสตราจารย์ ดร.วิชัย วงษ์ใหญ่*

บทนำ

ปัจจุบันและอนาคตนั้นแตกต่างจากอดีตโดยสิ้นเชิงการสร้างองค์กรสู่ความสำเร็จอันยิ่งใหญ่ (Good to Great) ศัตรูของความสำเร็จอันยิ่งใหญ่ คือ การที่เห็นว่าองค์กรของตนนั้นดีแล้ว (Good is an enemy of Great) การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของบุคคลและองค์กรเป็นสิ่งจำเป็นที่สำคัญในการเรียนรู้ การทำงาน และการดำเนินชีวิต

พลังขับเคลื่อนของกระแสโลก คือ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทำให้เกิดการเชื่อมโยง (community) ทั่วโลก Social network, Internet, Facebook, Twitter, iPhone, Blackberry โลกจะขับเคลื่อนโดยกระแสเศรษฐกิจและเทคโนโลยี ทำให้เกิดการแข่งขัน ร่วมมือ และเชื่อมโยงเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการศึกษาที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของประชากร ปัจจุบันนี้การติดต่อสื่อสารจะใช้Twitter ส่งข้อความกันแบบตัวต่อตัวและแบบหนึ่งต่อหลายคน ได้รับไม่เกิน 140 ตัวอักษร มีผู้ใช้มากกว่า 200 ล้านคน น้อยกว่า Facebook ที่มีผู้ใช้ 600 ล้านคน Twitter ได้เปลี่ยนวิถีของการรับรู้สารสนเทศแทน Website, E – mail, SMS หลักการใช้ Twitter ที่สนับสนุนการเรียนรู้มี 6 ประการดังนี้

1. กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมาย อะไรคือมาตรวัดความสำเร็จ พอเหมาะกับการส่งข้อความสั้นๆ ที่มีการอัพเดทเป็นประจำ
2. รับฟังและวิเคราะห์ ดูความต้องการและตอบสนองให้เร็วที่สุด
3. สร้างโปรไฟล์ขององค์กรต่อสาธารณะให้ชัดเจนง่ายต่อความน่าใช้
4. สร้างสาระและบทสนทนาในเครือข่ายสังคมออนไลน์ซึ่งเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์

* สาขาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

5. สร้างผู้ติดตามสารสนเทศมากขึ้น (Follower) ข้อความที่ผ่านสื่อมีคนอ่านมากขึ้น

6. วัดผลความสำเร็จ จำนวนผู้เข้าชม ปริมาณความสนใจ และประสานเครื่องมือวิเคราะห์กับ Website เช่น Google Analytic

การเรียนรู้ในโลกอนาคต

การเรียนรู้ในอนาคต มีลักษณะเป็นการเรียนแบบ Multi Disciplinary Team จะสอนให้เราต้องเรียนรู้ที่จะทำงานกับทุกคนทุกประเภทเป็นทีมและการเรียนรู้กว้างแบบ Liberal Arts (ศิลปวัฒนธรรมประวัติศาสตร์ ภาษา ดนตรี ศาสนา คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ฯลฯ) มีโครงการให้ทำร่วมกัน วันนี้และอนาคตเราต้องทำงานกับคนหลากหลายความคิดมาคิดร่วมกันแก้ปัญหาซับซ้อนของโลกในวันนี้และอนาคต

การเรียนรู้ที่ดีที่สุด คือ การเรียนที่จะฟังจากคนอื่นที่เราไม่เชื่อฟังเรื่องที่เราไม่เชื่อจากคนที่เราไม่รู้จัก นวัตกรรมจึงจะเกิดขึ้นได้

ทักษะที่จำเป็นในโลกอนาคตมี 5 ประการ ได้แก่

1. ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (Science and Technology Literacy)
2. การคิดวิเคราะห์ และการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์
3. ความสามารถในการสื่อสารและเข้าใจวัฒนธรรมที่หลากหลาย
4. ความสามารถในการปรับตัวในสถานการณ์ต่างๆ
5. ความสามารถในการทำงานเป็นทีม

การศึกษาเพื่อสร้างคนรุ่นใหม่ พร้อมที่จะเป็นผู้นำบนโลกที่ซับซ้อนในอนาคต (Navigating Complex World Liberal Arts) สอนให้คนรู้จักสร้าง มีความเชื่อ คนที่รอบรู้จะเข้าใจโลก เข้าใจการเปลี่ยนแปลง เข้าใจคนได้มากกว่า มีวิสัยทัศน์กว้างไกลกว่า จะเป็นปัจจัยการดำเนินชีวิตที่มีคุณภาพ การศึกษาที่ดีคือการเรียนรู้ที่จะเรียน เพราะทุกวันนี้โลกเปลี่ยนไปอะไรที่ดำรงอยู่ในวันนี้อาจล้าสมัย

ได้เสมอ เพราะฉะนั้นการมีวิสัยทัศน์กว้างไกล จะช่วยให้เราพร้อมที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ได้เสมอ ทำอะไรใหม่ๆ เสมอ ทุกวันคือการเรียนรู้ใหม่และการเรียนรู้ต้องทำตลอดชีวิต

คุณค่าที่แท้จริงของการเรียนรู้ คือ คุณภาพด้านในคุณภาพความเป็นมนุษย์ ความรู้อาจจะไม่ใช่สิ่งที่จำเป็นต่อไปอีก ทักษะบางอย่างอาจจะไม่เพียงพอ สิ่งที่จะทำให้เรามีชีวิตรอดในอนาคต คือ คุณภาพความเป็นมนุษย์ ซึ่งประกอบด้วย ความรัก ความเมตตา ความกล้าหาญ ความสามารถในการเปิดรับมุมมองใหม่ๆ รวมทั้งการมีสติและความสงบภายในจิตใจ

สิ่งที่ต้องเรียนรู้ในอนาคตเป็นปัจจัยทำให้ต้องเปลี่ยนแปลงกระบวนการเรียนรู้ที่ทำอยู่ในปัจจุบัน ได้แก่ 1) ความเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วมากมาย เกิดขึ้นในโลก เทคโนโลยีก้าวหน้าเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา 2) การเปลี่ยนแปลงองค์ความรู้ เพิ่มขึ้นทุกวัน ความรู้ที่มีอยู่แล้วและใช้ได้ในวันนี้ อาจจะล้าสมัยในวันพรุ่งนี้ และ 3) สิ่งที่เราควรจะเรียนรู้คือวิธีการแสวงหาความรู้ การคิดสร้างสรรค์ การแก้ปัญหาเชิงอนาคต

การเรียนรู้และการสอบจะเน้นการวัดที่ความเข้าใจใน**ความคิดรวบยอดหลัก** (main concept) ความคิดรวบยอด หมายถึง ลักษณะร่วมที่สำคัญของสิ่งหนึ่งสิ่งใดขาดองค์ประกอบใดไม่ได้ และสามารถนำไปสรุปอ้างอิงได้ (generalization) เช่น ดอกไม้มีลักษณะร่วมขององค์ประกอบ คือ กลีบดอก เกสร และก้านดอก ถ้าขาดองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งจะไม่ใช่ดอกไม้ องค์ประกอบของหลักสูตร คือ จุดประสงค์ กิจกรรม การประเมินผล

ลักษณะการสอบในอนาคตข้อสอบมีไม่มากข้อ แต่ต้องเขียนเปรียบเทียบอธิบาย จากความคิดเห็นของเรา คะแนนจะมาจากความคิดสร้างสรรค์ การรู้จักวิเคราะห์ ความรู้จากหลายด้านที่เรียนมาบูรณาการนำไปประยุกต์ใช้กับเหตุการณ์ปัจจุบัน

การปรับกระบวนทัศน์ทางการศึกษา

มุ่งสู่คุณภาพของคน จะต้องกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ในความหมายของความเป็นมนุษย์เป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นปัจจัยชี้ขาดของความเป็นชนชาติที่จะอยู่รอด มีปัจจัยคุณภาพการศึกษา 3 ปัจจัยหลัก คือ 1) บุคลากร 2) ประสิทธิภาพ 3) ความเป็นธรรม ดังแผนภาพต่อไปนี้

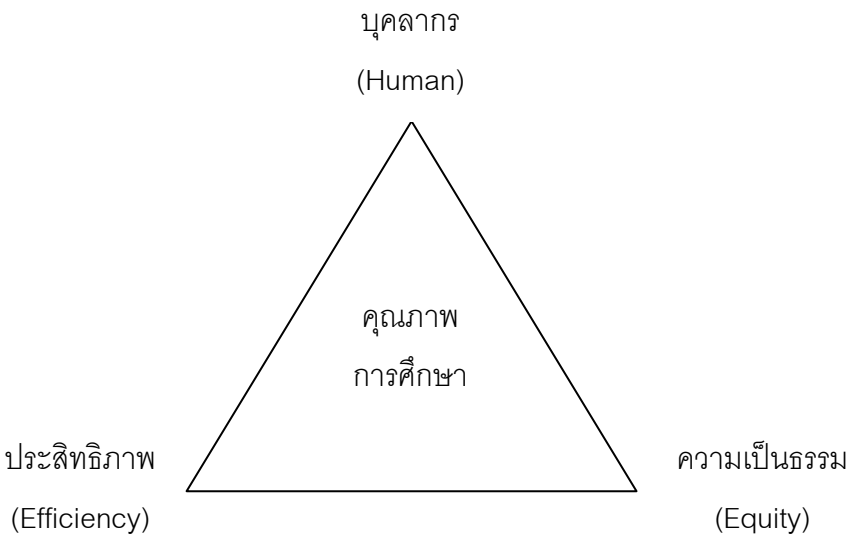

แผนภาพ 1 ปัจจัยการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

บุคลากรในสถานศึกษาเริ่มตั้งแต่ผู้บริหารรักบุคลากร รักครอบครัวของบุคลากร รักชุมชน จะทำให้องค์กรมีความสุข (Happy workplace) เมื่อบุคลากรมีความสุข การทำงานจะมีคุณภาพและประสิทธิภาพ

ประสิทธิภาพ การดำเนินงานทุกอย่างบรรลุวัตถุประสงค์ เกิดประสิทธิภาพในการทำงาน ความสูญเปล่าลดลง

ความเป็นธรรม ความยุติธรรม เป็นคุณธรรมพื้นฐานของคุณธรรมข้ออื่น ทุกคนมีความยุติธรรม ความซื่อสัตย์ แล้วความรับผิดชอบเกิดขึ้นตามมา

คุณภาพการศึกษา คือ อัตลักษณ์ และเอกลักษณ์

อัตลักษณ์ มาจากตัวบ่งชี้การประเมินผลผลิตตามปรัชญา ปณิธาน และวัตถุประสงค์ของสถาบันการศึกษา

เอกลักษณ์ จุดเด่นที่สะท้อนคุณภาพผลผลิต คือ ผู้สำเร็จการศึกษา

การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง (Civic Education)

พลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย เป็นสมาชิกของสังคมที่ใช้สิทธิ เสรีภาพ โดยมีความรับผิดชอบ เคารพสิทธิของผู้อื่น เคารพความแตกต่าง กติกา และใช้กติกาในการแก้ปัญหา จึงจะสามารถอยู่ร่วมกันและปกครองกันตามวิถีประชาธิปไตย มีคุณลักษณะของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ได้แก่ 1) สมาชิกของสังคมที่มีอิสรภาพ 2) พึ่งพาตนเองได้ 3) ใช้สิทธิเสรีภาพโดยควบคู่กับความรับผิดชอบ 4) เคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น เคารพความแตกต่าง เคารพหลักความเสมอภาคเคารพกติกา 5) ไม่แก้ปัญหาด้วยความรุนแรง ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม 6) กระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบหรือร่วมกันขับเคลื่อนสังคม และแก้ปัญหาสังคมในระดับต่างๆ ตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน ระดับประเทศ อาเซียน และประชาคมโลก

ผู้สอนจะต้องมีบทบาทในการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมคุณลักษณะของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ดังนี้

1. มีความรู้เรื่องประชาธิปไตย ให้ความสำคัญกับความเป็นประชาธิปไตย

2. กระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบกิจกรรมเป็นฐาน (activity - based) ผ่านกระบวนการคิดวิเคราะห์เพื่อให้ผู้เรียนเห็นความเชื่อมโยง

3. สร้างความตระหนักในผู้เรียนให้เห็นว่าเราทุกคนต่างเป็นส่วนหนึ่งของปัญหา มีความร่วมรับผิดชอบ และคลี่คลายการแก้ปัญหา

4. เป็นผู้มีบทบาทเอื้ออำนวยความสะดวกและจัดการเรียนรู้ (Facilitator) มีหน้าที่เชื่อมโยงการเรียนรู้กับประสบการณ์จริงในวิถีชีวิต ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจ ความเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ และมีคุณลักษณะดังนี้

4.1 มีอิสรภาพและพึ่งพาตนเองได้ ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำในระบบอุปถัมภ์

4.2 เคารพสิทธิผู้อื่น

4.3 เคารพความแตกต่าง มีทักษะในการฟัง และยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างจากตนเอง

4.4 เคารพหลักความเสมอภาค เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เห็นบุคคลเท่าเทียมกันในแนวระนาบ ไม่ใช่แนวดิ่ง

4.5 เคารพกติกา เคารพกฎหมาย ใช้กติกาในการแก้ปัญหา

4.6 รับผิดชอบต่อสังคม ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม กระตือรือร้นร่วมรับผิดชอบแก้ไขปัญหาสังคมโดยเริ่มต้นที่ตนเอง

องค์ประกอบคุณลักษณะของผู้เรียนที่มีความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย มี 6 ประการ ได้แก่ 1) มีอิสรภาพและพึ่งตนเองได้ 2) เข้าใจระบอบประชาธิปไตยและมีส่วนร่วม 3) มีวินัยและรับผิดชอบต่อสังคม 4) เคารพสิทธิของผู้อื่น 5) ยอมรับความแตกต่าง และ 6) เห็นว่าทุกคนเท่าเทียมกัน ดังแผนภาพต่อไปนี้

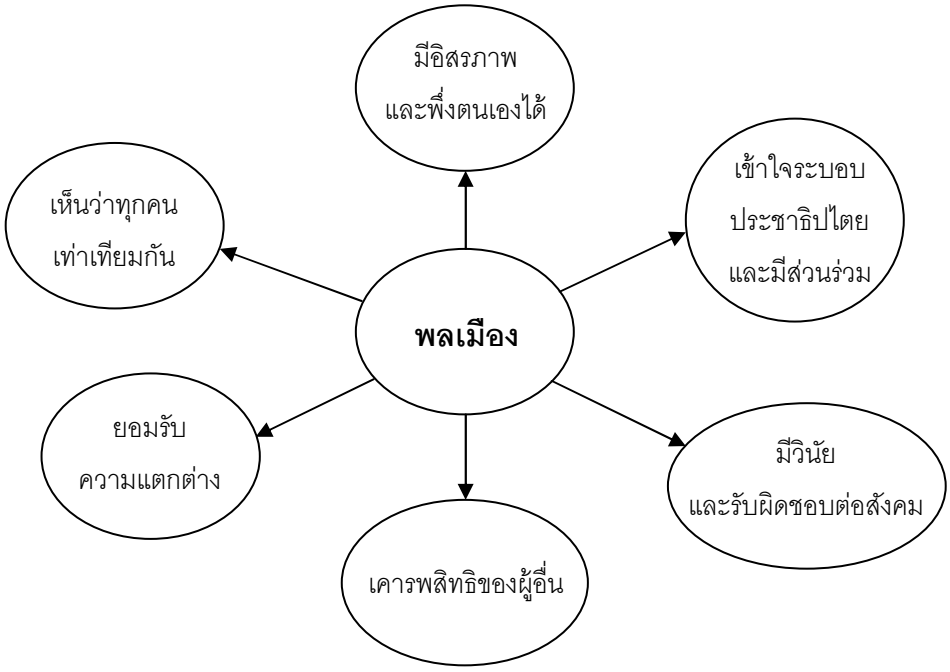

แผนภาพ 2 คุณลักษณะของผู้เรียนที่มีความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

การจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองของสังคม ของประเทศ จะสามารถ**เชื่อมโยงไปสู่ความเป็นพลเมืองของสังคมอาเซียน**ได้

อาเซียนศึกษา (ASEAN Education)

วัตถุประสงค์ของอาเซียน 5 ประการ ได้แก่

1. ส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศสมาชิก
2. ธำรงสันติภาพเสถียรภาพความมั่นคง
3. เสริมสร้างเศรษฐกิจและความอยู่ดีของประชาชน
4. พัฒนาสังคมและวัฒนธรรม
5. ส่งเสริมความร่วมมือกับภายนอกอาเซียน และองค์การระหว่างประเทศ

ลักษณะความเป็นภูมิภาคมีจุดประสงค์ร่วมกันคือ

1. สันติภาพและความปลอดภัย
2. อำนาจทางการเมือง และผลประโยชน์ร่วมกันทางเศรษฐกิจ
3. ภูมิภาคที่เข้มแข็งและมีศักยภาพในการแข่งขัน

คุณลักษณะของพลเมืองอาเซียน

1. สุขภาพสมบูรณ์แข็งแรงทั้งสุขภาพกายและจิต
2. มีทักษะภาษาอังกฤษที่ดีและรู้ภาษาอาเซียน อย่างน้อย 2 ภาษา
3. มีทักษะอาชีพตามมาตรฐานอาเซียน
4. มีความเข้าใจในพหุวัฒนธรรม
5. มีจิตสำนึกอาเซียน (ASEAN Spirit)

ปฏิญญาว่าด้วยความร่วมมืออาเซียน
(เป้าหมายการสร้างประชาคมอาเซียนภายในปี ค.ศ. 2015)

1. ประชาคมความมั่นคงอาเซียน ASEAN Security Community : ASC
2. ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ASEAN Economic Community : AEC
3. ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ASEAN Social Cultural Community: ASCC

ประชาคมความมั่นคง

1. เพื่อให้ประเทศในภูมิภาคอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและแก้ไขปัญหาโดยใช้สันติวิธี
2. ร่วมกันเผชิญหน้าภัยคุกคามรูปแบบใหม่ การก่อการร้าย ยาเสพติด การค้ามนุษย์
3. ส่งเสริมความร่วมมือทางทะเล

ประชาคมเศรษฐกิจ

1. เพื่อให้ภูมิภาคมีความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ และสามารถแข่งขันกับภูมิภาคอื่นได้
2. ทำให้อาเซียนเป็นตลาดแรงงานการผลิต
3. เกิดการไหลเวียนอย่างเสรีของสินค้า บริการ การลงทุน และเงินทุน
4. พัฒนาฝีมือแรงงาน และให้มีการเคลื่อนย้ายแรงงานฝีมืออย่างเสรี

ประชาคมสังคมและวัฒนธรรม

1. เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน
2. เสริมสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมอาเซียน
3. สร้างประชาสังคมที่เอื้ออาทร

4. ส่งเสริมความยั่งยืนเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม
5. ส่งเสริมความเข้าใจระหว่างประชาชนระดับรากหญ้า

แนวทางการจัดการศึกษา

1. ความรู้เกี่ยวกับความร่วมมือและเจตนารมณ์ของอาเซียน
2. การสร้างจิตสำนึกอาเซียน ความเป็นอาเซียน
3. ภาษาและวัฒนธรรมอาเซียน
4. ศักยภาพการแข่งขันของประเทศ

การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยเน้นกิจกรรม ฝึกกระบวนการคิดจากสถานการณ์ การมีส่วนร่วมรับผิดชอบของสังคมอาเซียน และการแก้ปัญหาในอนาคตอย่างสร้างสรรค์ เพื่อเตรียมผู้เรียนก้าวเข้าสู่สังคมโลก เพราะทุกวันนี้เทคโนโลยีได้เชื่อมโยงสิ่งต่างๆ เข้าอยู่ในโลกเดียวกัน โดยเฉพาะชุมชนความรู้กับวัฒนธรรม การเรียนรู้เข้าถึงวัฒนธรรมของอาเซียน การแสวงหาคุณค่าและประโยชน์ทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่มีคุณค่าและสามารถแปลงเป็นทุนหรือทรัพย์สินได้

พลโลกศึกษา (Global Education)

สังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปมากจากอดีตเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของสังคมโลกอย่างใกล้ชิด การจัดการศึกษามุ่งพัฒนาจิตสำนึกความเป็นพลโลกและพัฒนาผู้เรียนเป็นพลเมืองของภูมิภาคของสังคมโลก มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับพลเมือง ของโลกที่อาศัยอยู่ในภูมิภาคต่างๆ มีแนวคิดที่ดีต่อการอยู่ร่วมกันของมนุษยชาติ ความสัมพันธ์ การแลกเปลี่ยน และการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีความสามารถในการคิด และการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นโดยใช้ความร่วมมือและการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อความเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของ

สังคมซึ่งทำให้เกิดสันติสุขของโลก เป็น**บุคคลแห่งความรู้** (knowledge worker) ที่มีลักษณะแสวงหาความรู้อยู่เสมอ รู้เท่าทันสถานการณ์ การเปลี่ยนแปลงของโลก เพื่อให้สามารถปรับตัวได้ดี องค์ประกอบของการเรียนรู้ตลอดชีวิต คือ 1) การเรียนรู้อย่างไร (learning how to learn) 2) การเป็นมนุษย์อย่างไร (learning how to be) 3) การมีชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสันติอย่างไร (learning how to live together) และ 4) การดำรงชีพอย่างไร (learning how to do)

การเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้จำเป็นต้องมีทักษะที่ส่งเสริมศักยภาพ 5 ประการ ดังนี้ 1) ความสามารถในการคิด คือ การคิดสร้างสรรค์ (creative thinking) การคิดเชิงบวก (positive thinking) การคิดนอกกรอบ (lateral thinking) 2) ความสามารถในการเขียน การเขียนเพื่อการสื่อสาร และการเขียนเชิงสร้างสรรค์ 3) ความสามารถในการอ่าน สามารถวิเคราะห์เรื่องที่อ่าน สังเคราะห์ข้อมูล จัดระบบการจัดการข้อมูล 4) ความสามารถในการพูดนำเสนอแนวคิดใหม่ของตนเอง และ 5) ความสามารถในการฟัง การฟังรับรู้ได้เร็วกว่าการอ่าน เปิดตัวเองให้เกิดการเรียนรู้เคารพผู้พูด

การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ 2 สู่ความเป็นพลเมืองอาเซียนและพลโลก

การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ 2 พ.ศ. 2552 - 2561 มุ่งให้คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ บนฐานคิดใหม่ 4 ประการ ได้แก่ 1) การพัฒนาคุณภาพคนไทยยุคใหม่ 2) การพัฒนาคุณภาพผู้สอนยุคใหม่ 3) การพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ยุคใหม่ และ 4) การพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการยุคใหม่

บทบาทของผู้สอนยุคใหม่ 5 ประการ

1. เป็นนักออกแบบและพัฒนา ได้แก่ ออกแบบหลักสูตร ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้และออกแบบการวัดและประเมินผล

2. เป็นนักจัดการเรียนรู้ ที่มีบทบาทเอื้ออำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ และใช้ระบบการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน

3. เป็นนักสร้างสรรค์ คิดค้นและสร้างสื่อ นวัตกรรมการเรียนรู้

4. เป็นนักวิจัยค้นคว้า (Routine to Research: R2R) การทำงาน การจัดการเรียนรู้ การวิจัย

5. เป็นผู้เชื่อมโยง LinkedIn ประสาน ผู้ปกครอง ชุมชน ผู้เรียน ในลักษณะเครือข่าย

นวัตกรรมการสร้างเครือข่าย INN

ประกอบด้วย 1) I (Individual) หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่การจัดการเรียนการสอนของตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ 2) N (Node) หมายถึง การสร้างเครือข่ายผู้ปกครอง ชุมชน ผู้เรียนเป็นเครือข่ายย่อยๆ และ 3) N (Network) หมายถึง การสร้างเครือข่ายย่อยๆ ของผู้ปกครอง ชุมชน ผู้เรียน โดยกระบวนการทำงานร่วมกัน 4 ประการ เรียกว่า 4 สาน ได้แก่ 1) สานเป้าหมาย (define common purpose) 2) สานใจ (define core principles and values) 3) สานสมอง (organize participatory decision making) และ 4) สานแผน (concerting detailed plans)

การจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองอาเซียน

การจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองอาเซียน แนวการจัดการเรียนรู้คำนึงถึงสาระสำคัญ (main concept) ต้องมีกระบวนทัศน์ใหม่ว่า เรียนน้อยไม่ได้แปลว่าแย่ เรียนมากไม่ได้แปลว่าดี ผู้เรียนจะหันหน้าหนีการฟังบรรยาย โดยอ่านหนังสือมาสอบ กระบวนการเรียนรู้ใช้ปัญหา

และสถานการณ์เป็นตัวตั้ง ค้นคว้าด้วยตนเองลงมือปฏิบัตินอกห้องเรียน เป็นแนวทางให้ผู้เรียนเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ชีวิตมีองค์ประกอบของความสุขเสมอความรู้สึกใดๆ ก็ตามที่ทำให้เราสดชื่นแจ่มใส จากสิ่งต่างๆ ที่มากระทบจิตใจ ไม่ว่าจะเป็นคำพูด การลงมือทำในสิ่งที่รัก การได้มีความคิดและการกระทำที่เป็นตัวของตัวเองอย่างแท้จริง ดังนั้นการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองอาเซียนจึงมีหลักการสำคัญดังนี้ 1) เน้นการเรียนรู้มากกว่าการสอน Teaching less and Learning more เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต 2) การบริหารจัดการในลักษณะการมีส่วนร่วม 3) การบริหารจัดการจะอาศัยหลักการตลาดมากขึ้น 4)ภาคเอกชนจะมีความสำคัญและมีส่วนร่วม ในการจัดการศึกษา 5) การจัดการศึกษาเน้นการพัฒนาคุณภาพคน สร้างสังคมแห่งการเรียนรู้และภาคีเครือข่าย

การจัดการศึกษายุคใหม่สู่ความเป็นพลเมืองจำเป็นต้องใช้กระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งการมีส่วนร่วมมี 5 ระดับ ได้แก่ 1) การแบ่งปันข้อมูล (Inform) 2) การปรึกษาหารือ (Consult) 3) การเข้ามาเกี่ยวข้อง (Involve) 4) การร่วมมือ (Collaboration) และ 5) การเสริมพลังอำนาจ (Empowerment)

การมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นปัจจัยสำคัญของการประสบความสำเร็จในการจัดการศึกษา มีหลักการสำคัญ 5 หลักการ ดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ สามารถใช้ข้อมูล ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะ 2) การมีส่วนร่วมในการเลือกและเสนอแนวทางเพื่อตัดสินใจ 3) การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ 4) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ติดตาม ตรวจสอบ 5) การมีส่วนร่วมรับประโยชน์และเป็นเจ้าของนโยบายสาธารณะ

การใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนจะทำให้สถานศึกษามีทุนทางสังคมสำหรับการจัดการศึกษาซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญและมีคุณค่ามากกว่าทุนที่เป็นเงินงบประมาณเพียงอย่างเดียว ทุนทางสังคมประกอบด้วย 1) กระบวนการเรียนรู้ การแสวงหาและการร่วมมือ 2) ความรักในท้องถิ่นและการแบ่งปัน 3) ทรัพยากรธรรมชาติ 4) การระดมทุนในลักษณะต่างๆ 5) ภาวะผู้นำและความเป็นพลเมือง 6) ภูมิปัญญา ดังแผนภาพต่อไปนี้

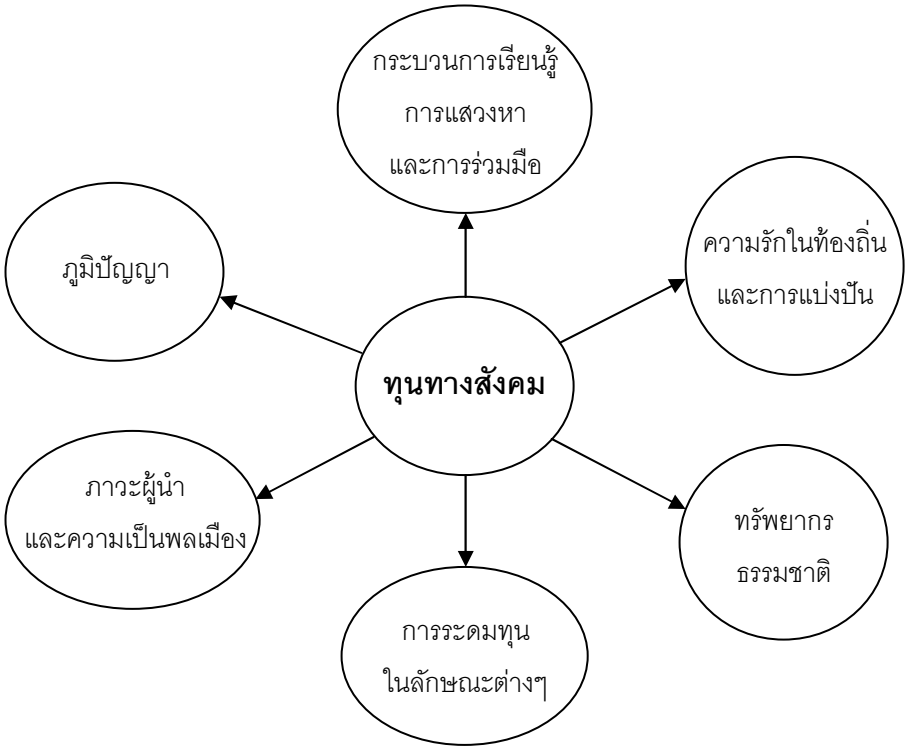

แผนภาพ 3 ทุนทางสังคมที่สำคัญและมีคุณค่าต่อการจัดการศึกษา

การจัดการเรียนรู้และประเมินผลสู่ความพลเมือง

การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมือง มีจุดเน้น 8 ประการ ดังนี้

1. เน้นกระบวนการกลุ่ม
2. ฝึกฝนทักษะพื้นฐานความเป็นพลเมือง การรับฟังผู้อื่น
3. เคารพผู้อื่นว่ามีความเท่าเทียมกับตนเอง
4. เคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง
5. การคิดวิเคราะห์เชื่อมโยงปัญหาและเชื่อมโยงตนเองกับปัญหา สามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่น
6. สามารถแยกแยะข้อเท็จจริงที่เป็นวัตถุวิสัย (objective) กับความคิดเห็นที่เป็นอัตวิสัย (subjective)
7. สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น คำนึงถึงส่วนรวม
8. รับผิดชอบต่อตนเองต่อผู้อื่นและต่อสังคมผ่านการทำโครงการและกิจกรรมต่างๆ

การวัดและประเมินผลเป็นเครื่องมือตรวจสอบผลการเรียนรู้ของผู้เรียน ทั้งนี้เพื่อการวางแผนพัฒนาผู้เรียนตลอดจนส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาตามศักยภาพ ผลการวิจัยค้นพบว่าหากผู้สอนวัดและประเมินผลตามสภาพจริงจะส่งผลทำให้ผู้เรียน มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น สะท้อนคุณลักษณะความเป็นพลเมือง ถ้าผู้สอนได้ออกแบบการประเมินที่มีคุณภาพ (quality assessment) และสะท้อนผลการประเมินไปสู่การพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ยึดหลักการวัดและประเมินผลตามสภาพจริงซึ่งหมายถึงการประเมินพฤติกรรมการแสดงออกของผู้เรียนจากกระบวนการทำงานและจากผลงานตลอดจนแฟ้มสะสมงานของผู้เรียนในบริบทของการเรียนการสอนตามสภาพจริง เพื่อการปรับปรุงและพัฒนา มีหลักการ 4 ประการ ดังนี้

1. ใช้ผู้ประเมินหลายๆ คน เช่น ผู้เรียน เพื่อน ผู้สอน ผู้เกี่ยวข้อง
2. ใช้วิธีการและเครื่องมือวัดหลายๆ ชนิด เช่น การสังเกต การปฏิบัติจริง การทดสอบ การรายงานตนเอง
3. วัดหลายๆ ครั้งในแต่ละช่วงเวลาของการเรียนรู้ เช่น ก่อนเรียน ระหว่างเรียน สิ้นสุด ติดตามผล
4. สะท้อนผลการประเมินสู่การพัฒนาผู้เรียน

ประเด็นสำหรับการประเมินตามสภาพจริง ยึดหลักองค์ประกอบ 3P ที่ใช้ในการประเมินผู้เรียน ดังนี้

1. Product หมายถึง การประเมินผลผลิต ว่าผู้เรียนได้เรียนรู้และสามารถทำอะไรได้บ้างหลังการจัดการเรียนรู้ มีลักษณะเป็นการประเมินผลสรุปการเรียนรู้

2. Process หมายถึง การประเมินกระบวนการ ที่มุ่งเน้นการตรวจสอบวิธีการเรียนรู้ของผู้เรียน (learning how to learn)

3. Progress การประเมินความก้าวหน้าของการเรียนรู้ มุ่งเน้นการตรวจสอบว่าผู้เรียนมีพัฒนาการเรียนรู้เพิ่มขึ้นเป็นอย่างไร

หลักการวัดและประเมินผลตามสภาพจริงทั้ง 4 ประการ และองค์ประกอบการประเมิน 3P สามารถแสดงเป็นแผนภาพได้ดังนี้

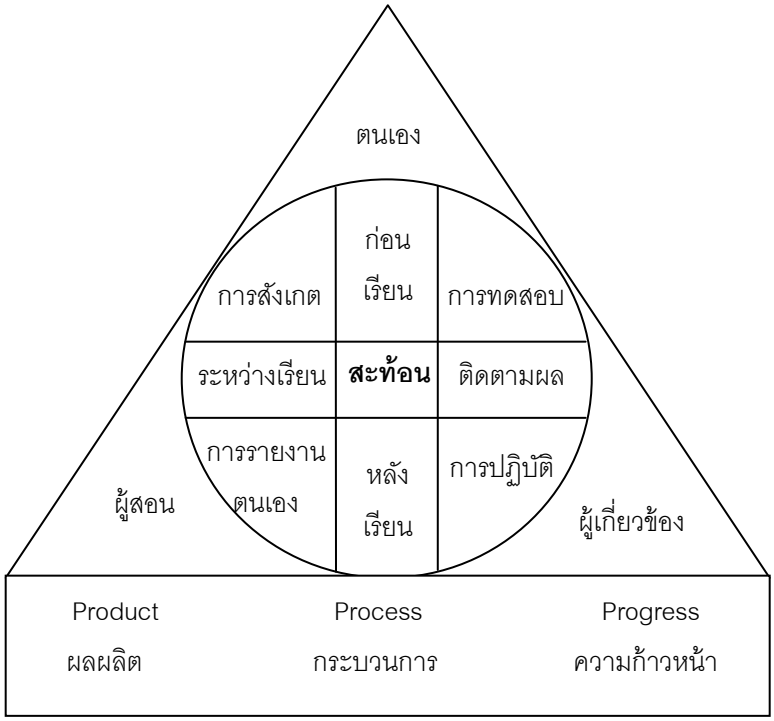

แผนภาพ 4 หลักการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง และองค์ประกอบการประเมิน 3P

การสร้างเครื่องมือวัดและประเมินผลตามสภาพจริง ยึดหลักความถูกต้องและเชื่อถือได้ในผลการประเมิน เครื่องมือที่ดีจะต้องมีองค์ประกอบ 5 ประการ ได้แก่ 1) ชื่อเครื่องมือ 2) คำชี้แจง 3) รายการประเมิน 4) เกณฑ์การให้คะแนน 5) เกณฑ์การประเมิน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

แบบประเมินความมีวินัย

คำชี้แจง 1. แบบประเมินนี้มีผู้ประเมิน 3 ฝ่าย คือ ตนเอง เพื่อน และผู้สอน ข้อมูลการประเมินมาจาก 3 ฝ่าย เพื่อพิจารณาในการตัดสินผลการประเมิน

2. จงเขียนระดับคะแนนลงในช่องผลการประเมิน โดยใช้เกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

1 คะแนน หมายถึง ปฏิบัติเมื่อได้รับคำสั่งจากเพื่อนหรือผู้สอน

2 คะแนน หมายถึง ปฏิบัติเมื่อได้รับการกระตุ้นจากเพื่อนหรือผู้สอน

3 คะแนน หมายถึง ปฏิบัติด้วยตนเองอย่างสม่ำเสมอ

ชื่อ – สกุล	ผลการประเมิน				รวม
	ตั้งใจในการเรียนรู้	ปฏิบัติงานบรรลุเป้าหมาย	อดทนต่อสิ่งยั่วยุ	รับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม	

เกณฑ์การประเมิน

ได้คะแนน 3 - 6 หมายถึง ปรับปรุง

ได้คะแนน 7 - 9 หมายถึง ปานกลาง

ได้คะแนน 10 - 12 หมายถึง ดี

แบบประเมินจิตอาสา

คำชี้แจง 1. แบบประเมินนี้มีผู้ประเมิน 3 ฝ่าย คือ ตนเอง เพื่อพิจารณาในการตัดสินผลการประเมิน

2. จงเขียนระดับคะแนนลงในช่องผลการประเมิน ดังนี้

1 คะแนน หมายถึง ปฏิบัติเมื่อมีบุคคลอื่นปฏิบัติเป็นแบบอย่าง

2 คะแนน หมายถึง ปฏิบัติเมื่อได้รับการกระตุ้นจากเพื่อนหรือผู้สอน

3 คะแนน หมายถึง ปฏิบัติด้วยตนเองอย่างสม่ำเสมอ

ชื่อ – สกุล	ผลการประเมิน				รวม
	แบ่งปันสิ่งของ	ให้ความช่วยเหลือ	ให้คำแนะนำ	ให้ความรู้สึกที่ดี ความคิดทางบวก	

เกณฑ์การประเมิน

ได้คะแนน 3 - 6 หมายถึง ปรับปรุง

ได้คะแนน 7 - 9 หมายถึง ปานกลาง

ได้คะแนน 10 - 12 หมายถึง ดี

บรรณานุกรม

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). **กฎบัตรสมาคมแห่งประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้**. กรุงเทพ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

Niemi G. Richard and Junn Jane. (2005). **Civic Education: What Makes Students Learn.** New Haven: Yale University Press.

Wiles, Jon W. and Bondi, C. Joseph. (2011). **Curriculum development a guide to practice.** 8th ed. Boston : Pearson.

สี่เสาหลักของการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

บทนำ

องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือยูเนสโก ได้ศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับศตวรรษที่ 21 โดยจัดให้มีการประชุมนานาชาติ เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกลุ่มคนต่างๆ ทั่วโลก จนกระทั่งได้ข้อสรุปแนวทางการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยคณะกรรมาธิการนานาชาติว่าด้วยการศึกษาในศตวรรษที่ 21แห่งยูเนสโก 15 คน เป็นผู้จัดทำและตั้งชื่อรายงานว่า “Learning : The Treasure Within” แปลว่า “การเรียนรู้: ขุมทรัพย์ในตน” โดยมีสาระสำคัญตอนหนึ่งที่กล่าวถึง “**สี่เสาหลักของการเรียนรู้**” ที่เป็นหลักการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วยการเรียนรู้ 4 ลักษณะ ได้แก่ การเรียนเพื่อรู้ (Learning to know) การเรียนรู้เพื่อปฏิบัติได้จริง (Learning to do) การเรียนรู้เพื่อที่จะอยู่ร่วมกันและการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่น (Learning to Live Together) การเรียนรู้เพื่อชีวิต (Learning to Be)

ความหมาย

การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ยึดแนวทางการเรียนรู้ 4 แบบ ที่เป็นการเรียนรู้เพื่อชีวิต มุ่งจัดการศึกษาให้กับผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีคุณภาพ ดังนี้

1. **การเรียนเพื่อรู้** หมายถึง การศึกษาที่มุ่งพัฒนากระบวนการคิด กระบวนการเรียนรู้ การแสวงหาความรู้และวิธีการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อให้สามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ตลอดชีวิต กระบวนการเรียนรู้เน้นการฝึกสติ สมาธิ ความจำ ความคิด ผสมผสานกับสภาพจริงและประสบการณ์ในการปฏิบัติ

2. **การเรียนรู้เพื่อปฏิบัติได้จริง** หมายถึง การศึกษาที่มุ่งพัฒนาความสามารถและความชำนาญรวมทั้งสมรรถนะทางด้านวิชาชีพ สามารถปฏิบัติงานเป็นหมู่คณะ ปรับประยุกต์องค์ความรู้ไปสู่การปฏิบัติงานและอาชีพได้อย่างเหมาะสม กระบวนการเรียนการสอนบูรณาการระหว่างความรู้ภาคทฤษฎีและการฝึกปฏิบัติงานที่เน้นประสบการณ์ต่างๆ ทางสังคม

3. **การเรียนรู้เพื่อที่จะอยู่ร่วมกัน และการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่น** หมายถึง การศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างมีความสุข มีความตระหนักในการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน การแก้ปัญหาการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี มีความเคารพสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และเข้าใจความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อของแต่ละบุคคลในสังคม

4. **การเรียนรู้เพื่อชีวิต** หมายถึง การศึกษาที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกด้านทั้งจิตใจและร่างกาย สติปัญญาให้ความสำคัญกับจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ ภาษาและวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีความรับผิดชอบต่อสังคมสิ่งแวดล้อม ศีลธรรม สามารถปรับตัวและปรับปรุงบุคลิกภาพของตน เข้าใจตนเองและผู้อื่น

ความสำคัญ

สี่เสาหลักของการเรียนรู้มีความสำคัญในฐานะที่หัวใจของเป้าหมายและแนวทางการจัดการศึกษาทุกระดับ ที่ผู้บริหารการศึกษา ผู้ปฏิบัติหน้าที่ทางการศึกษา และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย เช่น ชุมชน สังคม ที่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ใช้เป็นกรอบการคิดและตัดสินใจ เพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมายพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถ การคิดเป็นระบบ มีจิตสาธารณะ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่จำเป็นต่อการเรียนรู้และดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพและมีความสุข ดังแผนภาพต่อไปนี้

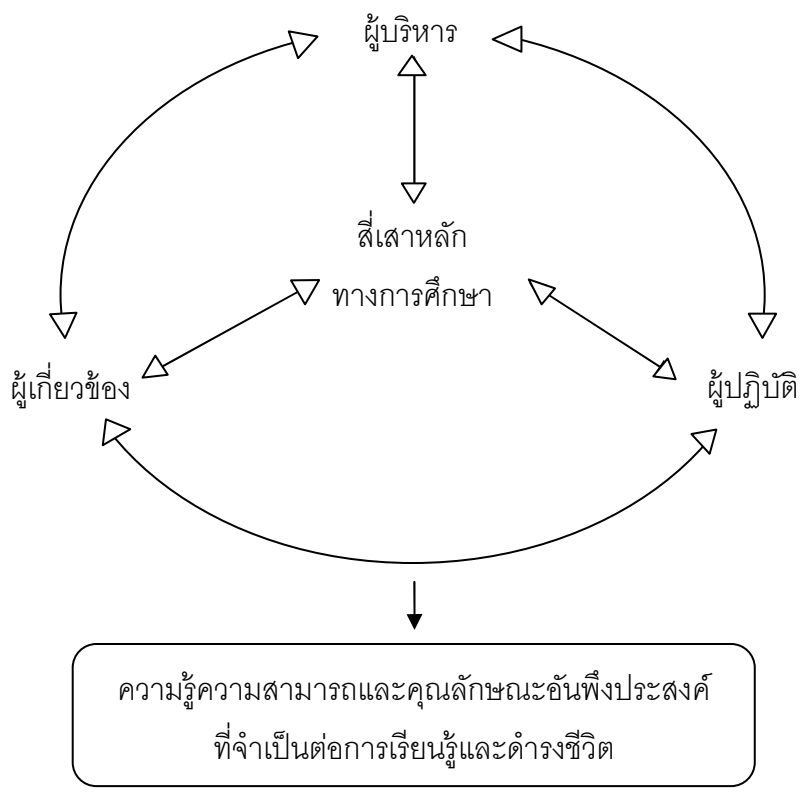

แผนภาพ 5 ความสำคัญของสี่เสาหลักของการเรียนรู้ต่อผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติ และผู้เกี่ยวข้อง

เป้าหมาย

การจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับสี่เสาหลักของการเรียนรู้มีเป้าหมายคุณภาพผู้เรียน 4 ด้าน ดังนี้

1. **มีวิธีการคิดระดับสูง** เช่น คิดวิเคราะห์ คิดแก้ปัญหา คิดสังเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ เนื่องจากการคิดเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดสำหรับการดำรงชีวิตในโลกปัจจุบันที่เป็นโลกแห่งเทคโนโลยีสารสนเทศ มีการเปลี่ยนแปลงทางความรู้และนวัตกรรมอย่างรวดเร็ว คนที่คิดเป็นเท่านั้นที่จะสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพและมีความสุข

2. **มีวิธีการเรียนรู้** (learning how to learn) **และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้** (learner person) เนื่องจากการเรียนรู้เป็นองค์ประกอบสำคัญของดำรงชีวิต มนุษย์จะดำรงชีวิตอยู่ได้จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง บุคคลที่มีการเรียนรู้จะมีศักยภาพในการพัฒนาตนเองและสังคมได้มากกว่าบุคคลที่ไม่มีการเรียนรู้

3. **มีทักษะการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทักษะทางสังคม และตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม** เราไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้โดยไม่ติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในสังคม ทักษะทางสังคมคือปัจจัยส่งเสริมให้การทำงานที่ต้องประสานความร่วมมือจากบุคคลหลายฝ่ายสำเร็จลุล่วงการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์กับผู้เชี่ยวชาญในแต่ละสาขาวิชาชีพเป็นกระบวนการเรียนรู้ขั้นสูงที่มีความสำคัญและจำเป็นสำหรับการเรียนรู้ในยุคปัจจุบัน

4. **มีคุณลักษณะสมรรถนะที่พึงประสงค์** สิ่งสำคัญที่ควบคู่กับการมีความรู้อันลึกซึ้ง คือ คุณลักษณะและสมรรถนะที่พึงประสงค์ การมีคุณลักษณะที่ดีช่วยทำให้สามารถพัฒนาตนเองและดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นอย่างสงบสุขและสันติ การมีสมรรถนะคือความสามารถปรับประยุกต์ความรู้และคุณลักษณะให้ออกมาเป็นพฤติกรรมอย่างเป็นรูปธรรม

ทักษะที่สำคัญจำเป็นที่เอื้อต่อการเรียนรู้

การพัฒนาผู้เรียนที่สอดคล้องกับสี่เสาหลักของการเรียนรู้ในสังคมปัจจุบันควรตอบสนองทักษะที่สำคัญสำหรับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สามารถจัดกลุ่มได้ 5 กลุ่ม ดังนี้

ทักษะการรู้ขั้นพื้นฐาน

1. การรู้หนังสือพื้นฐาน (Basic Literacy)
2. การรู้ทางวิทยาศาสตร์พื้นฐาน (Scientific Literacy)
3. การรู้ทางเทคโนโลยีพื้นฐาน (Technological Literacy)
4. การรู้ทางทัศนศิลป์พื้นฐาน (Visual Literacy)
5. การรู้ทางข่าวสารข้อมูลพื้นฐาน (Information Literacy)
6. การรู้ทางพหุวัฒนธรรมพื้นฐาน (Multi Cultural Literacy)

ทักษะด้านการคิดระดับสูง

7. ความคิดระดับสูงและมีเหตุผล (Higher – Order Thinking and Sound Reasoning)
8. ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity)

ทักษะด้านการมีวิธีการเรียนรู้

9. ความสามารถกำหนดเป้าหมายของตนเอง (Self - Decision)
10. ความสนใจใฝ่รู้ (Curiosity)
11. ความสามารถปรับตัวและจัดการกับสิ่งที่ซับซ้อน (Adaptability and Managing Complexity)
12. สามารถใช้เครื่องมือที่เป็นปัจจุบัน (Effective Use of Real – World Tools)
13. ความตระหนักและเข้าใจสังคมโลก (Global Awareness)

ทักษะด้านการมีทักษะการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทักษะทางสังคม

14. การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ (Effective Communication)
15. การทำงานเป็นทีม (Teaming and Collaboration)
16. ทักษะเข้าใจตนเองและผู้อื่น (Interpersonal Skills)
17. มีปฏิสัมพันธ์การสื่อสาร (Interactive Communication)

ทักษะด้านมีคุณลักษณะสมรรถนะที่พึงประสงค์

18. ความกล้าเสี่ยง (Risk Taking)
19. มีความรับผิดชอบ (Personal Responsibility)
20. เป็นพลเมืองดีและรับผิดชอบต่อสังคม (Social and Civic Responsibility)
21. การจัดลำดับ วางแผน และการบริหารมุ่งผล (Prioritizing Planning, and Managing for Results)
22. สามารถผลิตผลงานที่มีคุณภาพสูง (Ability to Produced Relevant, High – Quality Product)

แนวทางการจัดการเรียนรู้และประเมินผล

การจัดการเรียนรู้เพื่อบรรลุสี่เสาหลักของการเรียนรู้ต้องปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ใหม่ทางการศึกษาใหม่ ที่มีฐานคิดและมุมมองว่า “**การเรียนรู้ไม่จำกัดอยู่เฉพาะห้องสี่เหลี่ยม แต่มีอยู่รอบตัวจะเกิดที่ชุมชนหรือที่บ้านสามารถนำไปปรับใช้กับชีวิตได้จริง**”

แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิภาพคือเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มุ่งเน้นการเรียนรู้ความคิดรวบยอดหลัก (main concept) และบูรณาการที่เห็นความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งที่ต้องพึ่งพาอาศัยเกื้อกูลซึ่งกันและกันโดยกระตุ้นให้เกิดความอยากรู้ ใช้วิจารณญาณในการคิดของตนเอง ส่งเสริม

ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่เชื่อมโยงกับประสบการณ์ในชีวิตจริงด้วยตนเองบนฐานของการวิจัยและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ปลูกฝังคุณลักษณะการเคารพผู้อื่น มีความเข้าใจในความหลากหลายของวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ การพัฒนาบุคลิกภาพที่ดี ค่านิยมประชาธิปไตย และสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม

สำหรับการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ใช้หลักการประเมินตามสภาพจริงและนำผลการประเมินมาพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่องเพื่อบรรลุเป้าหมายสี่เสาหลักของการเรียนรู้ คือ 1) ใช้ผู้ประเมินหลายๆ คน เช่น ผู้เรียน เพื่อน ผู้สอน ผู้เกี่ยวข้อง 2) ใช้วิธีการหลายๆ ชนิด เช่น การสังเกต การปฏิบัติ การทดสอบ การรายงานตนเอง 3) ประเมินหลายๆ ครั้งในแต่ละช่วงเวลาของการเรียนรู้ เช่น ก่อนเรียน ระหว่างเรียน สิ้นสุด ติดตามผล และ 4) สะท้อนผลการประเมินสู่การพัฒนาผู้เรียน

สรุป

สี่เสาหลักของการเรียนรู้ที่เป็นหลักการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วยการเรียนรู้ 4 ลักษณะ ได้แก่ การเรียนเพื่อรู้ การเรียนรู้เพื่อปฏิบัติได้จริง การเรียนรู้เพื่อที่จะอยู่ร่วมกันและการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่น และการเรียนรู้เพื่อชีวิต มีเป้าหมายการเรียนรู้ 4 ประการ ได้แก่ มีวิธีการคิดระดับสูง มีวิธีการเรียนรู้ มีทักษะการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และทักษะทางสังคม และมีคุณลักษณะสมรรถนะที่พึงประสงค์ การจัดการเรียนรู้ให้บรรลุเป้าหมายโดยการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง

บรรณานุกรม

คณะกรรมาธิการนานาชาติว่าด้วยการศึกษาในศตวรรษที่ 21. (2551). **การเรียนรู้: ขุมทรัพย์ในตน = learning: the treasure within.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

วิชัย วงษ์ใหญ่. (2553). *"นวัตกรรมการเรียนรู้ในกระบวนทัศน์ใหม่"* **เอกสารประกอบการบรรยายนิสิตปริญญาเอกสาขาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร**. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

Burkhardt, Gina and other. (2003). **enGauge 21st Century Skills: Literacy in the Digital Age.** The North Central Regional Educational Laboratory: Illinois.

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข็มมุ่งสู่การเรียนรู้

บทนำ

การศึกษาแนวคิดสำคัญของการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนรู้ 3 ประการ ได้แก่

1. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นกลไกของการเรียนรู้และการสร้างอุดมการณ์และการสร้างจิตสำนึกการพึ่งตนเอง
2. การจัดการทรัพยากร การมีส่วนร่วม ความสัมพันธ์อันดีของผู้คนที่ถูกร้อยรัดขนบธรรมเนียม ประเพณี เป็นพื้นฐานของการสร้างสามัคคีธรรม
3. การทำกิจกรรมร่วมกัน มีการพึ่งตนเองของครอบครัวและชุมชน เป็นเป้าหมายของการเรียนรู้แบบประสานพลังเพื่อการนำไปสู่ชุมชนเข้มแข็ง

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข็มมุ่งสู่การเรียนรู้

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานแก่ประชาชน ซึ่งเป็นปรัชญาของการดำรงชีวิต และการพัฒนาสำหรับประชาชนทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน และระดับรัฐ ให้ดำเนินไปในทางสายกลาง ซึ่งจะเห็นได้จากพระราชกรณียกิจ พระราชจริยาวัตร และพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงปฏิบัติภารกิจตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ทฤษีใหม่ มาเป็นเวลาหลายสิบปี ก่อนที่สังคมไทยจะประสบปัญหาวิกฤติ และได้มีพระราชดำรัสเกี่ยวกับเรื่องนี้ในวันที่ 4 ธันวาคม ติดต่อกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน เราต้องปฏิรูปการเรียนรู้ตามแนวทฤษฎีใหม่: ชีวิตที่พอเพียง ซึ่งจะอำนวยประโยชน์ยิ่งให้ผู้เรียนเกิดความรู้ตามแนวพระราชดำริอั นทรงคุณค่า แม้ว่าเราจะเผลอเดินทางที่ไร้ทิศทาง และเกิดผลเสียหายมาแล้ว เราควรมี

สติทบทวนเรื่องราวที่เกิดขึ้นและเป็นไปในชุมชนและสังคม ให้ก้าวทันยุคโลกาภิวัตน์ ดังพระราชดำรัส เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2541 มาเป็นหลักในการเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรม คือ

"...ทฤษฎีใหม่...ยืดหยุ่นได้ และต้องยืดหยุ่นเหมือนชีวิตของเราทุกคนด้วยความยืดหยุ่น..."

องค์ประกอบของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ 3 ห่วง 2 เงื่อนไข

สามห่วง ประกอบด้วย ความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันในตน

สองเงื่อนไข ประกอบด้วย เงื่อนไขคุณธรรม และเงื่อนไขความรู้

เงื่อนไขคุณธรรม ได้แก่ ซื่อสัตย์สุจริต ขยัน อดทน แบ่งปัน

เงื่อนไขความรู้ ได้แก่ รอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง และมีหลักวิชา

ผู้ที่ปฏิบัติในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจะมีชีวิต เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมที่ก้าวหน้า สมดุล มั่งคั่ง และยั่งยืน ดังแผนภาพต่อไปนี้

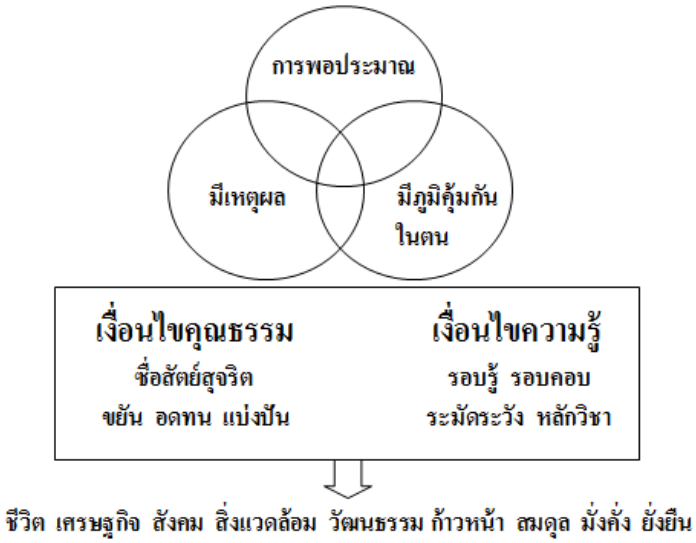

แผนภาพ 6 สาระสำคัญของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง คือ เศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน อุ้มชูตัวเองได้ ให้มีพอเพียงกับตนเอง มีองค์ประกอบสำคัญที่มีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ ได้แก่ ความรู้ คุณธรรม คุณลักษณะ และผลลัพธ์ ถ้าเราปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงจะทำให้เกิดความสมดุลในการดำเนินชีวิต พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ อย่างยั่งยืน ดังแผนภาพต่อไปนี้

เศรษฐกิจพอเพียง

Self - sufficiency Economics

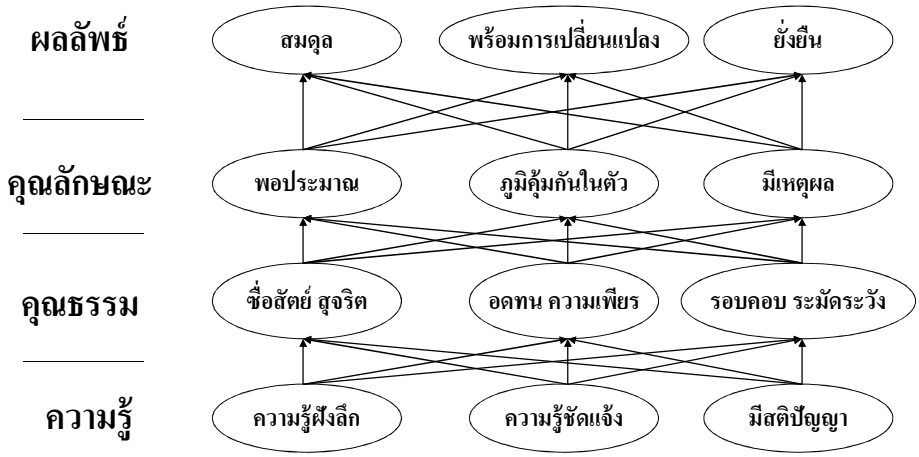

แผนภาพ 7 ความเชื่อมโยงขององค์ประกอบต่างๆ ของเศรษฐกิจพอเพียง

การปลูกฝังอุดมการณ์และจิตสำนึกการพึ่งตนเองเป็นหลัก

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นหลักของกระบวนการเรียนรู้และการดำรงชีวิต โดยมีการพึ่งพาตนเองและลดการพึ่งพาสังคมอื่นให้น้อยลง มีความสามารถในการแข่งขันและร่วมมือ มีการช่วยเหลือเกื้อกูล และพึ่งพาอาศัยกันเป็นเครือข่าย เพื่อความมั่นคง เข้มแข็ง และยั่งยืน โดยทุกคนร่วมมือกันอย่างจริงจัง ทุกส่วนของสังคมให้ความสนใจ และเอาใจใส่ดูแลทางด้านจิตใจของผู้ใกล้ชิดอย่างสม่ำเสมอ ให้เวลา ให้ความรัก ให้กำลังใจ ให้คำปรึกษา แนะนำ ควบคู่ไปกับการเรียนรู้ของทุกคนในชุมชนและสังคม

ความหมายของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความสามารถของชุมชน เมือง รัฐ ประเทศ หรือภูมิภาคอื่นๆ ในการผลิตสินค้า และบริการ เพื่อเลี้ยงสังคมนั้นๆ โดยได้พยายามหลีกเลี่ยงที่จะต้องพึ่งพาปัจจัยต่างๆ ที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ เศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคล คือ ความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างต่อเนื่อง ไม่เดือดร้อน กำหนดความเป็นอยู่อย่างพอประมาณตามฐานะตามอัตภาพ และที่สำคัญ คือ ไม่หลงใหลไปตามกระแสวัตถุนิยม มีอิสรเสรีภาพไม่พันธนาการอยู่กับสิ่งใด

เศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นพื้นฐานความมั่นคงในการดำรงชีวิต ส่งผลให้สามารถพึ่งตนเองได้ การเรียนรู้ที่จะทำให้ผู้เรียนสามารถพึ่งตนเองได้ตามแนวพระราชดำริ ต้องมุ่งเน้นให้ผู้เรียนคิดเป็น คิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นการคิดขั้นสูง เมื่อผู้เรียนคิดเป็นก็จะหาทางออกและสามารถพึ่งตนเองได้ มุ่งเน้นในความประหยัด ลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นทุกด้าน ลดความฟุ่มเฟือยในการดำรงชีวิตอย่างจริงจัง ดังพระราชดำรัสที่ว่า

"...ความเป็นอยู่ไม่ฟุ่ง ต้องประหยัดในทางที่ถูกต้อง..."

การปลูกฝังอุดมการณ์และจิตสำนึกการพึ่งตนเอง จะต้องเปลี่ยนกรอบความคิดแบบพึ่งพาต่างชาติ ว่าประเทศไทยเป็นประเทศหลัก ไม่มีเงิน ไม่มีทรัพยากร และฟื้นฟูเศรษฐกิจได้ ต้องพึ่งพาการลงทุนและการค้ากับประเทศที่มีความมั่งคั่ง จะต้องเปลี่ยนวิธีคิดให้มีการเรียนรู้ใหม่

การเปลี่ยนแนวความคิดในการพัฒนาหันกลับมามองเศรษฐกิจ สังคมในประเทศแบบคิดพึ่งพาตนเองตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เน้นการพัฒนาให้คนเป็นผู้ผลิตและผู้บริโภคที่มีกำลังการผลิตและขนาดตลาดใหญ่ขึ้น การฟื้นฟูทางเศรษฐกิจจะต้องเชื่อมโยงกับการปฏิรูปการเรียนรู้ของประชาชนทั่วประเทศ ให้มีความสามารถในการพัฒนา การผลิตสินค้าและบริการที่จำเป็นควบคู่กันไปกับการเป็นพลเมืองที่มีจิตสำนึกเพื่อสังคม ปฏิรูปโครงสร้างเศรษฐกิจ สังคม การเมืองทั้งระบบให้มีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ เป็นธรรม อนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพแวดล้อมเพิ่มขึ้น

ปฏิรูปแนวคิดของครู ให้เข้าใจความหมายของการเรียนรู้ต้องใช้กระบวนการคิดเพื่อแก้ปัญหา เสริมสร้างให้ครูมีอุดมการณ์และจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม แนวคิดทางการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนแข่งขันกับตัวเอง เพื่อพัฒนาศักยภาพของตัวเองให้สามารถเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สนุกที่จะเรียนรู้ รักการอ่าน การคิดวิเคราะห์ คิดเป็น เมื่อบุคคลคิดเป็นก็สามารถพึ่งตนเองได้ จัดการศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้ของสังคมทั้งสังคม

การสร้างสามัคคีธรรม

การเรียนรู้ต้องยึดหลักการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้องสุจริต แม้จะตกอยู่ในภาวะขาดแคลนในการดำรงชีวิต ดังพระราชดำรัสที่ว่า

”...ความเจริญงอกงามทั้งหลาย ย่อมเกิดมาจากการประพฤติชอบ และหาเลี้ยงชีพชอบเป็นหลักสำคัญ...“

การเรียนรู้มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมองภาพรวม โดยตระหนักถึงส่วนย่อยและส่วนรวมเป็นกลไกที่เกื้อกูลและเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์ และการแข่งขันกันในทางการค้าขาย การประกอบอาชีพแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรงในอดีต ดังพระราชดำรัสเรื่องนี้ว่า

“...ความสุขความเจริญแท้จริงนั้น หมายถึง ความสุขความเจริญที่บุคคลแสวงหามาได้ด้วยความเป็นธรรม ทั้งในเจตนา และการกระทำไม่ใช่ได้มาด้วยความบังเอิญ หรือด้วยการแก่งแย่งเบียดบังมาจากผู้อื่น...”

จุดแข้งของชุมชนและสังคมไทยอยู่ที่ความหลากหลายทางชีวภาพทางสังคมวัฒนธรรม อยู่ที่ภูมิปัญญาและอยู่ที่ทุนทางสังคม อยู่ที่ความสัมพันธ์ของผู้คนที่ถูกร้อยรัดด้วยกฎเกณฑ์ต่างๆ ทำให้ผู้คนเป็นพี่เป็นน้อง พึ่งพาอาศัยกันและไว้ใจกันอันเป็นที่มาของสามัคคีธรรม

ทุนของชุมชน หมายถึง ทรัพยากร ผลผลิต ความรู้ภูมิปัญญา ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม คือ กฎเกณฑ์ทางสังคมที่ร้อยรัดผู้คนให้อยู่ร่วมกันเป็นชุมชนเป็นพี่น้องไว้ใจซึ่งกันและกัน มีกิจกรรมร่วมกันในการประกอบการเพื่อการจัดการ ทุนของชุมชนอย่างสร้างสรรค์ เป็นธรรมเพื่อการพึ่งตนเอง กิจกรรมประกอบการของชุมชนมีลักษณะ 7 อย่างคือ 1) ชุมชนเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินการ

2) ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน 3) ทรัพยากรหรือวัตถุดิบมาจากชุมชนหรือจากภายนอก 4) ริเริ่มสร้างสรรค์เป็นวัตกรรมของชุมชน 5) มีฐานะภูมิปัญญาท้องถิ่น ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นกับภูมิปัญญาสากล 6) มีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเป็นหัวใจ 7) มีการพึ่งตนเองของครอบครัวและชุมชนเป็นเป้าหมาย

การเรียนรู้และการประกอบการแบบประสานพลัง (synergy) ทำกิจกรรมร่วมกันทางเศรษฐกิจและการเรียนรู้แบบเสริมกัน การพึ่งตนเองของชุมชนเป็นรากฐานสำคัญของการปรับปรุงชีวิตให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นจะต้องมาจากพลังทางปัญญา พลังความรู้ พลังสามัคคีที่เกิดจากการเรียนรู้เรียนรู้ว่า ตนเองและกลุ่มมีอะไรดีๆ อยู่มากมายที่จะทำให้สามารถพึ่งตนเองได้

การเรียนรู้จะต้องมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเรียนรู้ตลอดเวลา เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางให้ชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยากครั้งนี้ พยายามขวนขวายใฝ่หาความรู้ให้เกิดมีรายได้เพิ่มพูนจนถึงขั้นพอเพียงเป็นเป้าหมายหลัก ดังพระราชดำรัส

"...การที่ต้องการให้ทุกคนพยายามที่จะหาความรู้และสร้างตนเองให้มีความเป็นอยู่ก้าวหน้าที่มีความสุข พอมีพอกิน เป็นขั้นหนึ่งและขั้นต่อๆ ไปก็คือให้มีเกียรติว่ายืนยันได้ด้วยตนเอง..."

ความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจกับชีวิตระบบนิเวศ

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นกระบวนทัศน์การพัฒนา แนวที่เน้นการพัฒนาให้ "**คน**" เป็นศูนย์กลางและให้ความสำคัญเบื้องต้นกับการพึ่งตนเองในระดับชุมชน ระดับชาติ และระดับโลก การเรียนรู้เน้นการบูรณาการความรู้กับคุณธรรมจริยธรรม

การเรียนรู้เฉพาะแต่องค์ความรู้ แต่ขาดคุณธรรม เมื่อสำเร็จการศึกษาออกไปก็จะไม่ทำร้ายสังคม สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศน์ การเรียนรู้ให้ผู้เรียนตระหนักรู้ถึงคุณธรรมและปฏิบัติแนวทาง

ที่ดีละสิ่งที่ชั่วให้หมดสิ้นไป ทั้งนี้ด้วยสังคมไทยที่ล่มสลายในครั้งนี้เพราะยังมีจำนวนบุคคลมิใช่น้อยที่ดำเนินการโดยปกติจากความละอายต่อแผ่นดินดังพระบรมราโชวาท

"...พยายามไม่ก่อความชั่วให้เป็นเครื่องทำลายตนเอง ทำลายผู้อื่น พยายามลด พยายามละความชั่วที่ตนเองมีอยู่ พยายามก่อความดีให้แก่ตัวอยู่เสมอ พยายามรักษาและเพิ่มพูนความดีที่มีอยู่นั้นให้งอกงามสมบูรณ์ขึ้น..."

การพัฒนาตามกระแสเศรษฐกิจพอเพียง จุดเน้นอยู่ที่การพัฒนาคนในชุมชนด้านเศรษฐกิจและสังคมควบคู่ไปกับการจรรโลงรักษาวัฒนธรรม ชุมชน และระบบนิเวศน์ การพัฒนาคนจะต้องเริ่มที่การพัฒนาความคิด จิตใจของตน ให้รู้จักกินจักใช้ตามอัตภาพ และความจำเป็นในการดำรงชีวิตแล้วพัฒนาองค์ความรู้ ซึ่งมีอยู่แล้วในชุมชน เพื่อสร้างภูมิปัญญาในการดำรงชีวิตและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มบุคคลต่อไป

การพัฒนาชุมชนและระบบนิเวศน์อันเป็นปัจจัยแวดล้อมสำคัญของคนเป็นศูนย์รวมของคนที่มีวิถีชีวิตเดียวกัน และเป็นรากฐานสำคัญของสังคมนั้น จะเป็นกลไกในการสร้างประสิทธิภาพและสร้างผลสำเร็จแห่งการพัฒนาคนที่ถูกต้องและรวดเร็ว

การมุ่งพัฒนาที่ตัวคนแต่ละคน โดยที่การสร้างความเข้มแข็งแก่องค์กรชุมชน ด้วยการเกื้อหนุนชุมชนให้คนที่อาศัยในชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถที่จะพึ่งตนเอง และพึ่งพาอาศัยระหว่างกันในชุมชนได้ ปราศจากการทำลายระบบนิเวศน์

ปัจจัยที่ทำให้การพัฒนาคนและชุมชนประสบความสำเร็จคือการเปิดโอกาสให้คนและชุมชนที่ส่วนร่วมในการพัฒนาศักยภาพของตน ทั้งในระดับการกำหนดกรอบแนวคิดและขั้นลงมือปฏิบัติเพื่อที่จะนำมาซึ่งการสร้างโอกาสในการเรียนรู้ การพัฒนาอย่างสร้างสรรค์และตรงตามความต้องการพื้นฐานที่แท้จริงของคนในแต่ละชุมชนเกี่ยวเนื่องกับเศรษฐกิจที่มีความสมดุลระหว่างแนวทาง

เศรษฐกิจพอเพียงกับเศรษฐกิจที่ต้องดำเนินไปควบคู่กับการตลาด เกี่ยวเนื่องกับวิถีชีวิตวิถีวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น ความมั่นคง เกี่ยวเนื่องกับธรรมชาติระบบนิเวศน์ การรวมตัวของสมาชิกในครอบครัว และที่สำคัญที่สุดคือเกี่ยวเนื่องกับวิธีคิดและจิตสำนึกของคนในการประกอบการใดๆ ต้องไม่ทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เมื่อชุมชนเข้มแข็งจนถึงขั้นสามารถรวมกลุ่มกันประกอบธุรกิจชุมชนได้ใช้ทรัพยากรของชุมชนอย่างรู้ถึงคุณค่า และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม องค์กรชุมชนเป็นยุทธศาสตร์ เน้นการเรียนรู้เพื่อให้เกิดพึ่งตนเอง การแบ่งปัน สร้างตลาดในชุมชน เป็นกิจการที่ร่วมกันดูแล ชุมชนจะเข้มแข็งจะเริ่มจากระดับครอบครัวทำพอกิน พออยู่

การพึ่งพาตนเองหมายถึง การทำให้พอกิน พอใช้ในครอบครัว ชุมชน และเครือข่าย ซึ่งร่วมกันเรียนรู้ร่วมกันจัดการร่วมกันผลิต ร่วมกันบริโภค ไม่ใช้สารเคมี ไม่ใช่ยาฆ่าแมลง สิ่งที่แข็งแรงคือจิตใจ ไม่มัวเมาในอบายมุข

ทางเลือกยุทธศาสตร์ในการพัฒนานั้นมีคำตอบหรือสูตรสำเร็จที่สามารถใช้ได้กับทุกที่ทุกเวลา ทุกสภาพปัญหา กระบวนการเรียนรู้จึงเป็นสิ่งจำเป็นและต้องเรียนรู้ตลอดเวลา การพัฒนาโดยยึดแนวทางหนึ่งเพียงแนวทางเดียว ไม่ยืดหยุ่นไม่พิจารณาถึงพื้นฐานดั้งเดิมของคน ย่อมนำไปสู่การคิดค้นของการพัฒนาได้

หัวใจสำคัญระหว่างเศรษฐกิจกับชีวิตและระบบนิเวศน์อยู่ที่การเรียนรู้เริ่มจากการเรียนรู้วิธีคิดใหม่ คิดให้รอบด้านคิดให้ทวีคูณ คิดแบบบูรณาการหรือการประสานพลัง (synergy) และคิดให้บรรลุได้ว่าจะพึ่งตนเองได้อย่างไร จะจัดการให้เกิดความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจและระบบนิเวศน์

การสร้างชุมชนเข้มแข็ง

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นกระบวนทัศน์การพัฒนา แนวทางที่เน้นการพัฒนาให้คนเป็นศูนย์กลางและให้ความสำคัญกับการพึ่งตนเองในระดับชุมชน การสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง เป้าหมายหลักเน้นการพึ่งตนเองได้ การกระจายรายได้ที่เป็นธรรม มีวิธีการที่เน้นกลุ่มของชุมชน สหกรณ์และเศรษฐกิจชุมชนเสริมสร้างค่านิยม โดยเน้นการร่วมแรงร่วมใจร่วมมือกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันด้วย ความสามัคคีธรรมกระตุ้นแรงจูงใจให้สำนึกสาธารณะ จิตใจจดจ่อต่อส่วนรวม สร้างความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชนพึ่งพาอาศัยกัน ตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งเน้นความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ ชีวิต สังคม กับระบบนิเวศน์ นำเทคโนโลยีชั้นกลางมาประยุกต์ใช้ที่สอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่รับใช้ชุมชน เน้นความแข็งแกร่งของโครงสร้างระบบภายในชุมชน ท้องถิ่น ควบคู่กับการเตรียมความพร้อมเข้าสู่โลกาภิวัตน์อย่างรู้เท่าทัน

การพัฒนาแบบองค์รวมเชิงบูรณาการ การเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมั่นคงได้ด้วยผลิตภาพสอดคล้องกับภูมิปัญญา รวมทั้งรักษาสิ่งแวดล้อมพร้อมไปกับการแข่งขัน การกระจายรายได้ กระจายโอกาส กระจายความเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต กระจายอำนาจการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนในกระบวนการเรียนรู้พัฒนาให้ชุมชนเข้มแข็ง

ข้อมูลในตัวมันเองถ้าจัดการไม่เป็น ไม่มีกรอบ ไม่มีเครื่องมือมารองรับ ข้อมูลก็ไม่มีคุณค่า ถ้าใช้ไม่เป็น ข้อมูลจะมีคุณค่าเมื่อนำมาเชื่อมโยงจนทำให้เกิดความรู้ เหมือนการต่อจิ๊กซอ จนเห็นภาพใหญ่ แต่ความรู้เป็นเรื่องๆ ถ้าไม่มีการเชื่อมโยง ความรู้แบบบูรณาการ ผสานกับความรู้อื่นๆ ทำให้เห็นองค์รวมและมีการนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติทำให้ชีวิตดีขึ้น ความรู้ก็จะกลายเป็นปัญญา

จุดแข็งของชุมชนและสังคมไทย อยู่ที่ความหลากหลายทางชีวภาพ ทางสังคม วัฒนธรรม อยู่ที่ภูมิปัญญาและอยู่ที่ทุนทางสังคมอยู่ที่ความสัมพันธ์ของบุคคลที่ร้อยรัดด้วยขนบธรรมเนียมประเพณี ทำให้เกิดความเป็นพี่น้อง ใกล้ชิด พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในวงกว้าง

วิธีการที่จะให้ชุมชนตระหนักว่าตนเองมีทุนของชุมชน ได้แก่ การศึกษาวิจัย ทำให้ชุมชนค้นพบศักยภาพของตนเอง พร้อมกับแนวทางในการพัฒนาทุนและศักยภาพ การทำวิจัยเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ชาวบ้านค้นพบตนเอง รู้จักตนเอง รู้จักชุมชน รู้จักวิธีการสืบค้นข้อมูลที่ทำให้รู้จักรากเหง้า และเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม รู้จักศักยภาพและทุน รายรับ รายจ่าย และหนี้สิน และทำการวิเคราะห์ข้อมูลเหล่านี้ เพื่อทำแผนแม่บทการพัฒนา ทำประชาพิจารณ์แผนไปสู่การปฏิบัติ

กระบวนการศึกษาวิจัยทำให้ชุมชนค้นพบจิตวิญญาณของตนเอง ระบบคุณค่า ความดี ความงามต่างๆ ค้นพบความรู้ ภูมิปัญญา ทรัพยากรธรรมชาติอันหลากหลาย ซึ่งล้วนเป็นต้นทุนที่สำคัญของชุมชน กระบวนการศึกษาวิจัยจากภายนอก เปลี่ยนวิธีคิดใหม่ให้กลายเป็นชุมชนที่เรียนรู้พึ่งตนเองได้และนำไปสู่การเป็นชุมชนที่เข้มแข็งต่อไป

บรรณานุกรม

กระทรวงศึกษาธิการ. (2543). **ทฤษฎีใหม่ในหลวง ชีวิตที่พอเพียง**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ร่วมด้วยช่วยกัน.

โทมัส เอซ. ดาเวนพอร์ท และลอเรนซ์ พรูแซต นิทัศน์ วิเทศ แปล. (2542). **การจัดการความรู้**. กรุงเทพฯ : บริษัทเออาร์บิซิเนส เพรส.

วิชัย วงษ์ใหญ่. (2542). **กระบวนทัศน์ใหม่ : การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพของบุคคล**. กรุงเทพฯ : S.R. Printing Limited Partnership.

วิชัย วงษ์ใหญ่. (2542). **พลังการเรียนรู้ในกระบวนทัศน์ใหม่**. กรุงเทพฯ: S.R. Printing Limited Partnership.

วิชัย วงษ์ใหญ่. (2542). **ปฏิรูปการเรียนรู้: ผู้เรียนสำคัญที่สุด สูตรสำเร็จหรือกระบวนการ**. กรุงเทพฯ : S.R. Printing Limited Partnership.

สุเมธ ตันติเวชกุล. (2543, มีนาคม - เมษายน). “การดำเนินชีวิตในระบบเศรษฐกิจพอเพียง”. **ข้าราชการ**. กรุงเทพฯ:

เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2544). **ภาพรวมภูมิปัญญาไทย**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.

William, Maehl H. (2000). **Lifelong Learning at it Best: Innovative Practices in Adult Credit Program.** Sanfrancisco: Jossey - Bass Publishers

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ: จุดเน้นการปฏิรูปการเรียนรู้

แนวคิด

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 มุ่งเน้นการปฏิรูปการเรียนรู้ เพื่อให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ มีวิธีการเรียนรู้ และสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ การเรียนรู้ระบบคุณค่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการอนุรักษ์ฟื้นฟู การประยุกต์ใช้และการสร้างใหม่

การปฏิรูปการเรียนรู้คือจุดเน้น

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มีเจตนารมณ์ที่จะคืนอำนาจการจัดการศึกษาให้กับประชาชน การจัดการศึกษาต้องกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบในการจัดการศึกษา รัฐมีหน้าที่กำกับดูแลและส่งเสริมคุณภาพการศึกษาให้มีมาตรฐาน สิทธิของประชาชนที่จะเข้าถึงการศึกษาได้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ ดังมาตรา 43 “บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย”

มาตรา 81 “รัฐต้องจัดการศึกษา อบรม และสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษา อบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม จัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้ และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สนับสนุนการค้นคว้าวิจัยในศิลปะวิทยาการต่างๆ เร่งรัดพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาประเทศ พัฒนาวิชาชีพครู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ และวัฒนธรรมของชาติ”

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2553 โดยภาพรวมแล้วมุ่งเน้นให้ทุกคนมีสิทธิและโอกาสเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ 12 ปี โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย มุ่งเน้นปฏิรูประบบและกระบวนการเรียนรู้ให้รู้วิธีการเรียนรู้ เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ เพื่อสังคมแห่งการเรียนรู้

สังคมแห่งการเรียนรู้

หัวใจของการปฏิรูปการศึกษา มีจุดเน้น 3 ประการ คือ

1. บุคลทุกคนมีสิทธิและโอกาสเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพเสมอกันตลอดชีวิต และในช่วงการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย
2. ปฏิรูประบบและกระบวนการเรียนรู้ โดยถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด ให้รู้วิธีการเรียน
3. ระดมและกระจายทรัพยากร การจัดการศึกษาให้กว้างขวางและทั่วถึงและเป็นธรรม ให้ประชาชนมีส่วนร่วม

มุ่งหวังให้ปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ การจัดการศึกษาทั้งในด้านเนื้อหาสาระ และกระบวนการทำให้การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้ของสังคมทั้งสังคมเพื่อเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ เพื่อการแก้ปัญหา และพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

การปรับตัวเองเข้าสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ และเพื่อให้มีการปฏิบัติให้เข้าถึงหัวใจของการปฏิรูปการศึกษา มีการปรับปรุงระบบการศึกษาให้มีความยืดหยุ่น เชื่อมโยงกันได้ระหว่างการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย มีการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี และเรียนได้ 12 ปี ตามความสะดวกโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย มีการปรับปรุงคุณภาพอุดมศึกษาและการอาชีวศึกษา การจัดมุ่งปรับระบบการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยเฉพาะให้รู้วิธีการเรียนรู้ เรียนรู้คู่คุณธรรม มีการกำหนดมาตรฐานและประกันคุณภาพการศึกษาทั้งภายในและภายนอก

โลกยุคโลกาภิวัตน์เชื่อมนานาประเทศให้ใกล้ชิดกันมากยิ่งขึ้น มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นและรับรู้ได้อย่างรวดเร็ว การติดตามข้อมูลข่าวสารและการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นตลอดเวลา ย่อมยังประโยชน์ให้แก่บุคคลหรือประเทศที่ก้าวทันโลก ใครครอบครองความรู้และเทคโนโลยีได้มาก ย่อมได้เปรียบกว่าผู้อื่น การเรียนรู้ตลอดเวลาจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพของทุกคน

การปฏิรูปการศึกษาครั้งนี้ ทำให้สังคมมีแหล่งการเรียนรู้เกิดขึ้นมากมายที่ผู้เรียนสามารถแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเองตลอดเวลา จากแหล่งเรียนรู้ทุกรูปแบบ อย่างเพียงพอ เช่น ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ อุทยาน ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ รวมทั้งสื่อและเทคโนโลยีต่างๆ ได้ถูกนำมาใช้เพื่อประโยชน์ทางการศึกษามากขึ้น เป็นการเพิ่มพลังการเรียนรู้เพื่อทำให้สังคมแห่งการเรียนรู้ หรือสังคมแห่งปัญญา รวมทั้งการจัดสรรระบบคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนรู้

การคัดสรรระบบคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาและกระบวนการเรียนรู้ของคนไทย เป็นสิ่งสำคัญที่สุด เป็นขุมทรัพย์ทางปัญญา อันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านมา กระบวนการเรียนรู้ เลือกสรรและปรุงแต่งพัฒนาและถ่ายทอดสืบต่อกันมาให้สมดุลกับสภาพแวดล้อมเหมาะสมกับเวลาและยุคสมัย การถ่ายทอดความรู้ การถ่ายทอดภูมิปัญญานั้นล้วนนำมาซึ่งกระบวนการเรียนรู้อันเป็นกระบวนการพัฒนาที่สำคัญที่ทำให้สังคมไทย อยู่รอดและมีสันติสุขในการดำเนินชีวิต

ระบบคุณค่า เป็นนามธรรมที่คอยกำกับกิจกรรม หรือการดำเนินกิจกรรมของระบบอื่นโดยมีคนและการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนเป็นเป้าหมายสำคัญ ระบบคุณค่าจะเน้นการจัดความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ และคนกับคุณธรรม ระบบคุณค่าจึงปรากฏอยู่ในกฎระเบียบต่างๆ ของสังคม ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ และกระบวนการถ่ายการเรียนรู้

ของชุมชน การเรียนรู้ระบบคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการอนุรักษ์ ฟื้นฟู การประยุกต์ใช้ และการสร้างใหม่เพื่อสืบสานคุณค่า ความเชื่อ และปัญญาของท้องถิ่น

ระบบการเรียนรู้เป็นแกนกลางของกิจกรรมทุกระบบ เป็นการเรียนรู้ที่ต่อเชื่อมภูมิปัญญาของชุมชนเข้ากับความรู้ทางสากล พัฒนาองค์ความรู้ใหม่ที่สอดคล้องและรับใช้ชีวิตของชุมชนในปัจจุบัน กิจกรรมหรือระบบอื่นๆ จึงต้องมีการเรียนรู้เฉพาะระบบ หรือเฉพาะด้านโดยมีภูมิปัญญาเป็นแกนกลาง เชื่อมร้อยความรู้ทุกส่วนเข้าด้วยกันเป็นองค์ความรู้ใหม่ของชุมชน ภูมิปัญญาไทยมีลักษณะเป็นองค์รวม และมีคุณค่าทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นในวิถีชีวิตไทย ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นอาจเป็นที่มาขององค์ความรู้ที่งอกงามขึ้นใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ การจัดการและการปรับตัวในการดำเนินชีวิตของคนไทย ลักษณะองค์รวมของภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความเด่นชัดดังนี้

1. ด้านเกษตรกรรม ได้แก่ ความสามารถในการผสมผสาน องค์ความรู้ ทักษะและเทคนิคด้านการเกษตรกับเทคโนโลยี โดยการพัฒนาบนพื้นฐานคุณค่าเดิม ซึ่งคนสามารถพึ่งพาตนเองได้ในสถานการณ์ต่างๆ

2. ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ได้แก่ การรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ การแปรรูปการผลิตเพื่อการบริโภคอย่างปลอดภัย ประหยัดเป็นธรรม การขวนขวายการใช้ชุมชนท้องถิ่น สามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ ตลอดจนการผลิตและการจำหน่ายผลิตทางหัตกรรม

3. ด้านการแพทย์แผนไทย ได้แก่ ความสามารถในการจัดการป้องกันและรักษาสุขภาพของคนในชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองทางสุขภาพและอนามัยได้

4. ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ความสามารถเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการอนุรักษ์การพัฒนาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

5. ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ได้แก่ ความสามารถในการสะสมและบริหารกองทุนและสวัสดิการชุมชน ทั้งที่เป็นเงินตราและโภคทรัพย์ เพื่อสร้างความมั่นคงให้กับชีวิต ความเป็นอยู่ของสมาชิกในกลุ่ม

6. ด้านศิลปกรรม ได้แก่ ความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะสาขาต่างๆ

7. ด้านภาษาและวรรณกรรม ได้แก่ ความสามารถในการอนุรักษ์และสร้างสรรค์ผลงานด้านภาษาวรรณกรรมท้องถิ่น และการจัดทำสารานุกรมภาษาถิ่น การปริวรรตหนังสือโบราณ การฟื้นฟูการเรียนการสอนภาษาถิ่น

8. ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี ได้แก่ ความสามารถประยุกต์และการปรับใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนา ปรัชญาความเชื่อ และประเพณีที่มีคุณค่าเหมะสมต่อบริบททางเศรษฐกิจและสังคม

9. ด้านโภชนาการ ได้แก่ ความสามารถในการเลือกสรร ประดิษฐ์ ปรุงแต่งอาหารและยาให้เหมาะสมกับความต้องการของร่างกายได้ในสถานการณ์ต่างๆ ตลอดจนผลิตเป็นสินค้าและบริการส่งออกที่ได้รับความนิยมแพร่หลาย รวมทั้งการขยายคุณค่าเพิ่มของทรัพยากร

เครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน

คนไทยในอนาคตจะเป็นคนที่มีคุณลักษณะเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข มองกว้าง คิดไกล ใฝ่ดี มีวิธีการเรียนรู้ สังคมไทยจะเป็นสังคมที่มุ่งก้าวมั่นรู้ทันโลก เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ในยุคโลกาภิวัฒน์ได้อย่างมีศักดิ์ศรี เป็นสังคมทั้งมวลเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (All for education) กันอย่างกว้างขวาง มีความเป็นประชาสังคม ที่เห็นความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น ทั้งนี้เพราะความเป็นประชาสังคม แสดงถึงการรวมพลังของสมาชิกของชุมชนนั้นๆ ในการที่จะจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน และสังคมของตนเองด้วยพลังที่มีอยู่ในชุมชนนั้น องค์ประกอบของความเป็นประชาสังคมคือ

1. จิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคมสาธารณะ มีความตื่นตัวของสังคมและการยอมรับในสาธารณชน ถึงความสำคัญขององค์คุณแห่งประชาสังคม โดยเห็นความสำคัญและเคารพในคุณค่าของความคิดริเริ่ม ทำงานเพื่อสังคมส่วนรวม เน้นการมีส่วนร่วมโดยสมัครใจในการสร้างสรรค์สังคมอันเป็นรากฐานของประชาธิปไตย

2. มีความเป็นชุมชน หมายถึง เชื่อมโยงติดต่อกันในทางใดทางหนึ่งที่รวมตัวกันด้วยความรัก ความผูกพัน ความเอื้ออาทร ความสนใจ หรือผลประโยชน์ร่วมกัน

3. มีความเป็นกลุ่ม หมายถึง การรวมตัวกันเพื่อแก้ปัญหาหรือกระทำการบางอย่างให้บรรลุวัตถุประสงค์ ภายใต้ระบบการจัดการระดับกลุ่ม

4. มีความเป็นเครือข่าย มีโครงสร้างกระบวนการเชื่อมโยงองค์กรอิสระ องค์กรสาธารณะประโยชน์ และปัจเจกชนอิสระเข้าด้วยกัน และทำให้เกิดการสื่อสารระหว่างองค์กร โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

5. มีการจัดการเชิงอำนาจแบบมีส่วนร่วม ประชาสังคมเป็นเรื่องของการจัดการกับวิกฤตหรือปัญหาของชุมชน โดยการจัดการต้องมีส่วนร่วมของสมาชิกอย่างแท้จริง ในทุกขั้นตอนของกิจกรรม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ร่วมกัน

ภาคีเครือข่ายความร่วมมือ หมายถึง การเชื่อมโยงร้อยรัด มีความพยายามและการดำเนินการของฝ่ายต่างๆ เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ เป็นรูปธรรม เพื่อปฏิบัติภารกิจอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน โดยที่แต่ละฝ่ายยังคงปฏิบัติภารกิจหลักของตนเอง การเชื่อมโยงนี้อาจเป็นไปในรูปของการรวมตัวกันแบบหลวมๆ เฉพาะกิจ ตามความจำเป็น หรืออาจเป็นในรูปของการจัดองค์กรที่เป็นระบบมีโครงสร้างของความสัมพันธ์กันอย่างชัดเจน เครือข่ายความร่วมมือเป็นไปได้ทั้งในระดับของปัจเจกบุคคล องค์กร หรือสถาบัน อาจมีขอบข่ายตั้งแต่เล็กๆ ภายในชุมชนแห่งหนึ่งขึ้นไป จนถึงระดับจังหวัด ภูมิภาค ประเทศ และระหว่างประเทศ

เครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน การเรียนรู้จะเป็นแกนของกิจกรรมทุกกิจกรรม เป็นการเรียนรู้ที่ต่อเชื่อมความรู้ภูมิปัญญาของชุมชน ซึ่งสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในระบบการจัดการ ระบบสิ่งแวดล้อมที่สมดุล ระบบสวัสดิการ ระบบรักษาสุขภาพ ระบบเกษตรที่ยั่งยืน ระบบทุนชุมชน ระบบอุตสาหกรรมชุมชน รวมทั้งระบบทุนชุมชน ซึ่งระบบดังกล่าวนี้เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างเป็นกระบวนการ ซึ่งสามารถสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ โดยใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือเกี่ยวกับบทบาทของผู้เรียน ผู้สอน ครอบครัว และชุมชน ในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้

บุคคลแห่งการเรียนรู้

เริ่มเรียนให้เร่งรู้ ทั้งสี่องค์ประมาณหมาย
หนึ่งฟังอย่าฟังดาย ให้ตั้งจิตกำหนดจำ
หนึ่งให้อุตสาหะ เอาจิตคิดพินิจจำ
หนึ่งห้ามอย่าเอื้อนอำ ฉงนใดให้เร่งถาม
หนึ่งใจให้มั่นหมาย ลิขิตข้อสุขุมความ
พร้อมองค์จึ่งทรงนาม ว่าศิษย์แท้นี่ศึกษา

จากปฐมมาลา ของพระเทพโมฬี
แต่งในรัชกาลที่ 3 กรุงรัตนโกสินทร์

การปฏิรูปการเรียนรู้จะต้องเห็นที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ มีวิธีการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล ผู้สอนจะต้องจัดสภาพแวดล้อมเพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ตามความต้องการหรือความสนใจของผู้เรียน เพราะผู้เรียนแต่ละคนมีความถนัด มีวิธีการเรียนรู้ไม่เหมือนกัน

ผู้สอนจะต้องจัดกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับผู้เรียนได้ตามระดับสติปัญญา ความสนใจ ความถนัดและความสามารถของผู้เรียน การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับการทำงานของสมอง เชื่อมโยงไปสู่ระดับสติปัญญา การพัฒนาทักษะการคิด การฝึกความจำและพฤติกรรมที่แสดงออกของผู้เรียน เพราะสมองใช้ความจำเป็นองค์ประกอบพื้นฐานของการคิดและการเรียนรู้ ซึ่งเป็นแนวคิดพื้นฐานหลักของการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างการฝึกทักษะการคิด ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเรียนรู้ที่จะทำให้ผู้เรียนสามารถคิดได้ด้วยตนเอง คือ การเรียนรู้อย่างไม่มีความเครียด เรียนรู้อย่างมีความสุข และเรียนรู้ด้วยแรงจูงใจที่เกิดขึ้นภายในตัวผู้เรียนเอง ผู้สอนจัดกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับผู้เรียน การนำเหตุการณ์จากสภาพจริง หรือปัญหามาศึกษาเรียนรู้ วิเคราะห์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ สร้างความรู้ใหม่ วิธีการใหม่ สร้างระบบใหม่เพื่อประยุกต์ใช้กับสภาพจริง เน้นการแข่งขันกับตัวเอง คือ เป้าหมายเพื่อการพัฒนาตนเอง สร้างระบบคิด ส่งเสริมการทำงานเป็นทีม รวมทั้งส่งเสริมค่านิยมประชาธิปไตย แสดงพฤติกรรมจริยธรรมที่มาจากกิจกรรมการเรียนตามสภาพจริง จุดเน้น การปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีวิธีการเรียนรู้ และมีเจคติที่ดีต่อการเรียนรู้ โดยตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้เป็นอริยทรัพย์ในตน ผู้เรียนเห็นคุณค่ารักถิ่นฐาน ชุมชน มีพลังปัญญาเป็นของตัวเอง รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง เป็นบุคคลที่พึงประสงค์ของสังคม ดังที่พระธรรมปิฎก กล่าวไว้ คือ เป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุขของสังคม

การเรียนรู้สู่การคิดระดับสูง

กระบวนทัศน์ใหม่ของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพของบุคคล หมายถึง ชุดความคิดหรือแนวความคิดในการจัดการศึกษาแนวใหม่ เป็นทางเลือกเพื่อเสริมสร้างพลังความสามารถที่มีอยู่ในตัวผู้เรียนให้เจริญเติบโตตามศักยภาพ และนำพลังของศักยภาพนี้มาพัฒนาตนเอง ชุมชน สังคม ให้เหมาะสมกับความสามารถของตนเอง ศักยภาพของผู้เรียนที่ได้รับการกระตุ้นและพัฒนาโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ตามสภาพจริง การประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง รวมทั้งบทบาทของผู้สอนเป็นผู้เอื้ออำนวยความสะดวก กระตุ้นการเรียนรู้ เป็นนักจัดการการเรียนรู้เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามความถนัด ความต้องการ ความสนใจ เสริมสร้างศักยภาพของแต่ละบุคคลให้เจริญถึงขีดสุด มีทักษะการคิดระดับสูงที่สำคัญ ได้แก่ รู้จักคิดวิเคราะห์หาเหตุผลได้ถูกต้อง สืบค้นหาความจริงออกมาได้ องค์ประกอบของทักษะการคิดดังกล่าวนี้ จะนำไปสู่การคิดอย่างมีวิจารณญาณ ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดระดับสูงได้ คิดเป็น ก็สามารถพึ่งพาตนเองได้ รวมทั้งรู้วิธีการแก้ปัญหาซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีพลังนำไปสู่เป้าหมายของการจัดการศึกษา และสามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างมีคุณภาพ และในศตวรรษที่ 21 ซึ่งต้องการคุณลักษณะดังนี้

1. มีความคิดสร้างสรรค์ คิดถึงคำถามที่จัดเจนมีความสนใจใฝ่รู้และคิดหาคำตอบที่ถูกต้องโดยการเสาะแสวงหาข้อมูลรวบรวมข้อเท็จจริง ตรวจสอบข้อมูล วิเคราะห์ข้อสันนิษฐาน ความเห็นต่าง ๆ ประเมินข้อถกเถียงได้ ตีความที่เป็นไปได้หลาย ๆ ทาง ตัดสินใจและหาข้อสรุปบนพื้นฐานของเหตุผลและข้อเท็จจริงเพื่อใช้ในการตัดสินใจไม่ใช้อคติหรืออารมณ์ในการตัดสิน ยอมรับฟังความคิดของผู้อื่น และเปลี่ยนความคิดเห็นและจุดยืนหากได้รับข้อมูลใหม่เพิ่มขึ้นหรือเมื่อมีเหตุผลสนับสนุนที่ดีกว่า

2. มีความสามารถในการสื่อสาร สร้างสัมพันธภาพกับบุคคลอื่นในศตวรรษที่ 21 ภาษาเป็นสิ่งจำเป็นและเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ การสื่อสารเพื่อสร้างสัมพันธภาพกับบุคคลอื่น

การใช้ภาษาไทย ภาษาต่างประเทศรวมกับภาษาเทคโนโลยีจะช่วยให้ผู้เรียนเข้าถึงองค์ความรู้ เพื่อแสวงหาความจริงและการสร้างความรู้ใหม่หรือแนวคิดและวิธีการใหม่

3. มีความสามารถในวิธีการเรียนรู้ จุดเน้นที่สำคัญที่สุดในการเรียนรู้คือเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองโดยตระหนักถึงความสำคัญว่าการเรียนรู้เป็นอริยทรัพย์ในตน รู้วิธีการเรียนรู้ รู้วิธีการที่จะปฏิบัติ เรียนรู้ที่จะออยู่ร่วมกับผู้อื่น และเรียนรู้ที่จะเป็นบุคคลที่ใช้ศักยภาพของตนเพื่อทำประโยชน์แก่ส่วนรวมอย่างสร้างสรรค์

4. มีค่านิยมในการตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง มีความคิดระดับสูงเห็นคุณค่าของตนเอง รู้ว่าตัวเองคือใคร ต้องการเป็นอะไรและสามารถอธิบายได้ว่าการตัดสินใจเพื่ออะไร และด้วยเหตุผลอะไร

5. มีความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมและสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว มีความฉลาดทางอารมณ์สามารถควบคุมอารมณ์ตนได้ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่ดีทางจิตใจ เป็นบุคคลที่เห็นอกเห็นใจผู้อื่น ไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีน้ำใจ สามารถควบคุมตนเอง รู้ข้อดีข้อเสียของตนเอง ปรับปรุงตนอย่างสม่ำเสมอ แก้ปัญหาสามารถจัดเก็บความขัดแย้งทางอารมณ์ของตนเองได้ รวมทั้งการจัดการกับความเครียด ความเกลียด และความโกรธในการเผชิญกับสภาพการณ์ที่หลากหลาย

การเรียนรู้จากการปฏิบัติทักษะเพื่อการอยู่รอด

การเรียนรู้คือ การแสวงหาว่าเราได้เรียนรู้อะไรไปบ้างแล้ว แต่การปฏิบัติคือการแสดงให้เห็นผู้เรียนรู้จริง เป้าหมายของการเรียนรู้เพื่อการปฏิบัติไม่ได้มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดทักษะทางอาชีพเท่านั้น การเรียนเพื่อรู้กับการเรียนเพื่อปฏิบัติเป็นของคู่กันและมีความสัมพันธ์กับการฝึกฝนวิชาชีพ การประกอบอาชีพต่าง ๆ ลักษณะงานที่เกี่ยวกับความรู้ ความสำคัญของภาคธุรกิจบริการจะขยายประสบการณ์ผู้เรียนให้สามารถดำเนินการและเรียนรู้การจัดการกับสถานการณ์ที่หลากหลายซับซ้อน การเรียนรู้การทำงานเป็นทีมและทักษะทางสังคม การเรียนรู้งานเศรษฐกิจเชิงอุตสาหกรรม ความสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ความก้าวหน้าทางวิชาการสร้างสรรค์นวัตกรรมและเทคโนโลยีในงาน

ธุรกิจสร้างสรรค์งานใหม่ เพื่อเสริมสร้างวิธีคิดการประยุกต์ใช้และการปรับตัวให้กับผู้เรียน การเรียนรู้เรื่องราวของสภาพสังคมที่หลากหลายที่ผู้เรียนกำลังประสบอยู่รวมทั้งประสบการณ์ในการทำงานที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของชุมชนสังคมจะขยายประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับผู้เรียนเป็นอย่างดี

กระบวนการเรียนรู้เพื่อปฏิบัติได้จริงจะมีส่วนในการพัฒนาผู้เรียนจากทักษะสู่ความสามารถ ในการคิดและการกระทำ เช่น การออกแบบโครงงาน การวิจัย การจัดระบบ ผู้เรียนได้แสดงทักษะความสามารถเชิงบูรณาการ การดำรงชีวิตกับความรู้มาดำเนินการได้อย่างสมดุล รวมทั้งความสามารถทำตนในลักษณะนามธรรมไม่มีตัวตน ได้แก่ การเพิ่มคุณค่าในงานภาคบริการ ความสามารถในการติดต่อสื่อสาร สร้างสัมพันธภาพกับบุคคลอื่น ความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น ทักษะการจัดการและการแก้ปัญหาความขัดแย้งและการปรับตัว

การเรียนรู้เป็นอริยทรัพย์ในตน ปัจจัยที่เสริมสร้างการเรียนรู้ลักษณะนี้ ได้แก่

1. **การเรียนรู้ที่สมดุลและมีความสุข** เป็นพื้นฐานในการเสริมสร้างเจตคติทางบวกในการเรียนรู้ การเรียนรู้เกี่ยวกับความดี ความงาม และความจริง ที่มีความสมดุลกัน จะเสริมสร้างพลังการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างตนเองและสิ่งแวดล้อม มองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างส่วนรวมกับส่วนย่อย มีลักษณะการเรียนรู้แบบองค์รวม เมื่อผู้เรียนสามารถคิดวิเคราะห์และมองแบบองค์รวมได้ ความงามและจริยธรรมจะเกิดขึ้น การกระตุ้นการเรียนรู้ที่สมดุลระหว่างความดี ความงาม และความจริง ควรจะเริ่มตั้งแต่วัยเด็ก เพราะธรรมชาติของเด็กเล็กจะใช้สมองซีกขวาในการเรียนรู้ การอ่านหนังสือและเล่านิทานให้เด็กฟัง จะไปกระตุ้นกระบวนการคิดและจินตนาการ การศึกษาพบว่า เด็กๆ ถ้าดูโทรทัศน์มากเกินไป จะไปสกัดกั้นจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ เด็กๆ ชอบฟังนิทาน จะสนุกสนานเมื่อผู้สอนสามารถเล่าเรื่องได้อย่างสนุกสนาน เร้าความสนใจ เป็นการกระตุ้นจินตนาการ การฝึกการคิด ฝึกทักษะการฟัง ค่านิยม

คุณธรรมจริยธรรมจะเกิดขึ้นโดยผ่านนิทาน การศึกษาพบว่า นักปรัชญาสำคัญๆ ของโลก สามารถเปลี่ยนความคิดและพฤติกรรมได้จากเรื่องที่เคยได้ยิน ได้เรียนรู้มาตอนวัยเด็ก การเรียนรู้เกี่ยวกับความดี ผู้เรียนจะต้องได้รับประสบการณ์อย่างต่อเนื่อง เชื่อมโยง จึงจะสะสมเสริมสร้าง เพื่อขยายประสบการณ์การเรียนรู้เกี่ยวกับค่านิยม คุณธรรมและจริยธรรมต่อไป

การเรียนรู้เกี่ยวกับความดี ความงาม และความจริง จะเป็นพื้นฐานในการพัฒนาผู้เรียนเกี่ยวกับคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ได้รับการพัฒนาจิตใจ พฤติกรรม และปัญญา ซึ่งเป็นพื้นฐานให้ผู้เรียนมีวิธีการเรียนรู้ในการพัฒนามีวิธีการเรียนรู้ด้านอื่นต่อไป

2. **การเรียนเพื่อรู้** เป็นการฝึกทักษะวิธีการเรียนรู้ ที่เริ่มจากการกระตุ้นให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ การคิด คิดวิเคราะห์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ เชื่อมโยงสภาพแวดล้อม ปัญหาเข้ากับปัจจัยทางสังคม เพื่อให้เกิดความเข้าใจ เป็นการเรียนรู้อย่างมีความหมาย นำไปสู่การพัฒนาปัญญาขัดเกลาจิตใจและปรับปรุงพฤติกรรมของผู้เรียน

3. **การเรียนรู้เพื่อปฏิบัติได้จริง** จะพัฒนาทักษะสู่ความสามารถในการคิด และการกระทำ การเรียนเพื่อรู้กับการเรียนเพื่อปฏิบัติเป็นของคู่กัน เป็นองค์รวมของการเรียนรู้ที่มีความหมายและมีคุณค่าที่จะเสริมสร้างโลกทัศน์และแนวคิดใหม่ให้กับผู้เรียน

4. **การเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกัน** การพัฒนาผู้เรียนในด้านปัญญา พฤติกรรม และจิตใจให้ผู้เรียนสามารถสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลอื่น ทำงานร่วมกับบุคคลอื่นได้ เห็นคุณค่าของตนเอง เห็นคุณค่าของผู้อื่น สามารถควบคุมตนเองได้ ให้มีการพัฒนาไปในแนวทางที่ถูกต้อง มีความรับผิดชอบ บรรยากาศการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม จะพัฒนากระบวนการคิด พฤติกรรมของผู้เรียนด้านทักษะทางสังคม ช่วยเหลือกลุ่มให้เกิดการเรียนรู้ไปในทางที่สร้างสรรค์

5. **การเรียนรู้ที่จะเป็น** การเรียนรู้ที่เสริมสร้างให้ผู้เรียนค้นพบตนเอง เสริมสร้างบุคลิกภาพส่วนตน ได้พัฒนาเป็นลักษณะเฉพาะของตน ศึกษาตัวเองว่าตนเองคือใคร จุดยืนของตนอยู่ ณ ที่ใด จะพัฒนาวิธีคิด ค่านิยม มีลักษณะเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง

เห็นคุณค่าของการเรียนรู้เป็นอริยทรัพย์ในตน ซึ่งมีคุณลักษณะ 5 ประการ คือ 1) ความเชื่อมั่นในตนเอง มีความเชื่อในหลักแห่งความดี ความงาม มุ่งมั่นกระทำความดี มองเห็นผลในการทำความดีทั้งในระยะสั้นและระยะยาว 2) มีกำลังใจเข้มแข็ง ปรับอารมณ์ วิธีคิด ไม่เหงาอยู่กับตนเอง ได้ในทุกสภาวะแวดล้อม 3) มีความประพฤติดีงาม มีความซื่อสัตย์สุจริต ดำรงชีวิตอย่างถูกต้อง 4) เสียสละ มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือผู้อื่น มีจิตสาธารณะ และ 5) มีปัญญา ความรู้ ความคิดที่ถูกต้อง ใช้กระบวนการทางปัญญาในการดำเนินชีวิตและการทำงาน

สมาธิเป็นปัจจัยในการเรียนรู้

สมาธิเป็นสำคัญในการเรียนรู้ ถ้าผู้เรียนไม่มีสมาธิจะเรียนรู้ไม่ได้ ไม่มีสมาธิในการฟังก็สื่อสารกับบุคคลอื่นไม่รู้เรื่อง สมาธิไม่ดีมีผลต่อการเรียนรู้และบุคลิกภาพ สมาธิเป็นปัจจัยที่ทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งรอบตัวได้ ถ้าผู้เรียนไม่มีสมาธิในการฟังก็อาจจะได้ยินผู้สอนพูดเพียง 5 นาทีแรกเท่านั้น ที่เหลืออีกเกือบ 1 ชั่วโมง ผู้เรียนอาจใจลอยวอกแวกไปตามสิ่งที่อยู่รอบตัว ใน 1 ชั่วโมง นั้น ผู้เรียนอาจเก็บความรู้ได้เพียงร้อยละ 5 ในขณะที่ผู้เรียนคนอื่นเก็บได้เกือบร้อยละ 80

ถ้าผู้เรียนไม่มีสมาธิ ไม่มีประสบการณ์ว่าตนเองก็จะทำอะไรสำเร็จเป็นชิ้นเป็นอันได้ การขาดประสบการณ์แห่งการเรียนรู้ของผู้เรียน ถ้าเกิดซ้ำๆ จะมีผลทำให้ผู้เรียนขาดความเชื่อมั่นในตนเอง รู้สึกว่าตนเองทำอะไรไม่สำเร็จในที่สุด

สมาธิ คือ ความสามารถที่จะเพ่งความสนใจไปยังสิ่งเร้าบางอย่าง และเลือกเฟ้นว่าสิ่งเร้าใดบ้างที่ควรจะให้ความสนใจ ในร่างกายของคนเรา อวัยวะที่รับผิดชอบในการสร้างสมาธิ คือ สมอง ส่วนที่มีบทบาทในการสร้างสมาธิ คือ สมองส่วนอาร์เบรน (R - brain) คือ ก้านสมองทำหน้าที่ควบคุมระดับการตื่นตัวของบุคคล ความต้องการเพียงความรู้สึกปลอดภัย

สมองส่วนโอลด์แมมมาเลียนเบรน (Old mammalian brain) คือ สมองส่วนฮิปโปแคมปัส เทมโพราลโลบ และบางส่วนของฟรอนทอลโลบ มีหน้าที่เกี่ยวกับความจำ การเรียนรู้ พฤติกรรม

ความสุข อารมณ์พื้นฐาน เป็นสมองส่วนที่ต้องการเป็นเจ้าของและความเพลิดเพลิน ความสนุกสนาน อารมณ์ของบุคคลจึงมีอิทธิพลต่อสมาธิ และความสนใจสิ่งรอบตัว

สมองส่วนนีโอคอร์เท็กซ์ (Neo cortex) คือ สมองส่วนใหญ่ทั้งหมด โดยเฉพาะบริเวณพื้นผิวสมองที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับความรู้สึกนึกคิด การเรียนรู้ สติสัมปชัญญะ และรายละเอียดที่สลับซับซ้อน เป็นสมองที่ต้องการผสมผสานความรู้ การคิดวิเคราะห์ ทำหน้าที่ควบคุมและเลือกเฟ้นว่าสิ่งเร้าหรือสิ่งกระตุ้นใด เป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องสนใจหรือมีสมาธิจดจ่อ สมาธิแบบต่อเนื่อง คือ การคงความสนใจในสิ่งหนึ่งๆ ได้เป็นระยะเวลานานต่อเนื่อง ส่วนสมาธิอีกแบบหนึ่ง คือ การคัดเลือกสิ่งเร้า ขจัดสิ่งที่ไม่สำคัญออกไป เพื่อจะให้ความสนใจต่อสิ่งเร้าสำคัญๆ หรือตรงประเด็น สมาธิทั้งสองอย่างนี้จะทำงานไปพร้อมๆ กันตลอดเวลา เพื่อให้ผู้เรียนเลือกแต่สิ่งที่สำคัญๆ และให้ความสนใจต่อสิ่งนั้นนานพอในการเรียนรู้

สมองแต่ละส่วนมีผลต่อการเรียนรู้ สมองส่วนอาร์เบรนมีหน้าที่โดยตรงเกี่ยวกับการมีชีวิต ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้โดยตรงได้ หากรู้สึกว่าปลอดภัยก็ไม่เดือดร้อนว่าสมองส่วนอื่นทำอะไร แต่ถ้าสมองส่วนอาร์เบรน ถูกกระตุ้นให้เกิดความเครียด ก็ไม่ทำให้อยากเรียนรู้ ไม่อยากคิดอะไรทั้งสิ้น เป็นผลทำให้ประสิทธิภาพการเรียนรู้ลดลง ถ้าหากเรียนรู้โดยมีความเครียด ขาดความรู้สึกอยากเรียนรู้อย่างเป็นอิสระ สมองส่วนหนึ่งจะเฝ้าถามว่าจะหลีกหนีจากสภาวะความเครียดนี้ได้อย่างไร คือ ไม่เรียนได้อย่างไร ทำอย่างไรเวลาเมื่อถูกผู้สอนถามแล้วตอบไม่ได้ หากแต่ความเครียดไม่มากเกินไป สมองส่วนอาร์เบรน อาจจะเชื่อว่าสมองส่วนนีโอคอร์เท็กซ์ จะแก้ปัญหาได้ จึงยอมให้มีการเรียนรู้เกิดขึ้น แต่เป็นไปได้อย่างเชื่องช้า

สมองส่วนโอลด์แมมมาเลียนเบรน เป็นส่วนหนึ่งที่ต้องการความสุขสนุกสนาน ถ้าการเรียนรู้ทำให้เกิดความพอใจก็ยิ่งอยากจะเรียนรู้มากขึ้น มีสมาธิในการเรียน สามารถเรียนรู้ได้อย่างใจจดใจจ่อ เรียนรู้อย่างมีความสุข โดยสมองไม่ได้ถูกคุมคามและไม่มีความเครียด ในทางตรงข้าม ถ้าการเรียนรู้นั้นทำให้เบื่อหน่าย รู้สึกไม่มีความสุข ก็จะปฏิเสธทันที เป็นการสร้างประสบการณ์ที่ไม่ดี

สมองก็จะจดจำเหตุการณ์เหล่านั้นไว้ ต่อไปข้างหน้าก็จะพยายามหลีกเลี่ยง สิ่งเหล่านี้ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ การสั่งสมประสบการณ์นั้นเลวร้ายมากยิ่งขึ้น สมองอาจจะปิดกั้นไม่ยอมเรียนรู้และจดจำอะไรที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์นั้นทั้งสิ้น

สมองนีโอคอร์เท็กซ์ เป็นสมองส่วนที่ทำหน้าที่การรู้สึกนึกคิด และการเรียนรู้ เป็นส่วนหนึ่งที่พร้อมจะรับรู้ข้อมูลใหม่ ๆ เข้ามาผสมผสานกับข้อมูลที่มีอยู่เดิม การเรียนรู้ด้วยสมองส่วนนี้เป็นไปตามธรรมชาติ การทำงานของสมองและจะรู้สึกเหมือนกับได้รับรางวัลภายในตัวเองหลังจากที่ได้เรียนรู้แล้ว

เมื่อรวมการทำงานของสมองทั้ง 3 ส่วนเข้าด้วยกันแล้วจะพบว่า สมาธิเป็นสิ่งสำคัญของการเรียนรู้ทำให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพมากที่สุดและนำไปสู่การพัฒนากระบวนการคิด คือการเรียนรู้ในภาวะที่ไม่เครียด เป็นการเรียนรู้ที่มีความสุข สมาธิยังส่งผลให้เกิดความสงบจากภายในเพื่อให้ตัวตนมีพลังสร้างสรรค์ภายในตื่นขึ้นและสามารถนำไปสู่การเชื่อมโยงต่อสรรพสิ่งต่างๆ ในโลกได้อย่างละเอียดอ่อนลึกซึ้ง ซึ่งหมายถึงการมีความตระหนักรู้ถึงสภาพที่เป็นจริงของธรรมชาติ มนุษย์ โลกและสังคม สิ่งแวดล้อม ภาวะจิตในทางลบก็จะหายไปและเกิดความเข้าใจสรรพสิ่ง ภาวะของความเข้าใจอันลึกซึ้งนำไปสู่การพัฒนาปัญญา สู่ภาวะจิตที่เปี่ยมด้วยความรัก ความศรัทธา ความเชื่อมั่นในตนเองและผู้อื่น การดำรงอยู่ของชีวิตด้วยความเข้าใจอย่างแท้จริงรวมทั้งความคิดสร้างสรรค์

ศักยภาพของผู้เรียนเป็นลักษณะความสามารถ ซึ่งฝังตัวอยู่เงียบๆ เพื่อรอโอกาส การพัฒนา เป็นความสามารถที่มีคุณค่าของมนุษย์ โดยให้โอกาสการเรียนรู้ที่จะพัฒนาให้ปรากฏออกมา นอกจาก ชั้นสมองของสมองที่มีส่วนสัมพันธ์กับการเรียนรู้แล้วสมองซีกซ้ายและซีกขวาก็มีส่วนสัมพันธ์กับการเรียนรู้ที่ผู้สอนจะต้องตระหนักถึงความสัมพันธ์ของสมองทั้งสองซีกของผู้เรียน การกระตุ้นผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ที่สมดุลของสมองทั้งสองซีกซึ่งมีศักยภาพในการเรียนรู้ที่น่าสนใจ การทำงานของสมองจะเปลี่ยนแปลงไปทุกๆ 90 นาที ถ้าด้านหนึ่งทำงานดี อีกด้านหนึ่งจะจาง

ดังนั้น ผู้สอนจะต้องคอยกระตุ้นให้ผู้เรียนใช้สมองทำงานทั้ง**สองซีกให้สมดุล** สมองจะหลั่งสารเอนโดรฟีนหรือสารสุข สมองซีกซ้ายจะรับรู้ข้อมูลมาแล้วจะดำเนินการประมวล (process) ข้อมูลตามกระบวนการต่างๆ ได้เร็วกว่าสมองซีกขวา แม้แต่การขยุ้มมือ กระดิกนิ้ว ก็จะไปกระตุ้นเส้นใยประสาทของสมอง (dendrite) เส้นใยประสาทเป็นเซลที่ขยายตัวออกมามีลักษณะคล้ายรากในเส้นใยประสาทจะมีกระแสไฟฟ้า (electric charge)

เมื่อมนุษย์มีความปรารถนาจะเกิดการเปลี่ยนแปลงสารเคมีในสมอง เมื่อมีการหลั่งสารเคมีออกมาสะสมในสมองจะมีกระแสไฟฟ้าเกิดขึ้น เส้นใยประสาทจะเจริญเติบโตและกระทำการเชื่อมต่อกัน จึงจะเกิดการเรียนรู้ เมื่อผู้เรียนเกิดความสนใจ ความต้องการในการเรียนรู้จะมีการสร้างภาพในสมอง จึงจะเกิดกระแสไฟฟ้าขึ้น มีแรง มีการกระทำเชื่อมต่อที่แน่นอน ผลก็จะเกิดขึ้นได้จริงมากกว่าการเรียนรู้แบบลองผิดลองถูก เพราะการกระทำของกระแสไฟฟ้าเชื่อมต่อไม่แน่นอน การลองผิดลองถูกจะเสียเวลาเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ไม่มีประสิทธิภาพในสมองมนุษย์ จะมีการสร้างกระแสไฟฟ้าใหม่ (new electric pathway) ในทำนองเดียวกัน เมื่อคนเราเกิดความสนใจความต้องการที่จะเรียนรู้สมองก็จะมีการสร้างกระแสไฟฟ้าเชื่อมโยง

การเรียนรู้ที่สมดุลของสมองสองซีก

สมองสองซีกจะมีความถนัดในเรื่องต่างๆ ที่แตกต่างกัน คือ **สมองซีกซ้าย**จะมีศักยภาพเกี่ยวกับภาษา การฟัง การจำ การวิเคราะห์เหตุผล การจัดลำดับ การคิดคำนวณ สัญลักษณ์ เหตุผลเชิงตรรกะและวิทยาศาสตร์ ส่วน**สมองซีกขวา**จะมีศักยภาพเกี่ยวกับจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ อารมณ์ความรู้สึกรับรู้ภาพรวม การรับรู้ทางประสาทสัมผัส ไม่มีลำดับก่อนหลัง ศิลปะ สุนทรี รูปทรง รูปแบบ สี ดนตรี มิติสัมพันธ์และการเคลื่อนไหว

ในแต่ละวันคลื่นสมองของมนุษย์ที่ส่งออกมาจะสะท้อนอารมณ์ความรู้สึกสิ่งที่อยู่รอบตัวเรา การปรับคลื่นสมองจาก **คลื่นสมองเบต้า**มาสู่คลื่นของกระบวนการทำงานในระดับคลื่นสมองที่ต่ำกว่าเป็น **คลื่นสมองอัลฟา** จะทำให้ผู้เรียนอยู่ในสภาวะการเรียนรู้ได้ดีที่สุด (super learning)

สมองของผู้เรียนมีสภาพเหมือนฟองน้ำ จะรับข้อมูลได้เร็วที่สุด สบายที่สุด และร่นเวลาการเรียนไปได้หลายเท่า การปรับเปลี่ยนคลื่นสมองอาจจะใช้ดนตรีที่มีจังหวัดพอดีกับการเต้นของหัวใจ เช่น ดนตรีในยุคบารอค จะทำให้ผู้เรียนมีชีพจร การสูบฉีดโลหิตลดลงคลื่นสมองลดลงกล้ามเนื้อผ่อนคลาย และอยู่ในสภาพที่สามารถเรียนรู้ได้ดี

บรรณานุกรม

วิชัย วงษ์ใหญ่. (2542). **กระบวนทัศน์ใหม่ : การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพของบุคคล**. กรุงเทพฯ : S.R. Printing Limited Partnership.

วิชัย วงษ์ใหญ่. (2542). **พลังการเรียนรู้ในกระบวนทัศน์ใหม่**. กรุงเทพฯ: S.R. Printing Limited Partnership.

วิชัย วงษ์ใหญ่. (2542). **ปฏิรูปการเรียนรู้: ผู้เรียนสำคัญที่สุด สูตรสำเร็จหรือกระบวนการ**. กรุงเทพฯ : S.R. Printing Limited Partnership.

ศันสนีย์ ฉัตรคุปต์ และอุษา ชูชาติ. (2544). **ฝึกสมองให้คิดอย่างมีวิจารณญาณ**. กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช จำกัด.

ราชกิจจานุเบกษา. (2553). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553. กรุงเทพฯ:

สุเมธ ตันติเวชกุล. (2543, มีนาคม - เมษายน). “การดำเนินชีวิตในระบบเศรษฐกิจพอเพียง”. **ข้าราชการ**. กรุงเทพฯ:

William, Maehl H. (2000). **Lifelong Learning at it Best: Innovative Practices in Adult Credit Program.** Sanfrancisco: Jossey - Bass Publishers

วัฒนธรรมการเรียนรู้ในโลกยุคใหม่

บทนำ

กระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี จากภายนอกเข้ามาแทรกซึมในท้องถิ่นต่างๆ อย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี ผลของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ทำให้สังคมมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้าง จากการผลิตภาคเกษตรกรรม มาเป็นภาคอุตสาหกรรม และภาคธุรกิจบริการ การพัฒนาภาคอุตสาหกรรมที่ผ่านมายังไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ในทางเทคโนโลยี การขยายตัวการเรียนรู้ ได้พยายามมุ่งเน้นการสร้างขีดความสามารถในการแข่งขัน โดยการพัฒนากำลังคนให้มีความรู้ ความสามารถ และทักษะที่สูงขึ้น พยายามลดการพึ่งพาเทคโนโลยีจากต่างประเทศ ด้วยปัจจัยเงื่อนไขหลายๆ ด้าน จึงเป็นช่วงเวลาที่สำคัญ สำหรับสังคมไทยจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการเรียนรู้ มีศักยภาพพร้อมที่จะแข่งขัน และร่วมมืออย่างสร้างสรรค์ในเวทีโลก

แนวคิดสำคัญ

1. สังคมปัจจุบันก้าวเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ เป็นยุคข้อมูลข่าวสารสารสนเทศ การเรียนรู้ยุคใหม่ต้องพัฒนาบุคคลให้มีความสามารถเรียนรู้ ใช้ข้อมูลข่าวสารเป็น ข้อมูลจะนำมาสังเคราะห์เป็นความรู้และเกิดความคิด ความรู้ ทำให้บุคคลเกิดโลกทัศน์ และโลกทัศน์นำไปสู่วิสัยทัศน์ เมื่อบุคคลมีวิธีการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล จะกลายเป็นวัฒนธรรมการเรียนรู้ใหม่

2. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นกลไกของการเรียนรู้ ในการสร้างอุดมการณ์และจิตสำนึกการพึ่งพาตนเอง การจัดการทรัพยากร การมีส่วนร่วม ความสัมพันธ์ของผู้คนที่ถูกร้อยรัดขนบธรรมเนียม ประเพณี เป็นพื้นฐานของการสร้างความสามัคคีธรรม การทำกิจกรรมร่วมกัน

การพึ่งพาตนเองของครอบครัวและชุมชน เป็นเป้าหมายของการเรียนรู้ แบบประสานพลังเป็นการไปสู่ชุมชนเข้มแข็ง

3. มุ่งเน้นการปฏิรูปการเรียนรู้ ให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีวิธีการเรียนรู้สู่สากล ในขณะเดียวกันก็มีการเรียนรู้ระบบคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น เรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์ การฟื้นฟู การประยุกต์ใช้และสร้างองค์ความรู้ใหม่ การแลกเปลี่ยน เรียนรู้ นำไปสู่การสร้างเครือข่ายของกระบวนการเรียนรู้

การเข้าถึงและการถ่ายทอดความรู้

เป็นที่ทราบกันดีว่าประเทศไทยเป็นประเทศที่มีประชาการที่มีการศึกษาต่ำกว่ามาตรฐาน อันเนื่องมาจากปัญหาความยากจนที่ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศประสบอยู่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงได้พระราชทานพระราชดำริ ให้ส่งเสริมและพัฒนาการเรียนรู้ ด้วยทรงเล็งเห็นว่าการศึกษาเปรียบเสมือน “**เสาเข็ม**” อันเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศดังพระราชดำริตอนหนึ่งว่า

“ ปัจจัยสำคัญที่สุดประการหนึ่ง ทั้งของชีวิตและส่วนรวม คือ การศึกษาซึ่งเป็นรากฐานส่งเสริมความเจริญมั่นคงเกือบทุกอย่างในบุคคลและประเทศชาติ...”

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเล็งเห็นความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดเวลา เนื่องด้วยการเรียนรู้เป็นกระจกส่องทางเพื่อพัฒนาคนโดยตรงดังพระราชดำรัส เมื่อวันที่ 28 มกราคม พ.ศ. 2505 ความตอนหนึ่งว่า

"...ความรู้กับดวงประทีป เปรียบกันได้หลายทาง ดวงประทีปเป็นไฟส่องแสง เพื่อนำทางไป ถ้าใช้ไฟนี้ส่องไปในทางที่ถูกก็จะถึงจุดหมายปลายทางได้โดยสะดวกเรียบร้อย แต่ถ้าไม่ระวังไฟนั้นอาจ เผาผลาญให้บ้านพินาศลงได้ ความรู้เป็นแสงสว่างที่นำเราไปสู่ความเจริญ ถ้าไม่ระมัดระวังในการใช้ความรู้ ก็จะเป็นอันตรายเช่นเดียวกัน ทำลายเผาผลาญบ้านเมืองให้ล่มจมได้..."

พระราชกรณียกิจด้านการศึกษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นว่าประชาชนทุกคน ควรเข้าถึงการเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้ การเรียนรู้ไม่มีที่สิ้นสุดทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งห้องสมุดประชาชนตามพื้นที่ต่างๆ ของประเทศ โดยการรวบรวมหนังสือต่างๆ ประชาชนสามารถค้นคว้าหาความรู้ นำความรู้ไปประกอบอาชีพ เพื่อให้ประชาชนมีรายได้ มีความรู้ สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน เพื่อพัฒนาชาวชนบทผู้ยากไร้ในท้องถิ่นทุกรกันดาร

ทรงจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ในท้องถิ่นทุรกันดาร จำนวน 6 ศูนย์ ขึ้นตามภูมิภาคต่างๆ ทั่วประเทศ เพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้ การวิจัยด้านเกษตรของภูมิภาคนั้นในลักษณะเบ็ดเสร็จในตัวเอง ราษฎรจะสามารถเข้ามาเรียนรู้และผลสำเร็จจากศูนย์ต่างๆ กลับไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาในพื้นที่ของตนเองในการประกอบอาชีพ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและครอบครัว ให้ได้มีอาชีพและรายได้ที่ยั่งยืน ดังพระราชดำรัสตอนหนึ่งว่า

"...ชื่อกิจกรรมก็ชื่อเพียงว่า ศูนย์การศึกษาการพัฒนา ซึ่งหมายความว่า เป็นศูนย์ หรือเป็นแหล่งหนึ่งที่รวมการศึกษาเพื่อดูว่า ทำอย่างไรจะพัฒนาได้ผล..."

"...เป็นสถานที่แห่งหนึ่งที่คนทุกระดับสามารถจะมาดู จะว่าเป็นโรงเรียนก็ไม่ใช่ แต่ว่าเป็นที่มาดู มาศึกษาก็ได้ คือ เป็นทัศนศึกษา พานักเรียน นักศึกษา มาดู หรือไม่ใช่นักเรียน เป็นข้าราชการทุกชั้น ตั้งแต่ชั้นผู้น้อยจนถึงชั้นผู้ใหญ่ ทุกระดับ ทุกอย่าง คือ หมายความว่าทุกหน้าที่สามารถดูในแห่งเดียวกัน วิธีการที่จะพัฒนาในสาขาต่างๆ ของวิชาการ อันนี้เท่ากับเป็นเหมือนพิพิธภัณฑ์ที่จะมาดู อะไร มีวิชาการใดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา..."

นอกจากนี้ พระองค์ยังทรงโปรดเกล้าฯ ให้โรงเรียนไกลกังวล เป็นศูนย์กลางในการถ่ายทอดการเรียนการสอน ผ่านดาวเทียม ไปยังพื้นที่โรงเรียนต่างๆ ในชนบททั่วประเทศ หรือเรียกว่า "**โครงการศึกษาสายสามัญด้วยระบบทางไกลผ่านดาวเทียม**"

นอกจากการศึกษาในรูปแบบต่างๆ ดังได้กล่าวมาแล้ว พระองค์ยังทรงสนพระราชหฤทัยและให้ความสำคัญกับการใช้ความรู้ที่ได้จากการศึกษา เพื่อนำไปสู่จุดมุ่งหมายของตนเองและสังคมโดยส่วนรวมอีกด้วย

ดังนั้นเพื่อการเข้าถึงความรู้ ควบคู่ไปกับการเรียนรู้เชิงวิชาการ เพื่อการปฏิบัติงานให้บรรลุผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ และจะต้องมีคุณลักษณะอันสำคัญ ได้แก่ ความละอายชั่วกลัวบาป ความซื่อสัตย์สุจริต ความกตัญญูกตเวที ความไม่เห็นแก่ตัว ความจริงใจ ความปรารถนาดี เอื้อเฟื้อต่อกัน และความขยันหมั่นเพียร

สังคมปัจจุบันก้าวเข้าสู่ยุคโลกไร้พรหมแดน เป็นยุคข้อมูลสารสนเทศและสังคมข่าวสาร การศึกษายุคใหม่จะต้องพัฒนาบุคคลให้มีความสามารถเรียนรู้ใช้ข้อมูลข่าวสารเป็น สามารถนำมาพัฒนาเป็นกระบวนการเรียนรู้ของตนเองได้ เพื่อเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ องค์กรแห่งการเรียนรู้ ชุมชนแห่งการเรียนรู้ และสังคมแห่งการเรียนรู้ ดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเล็งเห็นความสำคัญของการศึกษาตลอดเวลา

เทคโนโลยีที่ขยายขอบฟ้าแห่งการเรียนรู้ที่ขจัดข้อจำกัดที่เป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ ไม่ว่า ผู้สอน สื่อ ความสามารถในการรับรู้ ช่วงเวลา สถานที่ การเรียนรู้ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรือ e - Learning ที่มีบทบาทอย่างมากในการปฏิรูปการเรียนรู้ ผู้ที่สามารถเข้าถึงสามารถเลือกเรียนรู้ตามความถนัด และความสนใจ

จุดเน้นของการปฏิรูปการศึกษาอยู่ที่การปฏิรูปการเรียนรู้ ซึ่งบุคคลสามารถเข้าถึงการเรียนรู้ได้ 3 ระบบการศึกษา คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ทำให้ทุกคนมีความเสมอภาคในการเรียนรู้ตลอดชีวิต เนื่องจากสามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา ซึ่งการเรียนรู้จะมีความสำคัญของแต่ละบุคคลที่เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้จะทำให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ในที่สุด ซึ่งเป็นสังคมที่พึงปรารถนาในศตวรรษที่ 21 เพื่อเตรียมบุคคลไปสู่การเปลี่ยนแปลงในยุคข้อมูลข่าวสาร หรือยุคโลกาภิวัตน์

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 มาตรา 25 กำหนดให้รัฐส่งเสริมและดำเนินการจัดถึงแหล่งเรียนรู้ เพื่อให้บุคคลสามารถเข้าถึงการเรียนได้ทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้อื่นอย่างเพียงพอ และมีประสิทธิภาพ นอกจากนั้นการเรียนรู้ต้องบูรณาการเข้าไปในแบบแผนของการผลิต การบริโภค ในวิถีชีวิตของคนในสังคมจนทำให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า วัฒนธรรมการเรียนรู้ (Learning Culture)

วัฒนธรรมที่เอื้อต่อการเรียนรู้

ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วที่เกิดขึ้นในปัจจุบันนี้ บุคคลในสังคมส่วนหนึ่งได้ก้าวสู่การใช้เทคโนโลยีขั้นสูงขึ้นโดยไม่หยุดยั้ง มีการวิจัยและสร้างความรู้ใหม่เกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนพันธุกรรมของพืชและสัตว์ หรือ จี เอ็ม โอ (Genetically Modified Organism: GMO)

ซึ่งยังเป็นความคิดเห็นที่แตกต่างกันว่า การเปลี่ยนแปลงพันธุกรรมดังกล่าว จะมีผลกระทบต่อชีวภาพและระบบนิเวศบนโลกนี้เพียงใด

นอกจากนี้ยังมีการลงทุนศึกษาวิจัยเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์โรบอทที่พยายามออกแบบให้มีความเป็นอัจฉริยะและความสามารถเทียบมนุษย์ เรียกว่า ปัญญาประดิษฐ์ (Articial intelligence) ขณะเราพยายามศึกษาและก้าวไปไกลทางเทคโนโลยีอย่างไม่หยุดยั้ง

คำถามที่เราควรถามกันเองว่า การก้าวก่ายไปในธรรมชาติของมนุษย์นี้ควรมีขอบเขตหรือไม่เพียงไร การตระหนักถึงความจำเป็นที่มนุษย์จะต้องมีความพร้อมและเข้าใจต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งมวล ในขณะเดียวกันก็ต้องมีความสามารถในการรู้จักและเข้าใจตนเองด้วยสติ การเห็นคุณค่าหรือเป้าหมายแห่งการดำรงอยู่ย่อมเอื้อต่อการเผชิญอุปสรรคใดๆ ที่จะเกิดขึ้น

กระแสโลกาภิวัตน์ที่ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม รวมทั้งวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี เข้ามาแทรกซึมในวิธีคิดและวิถีชีวิต เด็กและเยาวชนใช้ชีวิตอยู่ในช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมอย่างรวดเร็ว และความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่เพิ่มขึ้น ปะปนมากับสื่อมวลชน การบันเทิง การค้า และการเรียนรู้

การศึกษาต้องช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจความหมายและเคารพค่านิยมทางวัฒนธรรมและประเพณีต่างๆ รวมทั้งกระบวนการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาทางวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความเจริญงอกงามแก่หมู่คณะและวิถีชีวิตของหมู่คณะ แรงขับเคลื่อน การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม คือความสามารถของมนุษย์ในการคิด กระบวนการเรียนรู้ และการกระทำที่สร้างสรรค์ รวมถึงกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมและวัฒนธรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมเชิงพฤติกรรม ได้แก่ การแสดงความคิดเห็น การแนะนำตนเองต่อผู้อื่น และแนะนำผู้อื่นให้รู้จักกัน การแสดงพฤติกรรมที่ไม่ใช้คำพูด การแสดงออกด้วยสีหน้าท่าทาง และสัญลักษณ์ รวมทั้งธรรมเนียมปฏิบัติ การดำเนินชีวิต เจตคติ ค่านิยม และการเรียนรู้วัฒนธรรมเชิงสัมฤทธิ์ผล ได้แก่ ศิลปะ กีฬา ดนตรี นาฏศิลป์ และวรรณกรรม

การศึกษาในระบบ นอกระบบ ตามอัธยาศัย และระดับอุดมศึกษา คือส่วนหนึ่งของการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ของประชาชนในประเทศ การศึกษาไทยและวัฒนธรรมไทยที่สัมพันธ์กับโลกของข้อมูลข่าวสาร และวัฒนธรรมไร้พรหมแดน การที่วัฒนธรรมและระบบการศึกษาทางตะวันตกได้ขยายเครือข่ายเข้าแทรกแซง วัฒนธรรมไทยและการศึกษาเข้าสู่สังคมอย่างรวดเร็ว การจัดการศึกษาจะต้องสร้างวิธีการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน จะได้เลือกรับและเลือกสรรสิ่งที่มีคุณค่าและมีความหมายต่อผู้เรียน

การปฏิรูปการศึกษา การจัดการเรียนการสอนในการศึกษาทุกระดับทุกประเภทจะต้องปรับเปลี่ยนวิธีการเรียนการสอน จากการบอกความรู้ ให้ข้อมูล มาสู่การเรียนรู้แนวใหม่ให้ผู้เรียนแสวงหาวิธีการเรียนรู้ การคิด การแก้ปัญหา การเผชิญสถานการณ์ รวมทั้งการสรุปความรู้เพื่อนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต แหล่งเรียนรู้ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ จะต้องมีข้อมูลสำหรับการสืบค้นที่แหล่งที่มาของสิ่งต่างๆ ที่นำมาดัดแปลง ไม่ใช่เพียงบอกแต่ชื่อ ลักษณะ ประเภท

เพื่อเป็นการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ใหม่ เอกสารในห้องสมุดจะต้องมีข้อมูลในท้องถิ่น อาชีพ แหล่งรายได้ วัฒนธรรม ประเพณี ในท้องถิ่น มีอินเตอร์เน็ตที่จะให้ประชาชนเข้าถึงความรู้ได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว เป็นการขยายประสบการณ์การเรียนรู้ เพื่อเพิ่มทักษะการเรียน กระบวนการคิดจะนำไปสู่การสร้างโลกทัศน์ และโลกทัศน์จะนำไปสู่วิสัยทัศน์

การเรียนรู้ยุคใหม่

1. **เรียนรู้วิธีการเรียนรู้**

สังคมไทยต้องเผชิญกับสิ่งต่างๆ ที่ท้าทาย ซึ่งไม่คาดคิดมาก่อนอยู่มาก ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ เทคโนโลยี สังคม และบุคคล การวางนโยบายการจัดการศึกษาทุกระดับทุกที่ต้องเน้นความเป็นเร่งด่วนในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ การเรียน สามารถปรับคนให้เหมาะสม และความสามารถในการสื่อสาร ที่จะต้องมุ่งเน้น

เกี่ยวกับความสามารถในเด็กและเยาวชน ส่งเสริมแรงกระตุ้นและความมีศักดิ์ศรีของตนเอง รวมทั้งทักษะความถนัดที่พวกเขาจะต้องมีตามศักยภาพ การศึกษาเชิงสร้างสรรค์และเชิงวัฒนธรรมเป็นพื้นฐานในการบรรลุวัตถุประสงค์เหล่านี้

การพัฒนาเชิงสร้างสรรค์เกิดขึ้นได้ในทุก ๆ สาขาของกิจกรรมของมนุษย์ ซึ่งทุกคนควรมีความสามารถในการสร้างสรรค์ การพัฒนาความสามารถเหล่านี้จะต้องมีความสมดุลระหว่างทักษะความเข้าใจในการเรียนการสอนและการส่งเสริมเสรีภาพในการสร้างสิ่งใหม่ๆ และการเสี่ยงความคิดสร้างสรรค์มีส่วนสัมพันธ์กับการเรียนรู้

บทบาทของผู้สอนคือการรับรู้ความสามารถในการสร้างสรรค์ของผู้เรียนและช่วยทำให้เกิดสภาวะที่จะเกิดความสามารถเช่นนั้นได้ การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์นั้นรวมกับการทำให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมอันลึกซึ้งนั้น ซึ่งนับว่าเป็นสิ่งสำคัญในตนเองเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ในรูปธรรมต่าง ๆ ซึ่งมีความละเอียดอ่อนต่อการเปลี่ยนแปลงและความหลากหลายทางวัฒนธรรมต่อการเรียนรู้ในยุคใหม่นี้

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีตลอดเวลา ระบบการศึกษาจะต้องตระหนักถึงความสำคัญในการสร้างสรรค์และการค้นคว้ามีวิธีการเรียนรู้เป็นเครื่องมือที่จำเป็นสำหรับผู้เรียน เพื่อเตรียมรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและไม่หยุดนิ่งของลักษณะการทำงาน เพราะผู้จ้างงานกำลังให้ความสำคัญกับความจำเป็นในการมีคุณสมบัติและความถนัดที่ไม่ได้ออกแบบให้เป็นผลผลิตจากวุฒิทางวิชาการ นั่นก็คือ ความสามารถในการสร้างสรรค์ การสื่อสาร ความเข้าใจผู้อื่น ความรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม การปรับตัวตลอดจนทักษะทางสังคม และทักษะการเรียนรู้วิธีการเรียนรู้เพื่อจะได้ประโยชน์จากโอกาสทางการศึกษาตลอดชีวิต

2. การจัดการความรู้

มีปัจจัยหลายประการที่เป็นเหตุให้ความรู้เริ่มได้รับความสนใจในปัจจุบันนี้ การที่เหตุปัจจัยทั้งหลายมารวมกันเป็นหนึ่งเดียวได้กลายเป็นเหตุผลประการหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่า การคิดเรื่องความรู้อย่างชัดเจนได้กลายมาเป็นสิ่งสำคัญอย่างชัดเจนได้กลายเป็นสิ่งสำคัญอย่างรวดเร็ว

การยอมรับความจริงที่ว่าโลกกำลังมีการแข่งขันเรื่องความรู้ ก็เป็นสาเหตุอีกประการหนึ่ง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วกับการแข่งขันที่ทวีความรุนแรงมากขึ้น ในส่วนของผู้บริโภคที่ต่างต้องการกักตุนเงินดอลล่าร์ เงินมาร์ค และเงินเยนเป็นสาเหตุให้บริษัททั้งหลายต้องแสวงหาความได้เปรียบที่สามารถคงอยู่อย่างถาวร เพื่อยกฐานะตัวเองให้เด่นกว่าคู่แข่งในธุรกิจ

การลดขนาดองค์กรก็เป็นสาเหตุอีกประการหนึ่งที่ให้หันมาสนใจเรื่องความรู้กันมากขึ้น มีการลดจำนวนพนักงาน สมมติฐานที่ว่าเทคโนโลยี สามารถเข้ามาแทนความรู้ของมนุษย์หรือมีความรู้เท่ากับมนุษย์ได้นั้น ได้พิสูจน์แล้วว่าไม่เป็นความจริง แต่ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี เป็นองค์ประกอบอย่างหนึ่งที่ส่งเสริมให้เกิดความสนใจเรื่องความรู้และการจัดการกับความรู้

ระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ทำให้บุคคลมีช่องทางในการแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ทั้งภายในและภายนอกอย่างไม่จำกัด ทำให้ความรู้ที่มีระเบียบแบบแผนง่ายต่อการสรรหา การเก็บไว้ในแหล่งบันทึกความจำ และง่ายต่อการนำออกมาแสดงบนจอคอมพิวเตอร์

หน่วยงานหลายแห่งในปัจจุบันนี้ต่างหันมามองหาความเข้าใจกันมากขึ้นเกี่ยวกับสิ่งที่ได้รู้ สิ่งที่จำเป็นต้องรู้และสิ่งที่ต้องทำเกี่ยวกับความรู้นั้น ความรู้เกิดขึ้นมาได้อย่างไร จะแบ่งประเภทความรู้ได้อย่างไร ความรู้ คือ ข้อมูลสารสนเทศ ผสมผสานประสบการณ์ ความรอบรู้ในบริบท การแปลความหมาย การแสดงความคิดเห็น โดยเป็นข้อมูลข่าวสารสารสนเทศที่มีคุณค่าสูงพร้อมที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการตัดสินใจหรือใช้ในการทำงาน ความรู้และข้อมูลสารสนเทศเป็นสิ่งที่

แทบจะแยกกันไม่ออกแต่งทั้งสองสิ่งนี้มีค่าและเกี่ยวกับบุคคลมากกว่าข้อมูลดิบ โดยเหตุที่มีความสำคัญดังกล่าว แทบทุกองค์กรจึงให้ความสนใจในเรื่องนี้ด้วยการแสวงหาว่าความรู้คืออะไร จะสร้าง ถ่ายทอด ตลอดจนใช้ความรู้อย่างมีประสิทธิภาพประสิทธิผลได้อย่างไร

การบริหารความรู้เป็นกระบวนการที่องค์การใช้ในการสร้างและใช้ความรู้ที่ได้รวบรวมมา ประกอบด้วย 3 กระบวนการ คือ

1. การเรียนรู้ในองค์กร เป็นกระบวนการที่องค์การใช้ในการแสวงหาข้อมูลหรือความรู้

2. การผลิตความรู้ เป็นกระบวนการที่องค์กรใช้ในการถ่ายทอดและบูรณาการข้อมูลดิบ ให้กลายเป็นสารสนเทศ และสังเคราะห์เป็นความรู้ ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ในการแก้ไขปัญหาในองค์กรได้

3. การเผยแพร่ความรู้ เป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้บุคคลในองค์กรเข้าไปใช้ความรู้ที่องค์กรรวบรวมไว้

ความรู้ คือ ทรัพย์สินขององค์กร คนในองค์กรจะแสวงหาความรู้ ใช้ความรู้ และเพิ่มคุณค่าให้กับความรู้อยู่เสมอ ทรัพย์สินที่สำคัญขององค์กรในศตวรรษที่ 21 เรียกว่า 3Cs. คือ 1) แนวความคิด (concepts) ได้แก่ แนวคิดและเทคโนโลยีมาจากนวัตกรรม 2) ความสามารถ (competence) ได้แก่ ทักษะ และความสามารถในการใช้แนวคิดที่ได้มา โดยนำมาใช้ในการปรับปรุงงาน ด้วยวิธีการสอนและการเรียนรู้ 3) การสร้างความเชื่อมโยง (connections) ได้แก่ ความสัมพันธ์เชิงกลยุทธ์ การส่งเสริมโดยอาศัยความร่วมมือ

สิ่งเหล่านี้มาจากการมีบุคคลที่มีคุณภาพในองค์กร การมีจินตนาการ (imagination) ความกล้าหาญ (courage) ความคิดสร้างสรรค์ (creativity) ความสามารถในการ เข้าสังคม (social ability) การใช้กลยุทธ์ทางการทูต (diplomacy) ความเชื่อศรัทธา (trust) และวิธีการเรียนรู้มาก เช่นเดียวกับ

ความเข้าใจถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการจัดการและการลงทุนในเรื่องความรู้ การวางแผนการจัดการศึกษา จะต้องตระหนักถึงความสำคัญของวิธีการเรียนรู้ของบุคคล ความคิดสร้างสรรค์ เป็นสิ่งที่จำเป็นต่อธุรกิจทุกประเภท และในการทำงานทุกชนิด ความคิดเป็นสิ่งสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ และนวัตกรรมนั้นเป็นสิ่งที่สร้างอุตสาหกรรม

บรรณานุกรม

โทมัส เอซ. ดาเวนพอร์ท และลอเรนซ์ พรูแซต นิทัศน์ วิเทศ แปล. (2542). **การจัดการความรู้**. กรุงเทพฯ : บริษัทเออาร์บิซิเนส เพรส.

พรพิไล เลิศวิชา. (2000). **มัลติมีเดียเทคโนโลยีกับโรงเรียนในศตวรรษที่ 21**. กรุงเทพฯ : สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม.

วิชัย วงษ์ใหญ่. (2542). **กระบวนทัศน์ใหม่ : การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพของบุคคล**. กรุงเทพฯ : S.R. Printing Limited Partnership.

วิชัย วงษ์ใหญ่. (2542). **พลังการเรียนรู้ในกระบวนทัศน์ใหม่**. กรุงเทพฯ: S.R. Printing Limited Partnership.

วิชัย วงษ์ใหญ่. (2542). **ปฏิรูปการเรียนรู้: ผู้เรียนสำคัญที่สุด สูตรสำเร็จหรือกระบวนการ**. กรุงเทพฯ : S.R. Printing Limited Partnership.

ราชกิจจานุเบกษา. (2553). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553. กรุงเทพฯ:

William, Maehl H. (2000). **Lifelong Learning at it Best: Innovative Practices in Adult Credit Program.** Sanfrancisco: Jossey - Bass Publishers

การเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2553 ในหมวด 4 แนวการจัดการศึกษามาตรา 22 ระบุว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียน มีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

ผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง ผู้ที่มีความสามารถในการกำกับกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง เกิดการเรียนรู้ที่ลุ่มลึกในสาระ (Deep knowledge) สามารถคิดวิเคราะห์ ถักทอ (Weaving) ความรู้และปรับประยุกต์ใช้แก้ไขปัญหาที่เหมาะสมกับบริบท ของสภาพแวดล้อมรวมทั้งสร้างความรู้ได้ด้วยตนเอง

แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ปัจจุบันนี้มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสมองกับการเรียนรู้ (Brain – based learning) การพัฒนาการรู้คิดสติปัญญา กระบวนการเรียนรู้ การพัฒนาและความหลากหลายทางวัฒนธรรม เป็นปัจจัยที่เสริมสร้างความเข้าใจเรื่องการเรียนรู้ การจัดการเรียนการสอนและแนวทางที่จะเสริมสร้างผู้เรียนทุกคนได้เรียนรู้เต็มตามศักยภาพ ผู้เรียนแต่ละคน มีพื้นฐานความรู้และประสบการณ์เดิมที่แตกต่างกัน การออกแบบการจัดการเรียนรู้จะต้องเชื่อมโยงกับพื้นฐานเดิมเหล่านี้กับประสบการณ์ใหม่ ซึ่งจะช่วยทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ที่แท้จริงและมีความหมายกับวิถีชีวิต ผู้เรียนทุกคนจะเริ่มพัฒนาพื้นฐานความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและโลกรอบตัวตั้งแต่วัยแด็ก

ผู้สอนจะต้องตระหนักถึงสิ่งเหล่านี้จะขจัดอุปสรรคในการเรียนรู้ ภารกิจที่ท้าทาย ผู้สอนจะต้องหาวิธีการให้ผู้เรียนดึงพื้นฐานความรู้ความเข้าใจเดิม และหาทางเชื่อมรอยต่อการเรียนรู้ให้

เหมาะสม การพัฒนาความรู้ความสามารถในเรื่องใด ผู้เรียนจะต้องมีพื้นฐานเกี่ยวกับความรู้และแนวคิดในเรื่องนั้นอย่างชัดเจน เพื่อให้เกิดการรู้คิดที่ถูกต้องและสามารถจัดระบบความรู้ เพื่อให้สามารถ นำกลับมาใช้และปรับประยุกต์ไปสู่สถานการณ์อื่นได้

กระบวนการคิดระหว่างผู้รู้หรือผู้ที่เป็นแบบปฏิบัติที่ดี (Best practice) กับผู้เริ่มเรียน พบว่า ในระดับของการเป็นแบบปฏิบัติที่ดีจะมีความรู้ความเข้าใจที่ลึกซึ้ง สามารถวิเคราะห์ประเด็นชี้แจง และอธิบายเหตุผลตลอดจนมองเห็นความเชื่อมโยงของสิ่งต่างๆ และสามารถเปรียบเทียบได้ชัดเจนในสถานการณ์อื่นได้ดีกว่าผู้เริ่มเรียนที่มีข้อมูลมากมายแต่ไม่สามารถคิดสังเคราะห์เชื่อมโยงได้อย่างเหมาะสม ผู้รู้หรือผู้ที่เป็นแบบปฏิบัติที่ดีจะสามารถมองเห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงของข้อมูลที่ได้รับมาใหม่กับข้อมูลเดิมที่มีอยู่ในขณะที่ผู้เริ่มเรียนจะมองข้ามสิ่งต่างๆ ไป ผู้รู้ที่เป็นแบบปฏิบัติที่ดีจะมีข้อมูลเกี่ยวกับ เรื่องนั้นๆ อย่างมากมาย สามารถสังเคราะห์หรือถักทอความคิด จัดระบบข้อมูลที่สะท้อนกรอบความคิด ความเข้าใจที่ลึกซึ้ง ความรู้ที่ผู้รู้แบบปฏิบัติที่ดีจะมีข้อมูลที่สั่งสมไว้ในลักษณะการสังเคราะห์ การถักทอความรู้และสะท้อนให้เห็นถึงการปรับประยุกต์ความรู้นั้นไปสู่บริบทต่างๆ สำหรับการจัดกระบวนการเรียนรู้ ผู้สอนจะต้องตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาผู้เรียนในด้านความคิดรวบยอดในสาระของความรู้ และการสังเคราะห์หรือการถักทอความรู้ให้เกิดขึ้นในตัวของผู้เรียนและต้องพัฒนา การเรียนรู้ที่จะนำไปสู่ความเข้าใจที่ลึกซึ้ง (Deep knowledge) รวมทั้งความสามารถในการการถักทอความรู้ (Weaving) ทั้งนี้เพื่อการขยายความรู้ความคิดและความเข้าใจในสาระของความรู้จนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่ๆ และช่วยให้เกิดการเรียนรู้เรื่องอื่นๆ ที่ใกล้เคียงกันได้อย่างรวดเร็ว

การเรียนการสอนที่ช่วยผู้เรียนสามารถกำกับกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง

กระบวนการเรียนรู้ที่ผู้สอนจะต้องเสริมสร้างให้ผู้เรียนแต่ละคนคิดทบทวน ความเข้าใจในเรื่องต่างๆ ของตน วิเคราะห์ว่ามีเรื่องใดบ้างที่ยังมีช่องว่าง ต้องการข้อมูลเพิ่มเติม เรื่องใดที่มีข้อมูลใหม่ไม่สอดคล้องกับความรู้ความเข้าใจที่มีอยู่เดิมและจะปรับประยุกต์ความรู้ที่มีอยู่ไปสู่สถานการณ์ใหม่อย่างไร ที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้เพิ่มเติมขึ้น ผู้สอนจะต้องหาวิธีการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนเกิดขึ้นภายในตัวผู้เรียนให้รู้จักการคาดการณ์ อธิบายให้ตนเองฟังเพื่อให้เกิดความเข้าใจ บันทึกประเด็นที่ยังไม่เข้าใจ หาทางกระตุ้นความรู้ความเข้าใจพื้นฐานเดิมเพื่อการวางแผนการเรียนรู้ต่อไป ผู้สอนจะต้องสอดแทรกเทคนิคการเรียนรู่เหล่านี้ในการเรียนรู้แต่ละสาระการเรียนรู้โดยปรับให้เหมาะสมกับลักษณะการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคน จนผู้เรียนสามารถกำกับการเรียนรู้ของตนเองโดยคำนึงถึง สิ่งต่อไปนี้

1. ผู้สอนต้องให้ความสำคัญและศึกษาวิเคราะห์ความรู้ความเข้าใจพื้นฐาน ของผู้เรียน การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีบรรยากาศการเรียนรู้ที่เกื้อหนุนให้ผู้เรียนนำเสนอความคิดของตนเพื่อเป็นพื้นฐานที่จะต่อยอดความรู้ต่างๆ ต่อไป

2. ผู้สอนจะต้องสอนสาระการเรียนรู้ต่างๆ ในระดับที่ลุ่มลึก (Deep knowledge) พร้อมทั้งยกตัวอย่างที่เชื่อมโยงความรู้สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างไร เพื่อให้เกิดพื้นฐานความรู้ความคิดความเข้าใจที่มั่นคงเพียงพอสำหรับการเรียนรู้ต่อไป ผู้สอนจะต้องตระหนักถึงการเรียนรู้จะต้องไม่นำเสนออย่างผิวเผินเพียงเพื่อให้ครอบคลุมเนื้อหาแต่เพียงอย่างเดียวจะต้องนำเสนอให้ลึกพอที่ผู้เรียนจะเข้าใจหลักการและแนวคิดสำคัญของสาระที่เรียนรู้ (Key concepts) เกิดการตกผลึกเป็นความเข้าใจที่ชัดเจน

3. การกำกับกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง จะต้องสอดแทรกในการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ ตามหลักสูตรเพราะจะเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นภายในของแต่ละคน การเรียนรู้จะช่วยให้เข้าใจสาระและหลักการของแต่ละลักษณะวิชาอย่างลึกซึ้ง เป็นการฝึกให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยตนอง เกิดความตระหนักเป็นวิธีการช่วยตอบปัญหาว่า ทำไม เมื่อไหร่

และอย่างไร เป็นการผสมผสานการฝึกทักษะการคิดที่ควบคู่ไปกับความรู้ซึ่งสามารถแก้ปัญหาหรือเชื่อมโยงไปสู่สถานการณ์อื่นได้

การประเมินผลการเรียนรู้เป็นระยะจะทำให้ผู้เรียนได้ข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการเรียนรู้ต่อไป การประเมินผลหรือประเมินคุณภาพจะต้องมุ่งประเมินความรู้ความเข้าใจลุ่มลึกและการสังเคราะห์ความรู้ที่ตกตะกอนกับผู้เรียน การประเมินผลระหว่างการเรียนรู้จะช่วยอธิบายกระบวนการและแนวคิดของผู้เรียน ให้ผู้สอนทราบ ทำให้ผู้สอนสามารถวิเคราะห์ได้ว่าความคิดของผู้เรียนอยู่ที่จุดใด ช่วยให้ผู้สอนกำกับและปรับทิศทางการเรียนรู้ให้ตรงประเด็น เพื่อให้ผู้เรียนได้ทบทวนและปรับปรุงกระบวนการคิดได้ตามพัฒนาการทางความคิดและการเรียนรู้ของตนเอง

การจัดบรรยากาศการเรียนรู้

การเรียนรู้คือการเป็นหุ้นส่วนที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้เรียนและผู้สอน ความรู้ความสามารถเกิดจากฝึกปฏิบัติ ผู้เรียนลงมือกระทำ (Hands - on) และฝึกคิดด้วยตนเองเป็นสำคัญ (Brain - on) ผู้สอนเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมให้ผู้เรียนสามารถกำกับกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยมีบทบาทเป็นผู้เอื้ออำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ มีบทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ โดยต้องมีคุณลักษณะที่สำคัญคือ มีวิสัยทัศน์การจัดการเรียนรู้ สามารถสื่อสาร การคิดวิเคราะห์สังเคราะห์ ความจริงใจ เอื้ออาทรและยืดหยุ่น สามารถจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน การออกแบบบรรยากาศการเรียนรู้ควรคำนึงถึงประเด็นดังต่อไปนี้

1. สถานศึกษาและชั้นเรียนจะต้องเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ผู้สอนจะต้องให้ความสนใจกับความรู้ ความคิด เจตคติและทักษะการรู้คิดพื้นฐานความรู้จากสาระต่างๆ ความแตกต่างกัน

ระหว่างผู้เรียนและภูมิหลังทางวัฒนธรรม ผู้สอนจะดูแลช่วยเหลือผู้เรียนเป็นรายบุคคลและปรับกิจกรรมการเรียนรู้ให้เหมาะสมมีความยากและท้าทายพอประมาณ

2. การจัดบรรยากาศการเรียนรู้ที่เน้นองค์ความรู้ โดยมุ่งเน้น 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) แนวคิดหลักที่จะเรียนรู้คือเรื่องอะไร 2) ทำไมต้องเรียนรู้เรื่องนี้ และ 3) มีความคาดหวังในผลการเรียนรู้อย่างไร การมุ่งเน้นประเด็นหลักทั้ง 3 ประเด็นนี้จะทำให้การออกแบบ การจัดการเรียนรู้ไม่กระจัดกระจายมีเป้าหมาย ทราบความก้าวหน้าทางการเรียนรู้ของผู้เรียนได้ชัดเจน ผู้สอนจะต้องตระหนักว่าความสนใจในกิจกรรมไม่ได้เป็นหลักประกันว่าผู้เรียนจะเรียนรู้สาระสำคัญของเนื้อหาเพียงพอที่จะเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้สาระใหม่ๆ ดังนั้นผู้สอนจะต้องวิเคราะห์ว่ากิจกรรมหรือโครงงานใดที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติและเกิดความรู้ความเข้าใจความคิดรวบยอดสำคัญ

3. การจัดบรรยากาศการเรียนรู้ที่เน้นการสร้างประชาคมแห่งการเรียนรู้ โดยเชื่อมโยงการเรียนรู้สู่โลกภายนอกตามสภาพจริง เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนทำงานร่วมกันเป็นพันธมิตรทางวิชาการ ผู้เรียนจะช่วยกันแก้ไขปัญหา วิเคราะห์ประเด็นเพื่อความกระจ่างและขับเคลื่อนกลุ่มร่วมมือกันแก้ปัญหาสู่เป้าหมายแห่งการเรียนรู้ หากเปรียบเทียบเวลาเรียนที่ใช้ชีวิตในสถานศึกษากับนอกสถานศึกษา พบว่าผู้เรียนจะใช้เวลาร้อยละ 80 ของเวลาทั้งหมดเรียนรู้จากภายนอก ผู้สอนจะต้องไม่มองข้ามและสร้างโอกาสส่งเสริมการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน

ผู้เรียนเป็นสำคัญมาจากปัจจัยที่ผู้สอนสร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ มีความคิดว่าผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ แต่ใช้เวลาในการเรียนรู้ไม่เท่ากัน รวมถึงวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับผู้เรียนแต่ละคน กระตุ้นให้ผู้เรียนเข้าใจตนเอง เห็นคุณค่าในตนเอง โดยผู้สอนมองผู้เรียนทุกคนเป็นบุคคลที่มีคุณค่า สามารถพัฒนาได้และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

บรรณานุกรม

วิชัย วงษ์ใหญ่. (2543). **วิสัยทัศน์การศึกษา.** กรุงเทพมหานคร : เอสอาร์พริ้นติ้ง.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2543). **ปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญที่สุด.** กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์ดี.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553.** กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟฟิค.

Ec, Jessic, Agnes Chang and Oon – Seng Tan. (2504). **Thinking about Thinking What Educators Need to Know.** Singapore: McGraw Hill.

Gardner, Howard. (1999). **Intelligence Reframed Multiple Intelligence for the 21th Century.** New York: Member of the Peruses Book Group.

ข้อมูลบรรณานุกรมบทความ

วิชัย วงษ์ใหญ่. (2550). “ผู้เรียนเป็นสำคัญ”. **สารานุกรมวิชาชีพครู เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี.** กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. หน้า 271 – 276.

ผู้เรียนสำคัญที่สุดสู่การเรียนรู้แนวราบ

บทนำ

การจัดการศึกษายุคใหม่ยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้ได้และพัฒนาตนเองได้ เป็นประการที่หนึ่ง ประการที่สอง คือ การจัดการเรียนรู้โดยให้โอกาสผู้เรียนได้ค้นพบความรู้เอง การเรียนรู้กับผู้เรียนเป็นสิ่งเดียวกัน ประการที่สาม การจัดการเรียนรู้ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มตามศักยภาพ ซึ่งเป็นการเรียนรู้แนวราบที่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และดึงศักยภาพของผู้เรียนให้ปรากฏออกมาดังแผนภาพต่อไปนี้

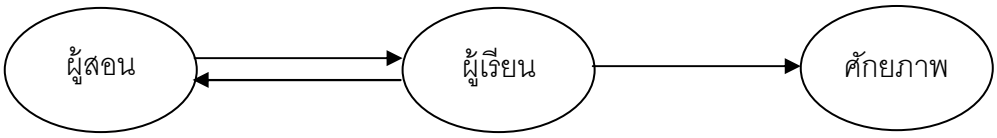

แผนภาพ 8 การเรียนรู้แนวราบระหว่างผู้สอนและผู้เรียน

ผู้เรียนสำคัญในฐานะความเป็นมนุษย์ มีสิทธิ หน้าที่ มีศักดิ์ศรีตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ มาตรา 43 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ผู้เรียนมีโอกาสที่จะพัฒนาศักยภาพของตนเอง ซึ่งเป็นความสามารถที่แฝงอยู่ในตัวของผู้เรียนแต่ละบุคคลให้ปรากฏออกมา ผู้เรียนมารับการศึกษาไม่ต้องการเรียนเฉพาะวิชาหนังสือแต่เพียงส่วนเดียว เขาต้องการมาเรียนรู้ตามธรรมชาติ และสภาพจริงในบริบทของสังคม วัฒนธรรม และการเมืองรอบตัวเขา ที่บูรณาการไปกับกระบวนการเรียนรู้ เพื่อจะค้นพบศักยภาพ วิธีการเรียนรู้

ดังนั้น บทบาทผู้สอนจะต้องตระหนักถึงความสำคัญอย่างยิ่งยวดที่ควรรู้จัก และส่งเสริมความฉลาดนานาชนิดของผู้เรียน ที่ผู้เรียนมีความแตกต่างกันก็เพราะเขามีความสามารถและศักยภาพที่หลากหลาย ถ้าผู้สอนมองผู้เรียนเป็นบุคคลที่มีคุณค่า และยอมรับเช่นนี้แล้ว ก็จะสามารถแก้ปัญหาที่เราประสบในสังคมได้มากขึ้น พรานบูรณ์ได้เขียนกลอนที่สะท้อนความสัมพันธ์แนวราบระหว่างผู้สอนและผู้เรียนไว้อย่างน่าสนใจว่า

“คนเห็นคนเป็นคน นั่นแหละคน
คนเห็นคนใช่คน ใช่คนไม่
กำเนิดคนย่อมเป็นคน ทุกคนไป
จะแตกต่างกันได้ แต่ชั่วดี”

พรานบูรณ์

การเรียนรู้แนวดิ่งจะสร้างวัฒนธรรมแห่งอำนาจวัฒนธรรมอุปถัมภ์ให้เกิดขึ้นในสังคม ผู้เรียนไม่สามารถต้นพบศักยภาพของตนเอง และขาดความชื่นชมตนเอง และเห็นคุณค่าของตนเอง (self - esteem) ขาดความมั่นใจ ซึ่งการปฏิรูปการเรียนรู้จะต้องเปลี่ยนวิธีการเรียนรู้ และวัฒนธรรมการเรียนรู้ใหม่ **จากการเรียนรู้แนวดิ่งมาเป็นการเรียนรู้แนวราบ ให้ผู้เรียนค้นหา และพัฒนาศักยภาพ และใช้ความสามารถมาสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้กับสังคม และจะได้นำพาประเทศชาติไปสู่การแข่งขันกับเวทีโลกได้** ถ้าไม่เปลี่ยนวิธีคิดใหม่ การจัดการเรียนรู้แบบใหม่ สภาพสังคมไทยก็ยังเป็นสังคมอุปถัมภ์ สังคมแห่งอำนาจและการพึ่งพาจะทำให้การปฏิรูปสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ไม่ประสบความสำเร็จตามที่คาดหวัง จากการศึกษาของนักวิจัย เกี่ยวกับโรงเรียนโดยใช้นักวิจัยสังเกตการสอนจำนวน 1,000 ห้องเรียน ทั้งประเทศของสหรัฐอเมริกา ปรากฏว่าร้อยละ 70 ของเวลาในการจัดการเรียนการสอนทั้งหมดจะเป็นการพูดบรรยายคำบอกของครู

กิจกรรมถัดมาคือ นักเรียนเขียนหรือจดงาน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการเขียนในสมุดแบบฝึกหัด ข้อค้นพบของการวิจัยนี้เมื่อกลับมาดูสภาพการศึกษาของเราจะไม่แตกต่างกันมากนัก การนำรูปแบบการสอน การออกแบบกิจกรรม เพื่อส่งเสริมพหุปัญญาของผู้เรียน หรือความเก่งของผู้เรียนทั้ง 8 ด้าน ซึ่งเป็นนวัตกรรมที่จะกระตุ้นให้มีการเรียนรู้ที่กว้างขวางขึ้น การเรียนรู้ไม่ควรเป็นไปในลักษณะของการบังคับผู้เรียน การจัดการเรียนรู้ ในวัยต้น มุ่งเน้นความสนุกสนานในการเรียนรู้ และผู้สอนพยายามค้นหาความสามารถพิเศษของผู้เรียน ผู้เรียนไม่ควรเรียนจากคำพูดของผู้สอนเพียงอย่างเดียว แต่ควรเรียนจากประสบการณ์ และไม่ควรเรียนรู้จากหนังสือเพียงอย่างเดียว ควรเรียนรู้จากสภาพจริงร่วมด้วย สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร มีภารกิจรับผิดชอบการจัดการศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ได้ประสานงานกับคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ดำเนินโครงการส่งเสริมศักยภาพของนักเรียนกรุงเทพมหานคร เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539 ถึงปี พ.ศ. 2543 ได้ร่วมกันกำหนดแนวคิดดังกล่าวข้างต้น ที่มุ่งพัฒนาศักยภาพผู้เรียนให้เป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข โดยเริ่มการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของครู โดยใช้วิธีการฝึกอบรมแนวใหม่เพื่อเปลี่ยนวิธีคิด วิธีการทำงาน การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

1. ผู้สอนมีความเชื่อว่าผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ พัฒนาได้ตามแนวคิดตามปรัชญากลุ่มพิพัฒนนิยม
2. ผู้สอนต้องมองเห็นภาพรวมของผู้เรียน เป็นบุคคลที่มีคุณค่า มีศักดิ์ศรี
3. การพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวม มองผู้เรียนด้วยความรักความเข้าใจ ผู้เรียนทุกคนมีศักยภาพการเรียนที่แตกต่างกัน มีพลังที่จะเรียนรู้
4. ผู้เรียนเป็นผู้กระทำกิจกรรมการเรียนรู้และค้นพบความรู้
5. ผู้สอนเชื่อว่าความรู้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้น และเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา
6. การสอนของผู้สอน เน้นกระบวนการมากกว่าเนื้อหา ต้องเสริมสร้างผู้เรียนให้มีพลังการเรียนรู้ และแสวงหาวิธีการเรียนของตน

7. กิจกรรมการเรียนรู้เป็นโครงสร้างยืดหยุ่นหลากหลาย การเรียนรู้ของผู้เรียนแบบองค์รวม ให้ความสำคัญทั้งความสามารถทางสติปัญญาที่หลากหลายหรือพหุปัญญาและความสามารถในการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ และสามารถปรับเปลี่ยนให้ยืดหยุ่นให้เหมาะกับความหลากหลาย ของวัฒนธรรมในชุมชน

ผู้สอนเน้นความสำคัญของสมองกับการสร้างสมาธิในการเรียนรู้ และคุณภาพชีวิต ผู้สอนต้องเข้าใจ และเรียนรู้ที่จะดึงศักยภาพของผู้เรียนในด้านพหุปัญญา ปรับวิธีคิดโดยใช้แผนที่ความคิด (mind mapping) ในการวิเคราะห์หลักสูตรและสาระสำคัญเพื่อนำมาบูรณาการในการออกแบบชุดกิจกรรมการเรียนรู้

กิจกรรมการเรียนรู้มุ่งให้ผู้สอนนำไปพัฒนาศักยภาพผู้เรียนทั้ง 11 กิจกรรมดังนี้

1. กิจกรรมเสริมสร้างศักยภาพผู้เรียนด้านภาษา
2. กิจกรรมเสริมสร้างศักยภาพผู้เรียนด้านเหตุผลและคณิตศาสตร์
3. กิจกรรมเสริมสร้างศักยภาพผู้เรียนด้านวิทยาศาสตร์และมิติสัมพันธ์
4. กิจกรรมเสริมสร้างศักยภาพผู้เรียนด้านมนุษยสัมพันธ์
5. กิจกรรมเสริมสร้างศักยภาพผู้เรียนด้านศิลปะ
6. กิจกรรมเสริมสร้างศักยภาพผู้เรียนด้านดนตรี
7. กิจกรรมเสริมสร้างศักยภาพผู้เรียนด้านพละ
8. กิจกรรมเสริมสร้างศักยภาพผู้เรียนด้านสิ่งแวดล้อม
9. ศูนย์เพื่อนเด็ก เป็นกิจกรรมเสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์ การเข้าใจตนเอง
10. ศูนย์วิทยาการ เป็นกิจกรรมแหล่งการเรียนรู้ด้วยตนเอง ค้นหาศักยภาพของผู้เรียน
11. กิจกรรมการวัดและประเมินผลที่เสริมสร้างศักยภาพผู้เรียน

สำหรับกิจกรรมที่ 9 และ 10 เป็นการจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้นอกชั้นเรียนสู่การปฏิรูปการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นหลัก เป็นการเรียนรู้แนวราบ ส่วนผู้เรียนมีวิธีการเรียนรู้ ได้

แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้สอน กลุ่มเพื่อน มีความชื่นชมตนเองและเห็นคุณค่าของตนเอง (self - esteem) และได้ค้นหาศักยภาพของตน ในอนาคตผู้เรียนจะมีโอกาสนำศักยภาพของตนไปสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้กับสังคม **การปฏิรูปการเรียนรู้อย่างแท้จริงจะต้องเกิดขึ้นและดำเนินการอยู่ที่สถานศึกษาและชุมชน** พวกเราจะต้องคอยช่วยเหลือสนับสนุน แนะนำและให้กำลังใจกับผู้สอนและผู้เรียนเพื่อการปฏิรูปการเรียนรู้ที่ยั่งยืน

บรรณานุกรม

วิชัย วงษ์ใหญ่. (2542). **กระบวนทัศน์ใหม่ : การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพของบุคคล**. กรุงเทพฯ : S.R. Printing Limited Partnership.

วิชัย วงษ์ใหญ่. (2542). **พลังการเรียนรู้ในกระบวนทัศน์ใหม่**. กรุงเทพฯ: S.R. Printing Limited Partnership.

วิชัย วงษ์ใหญ่. (2542). **ปฏิรูปการเรียนรู้: ผู้เรียนสำคัญที่สุด สูตรสำเร็จหรือกระบวนการ**. กรุงเทพฯ : S.R. Printing Limited Partnership.

ราชกิจจานุเบกษา. (2553). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553**. กรุงเทพฯ:

William, Maehl H. (2000). **Lifelong Learning at it Best: Innovative Practices in Adult Credit Program.** Sanfrancisco: Jossey - Bass Publishers

สังคมน่าอยู่ด้วยจิตอาสา

บทนำ

สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน มีคุณธรรมนำความรู้เท่าทันโลก ครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง สันติสุข เศรษฐกิจมีคุณธรรม เสถียรภาพและเป็นธรรม จิตอาสาเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญในส่วนตัวของบุคคลที่จะทำให้มีจิตสาธารณะ ทุกคนคำนึงถึงสาธารณะซึ่งอยู่เหนือความเป็นส่วนตัว มากกว่าการคิดถึงความเป็นธุรกิจ การทำถูกทำชอบ ได้ชื่อว่าทำความดีเพราะเห็นคุณค่าของความดี

จิตอาสาทำให้ทุกคนในสังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้ เป็นสังคมที่มีการให้และแบ่งปันซึ่งกันและกัน คำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ซึ่งต้องขับเคลื่อนทั้งระบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กวัยเรียน เพราะจิตอาสาและจิตสาธารณะเป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์อย่างหนึ่งที่จะต้องปลูกฝังอย่างต่อเนื่อง ดังสุภาษิตที่ว่า “ไม้อ่อนดัดง่ายไม้แก่ดัดยาก”

ความหมาย

จิตอาสา หมายถึง ความสำนึกของบุคคลที่มีต่อส่วนรวม เป็นจิตที่เป็นผู้ให้ คิดดี คิดทางบวก มีความหวังดีต่อผู้อื่น เป็นความสมัครใจ เต็มใจ ตั้งใจทำ อยากช่วยเหลือ โดยไม่หวังผลตอบแทน และส่งผลให้เกิดความสุขทางจิตใจ ผู้ที่มีจิตสาธารณะจะแสดงพฤติกรรมที่อาสาทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม การงดเว้นการกระทำที่จะส่งผลให้เกิดความชำรุดเสียหาย การมีส่วนร่วมดูแลรักษาและเคารพสิทธิของบุคคลอื่นในการใช้ทรัพย์สินส่วนรวม

"จิต" (mind) หมายถึง ใจ สิ่งที่มีหน้าที่รู้ คิดและนึก

"จิตสำนึก" (consciousness) หมายถึง เป็นภาวะที่จิตตื่นและรู้ตัว รู้ว่าทำอะไร อยู่ที่ไหน เป็นอย่างไร สามารถตอบสนอง ต่อสิ่งเร้าจากประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ รูป เสียง กลิ่น รส และสิ่งที่สัมผัสได้ด้วยกาย

"อาสา" (service , voluntary) หมายถึง การเสนอตัวเข้ารับทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ซึ่งอาจเป็นประโยชน์ต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือเป็นประโยชน์ต่อส่วนร่วมก็ได้

"สาธารณะ" (public) หมายถึง ทั่วไป เป็นของกลางสำหรับส่วนรวม การแสดงออกเพื่อสังคมส่วนรวม เป็นการบริการชุมชน ทำประโยชน์เพื่อสังคม ถ้าใช้ของก็จะใช้ประโยชน์ร่วมกัน

ความสำคัญของจิตอาสา

1. ทำให้บุคคลมีความคิดขั้นสูงช่วยยกระดับจิตใจที่เปี่ยมไปด้วยเมตตา เพราะจิตอาสามุ่งเน้นการให้มากกว่าการรับ ทำให้ได้พบความสุขที่เกิดจากการให้ ซึ่งเป็นความสุขที่มีคุณค่ากว่าความสุขที่เกิดจากการได้รับ

2. บุคคลที่มีจิตอาสาย่อมเป็นที่รักใคร่ของบุคคลรอบข้างเพราะมองเห็นคุณค่าในความดีที่มีอยู่ในบุคคลนั้น มากกว่ามูลค่าของทรัพย์สินใดๆ นอกจากนี้ยังเป็นการผูกมิตรแท้ได้อย่างยั่งยืน

3. ทำให้สังคมมีการแบ่งปัน การช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ร่วมมือกันดูแลรักษาสิ่งของสาธารณะเพื่อการใช้ประโยชน์ร่วมกันรวมทั้งสิ่งแวดล้อมรอบตัว

4. ทำให้สังคมน่าอยู่และเป็นสังคมคุณภาพที่ทุกคนสามารถอยู่ร่วมกันได้พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

ความสัมพันธ์ระหว่างจิตอาสาและจิตสาธารณะ

"จิตอาสา" (voluntary mind) หมายถึง จิตใจที่คิดช่วยเหลือผู้อื่น จิตใจที่เป็นผู้ให้ เช่น ให้สิ่งของ ให้เงิน ให้ความช่วยเหลือด้วยกำลังแรงกาย แรงสมอง ซึ่งเป็นการเสียสละ สิ่งที่ตนเองมีแม้กระทั่งเวลา โดยมีปัญญาเป็นเครื่องกำกับ เป็นการกระทำที่ไม่เบียดเบียนตนเอง ส่งผลให้แสดงพฤติกรรมหลัก 3 ด้าน ได้แก่ 1) การช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน 2) การเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม และ 3) การมุ่งมั่นพัฒนาสิ่งรอบตัวให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น

"จิตสาธารณะ" (public mind) บางครั้งอาจใช้คำว่า จิตสำนึกสาธารณะ หมายถึง จิตใจที่คำนึงถึงส่วนรวมร่วมกัน คำนึงถึงบุคคลอื่นที่ต่างมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวกัน รวมทั้งมีความสำนึกและยึดมั่นในระบบคุณธรรม และจริยธรรมที่ดีงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อยประหยัด และมีความสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ส่งผลทำให้แสดงพฤติกรรมหลัก 3 ด้าน ได้แก่ 1) การงดเว้นการกระทำที่จะส่งผลทำให้เกิดความชำรุดเสียหายของทรัพย์สินส่วนรวม 2) การมีส่วนร่วมดูแลรักษาทรัพย์สินส่วนรวม และ 3) การเคารพสิทธิของบุคคลอื่นในการใช้ทรัพย์สินส่วนรวม บางครั้งหมายถึงจิตอาสา

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างจิตอาสาและจิตสาธารณะ ถ้าใช้มุมมองของการคิดที่เป็นระบบ ไม่มองแยกส่วน จะพบว่า จิตอาสาและจิตสาธารณะเป็นสิ่งที่เกื้อกูลซึ่งกันและกัน การมีจิตอาสาทำให้แสดงพฤติกรรมออกมาซึ่งอาจเป็นประโยชน์ในระดับส่วนบุคคลหรือในระดับส่วนรวม ถ้าเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมสิ่งนั้นจะกลายเป็นจิตสาธารณะ ส่วนการมีจิตสาธารณะ บางครั้งต้องอาศัยจิตอาสาเป็นสิ่งกระตุ้นให้แสดงพฤติกรรมเช่นกัน

จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์พฤติกรรมสำคัญของจิตอาสาและจิตสาธารณะ พบว่า ทั้งจิตอาสาและจิตสาธารณะมีองค์ประกอบที่เป็นรากฐานร่วมกัน 3 ประการ ได้แก่ 1) การให้ 2) การไม่เบียดเบียน และ 3) การมุ่งประโยชน์ ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 1 การสังเคราะห์องค์ประกอบของพฤติกรรมจิตอาสา

ประเด็น	พฤติกรรมหลัก	องค์ประกอบที่เป็นรากฐานร่วมกัน		
		การให้	การไม่เบียดเบียน	การมุ่งประโยชน์
จิตอาสา	1) การช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน	✓	✓	✓
	2) การเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม	✓	✓	✓
	3) การมุ่งมั่นพัฒนาสิ่งรอบตัวให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น	✓	✓	✓
จิตสาธารณะ	1) การงดเว้นการกระทำที่จะส่งผลทำให้เกิดความชำรุดเสียหายของทรัพย์สินส่วนรวม	✓	✓	✓
	2) การมีส่วนร่วมดูแลรักษาทรัพย์สินส่วนรวม	✓	✓	✓
	3) การเคารพสิทธิของบุคคลอื่นในการใช้ทรัพย์สินส่วนรวม	✓	✓	✓

การพัฒนาผู้เรียนและบุคคลควรบูรณาการเข้าด้วยกันโดยใช้องค์ประกอบที่เป็นรากฐานร่วมกันดังที่สังเคราะห์ไว้

แนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตอาสา

การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตอาสาสามารถทำได้ทุกช่วงวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัยเด็กที่เป็นวัยแห่งการเรียนรู้ ผู้สอน เป็นหัวใจสำคัญในการปลูกฝังคุณลักษณะจิตอาสาที่สามารถพัฒนาพร้อมกัน สำหรับแนวทางการจัดการเรียนรู้จำเป็นต้องนำองค์ความรู้เชิงทฤษฎีมาปรับประยุกต์ให้มีความเหมาะสมกับผู้เรียนในปัจจุบัน เริ่มจากตัวผู้สอนเองที่จะต้องเป็นแบบอย่างที่ดีและค่อยๆ ขยายไปสู่การพัฒนาผู้เรียน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องพัฒนาไปให้ถึงระบบคิดของผู้เรียนมากกว่าการให้ทำกิจกรรมโดยปราศจากความคิด

อย่างไรก็ตามต้องถือเป็นหลักการว่าการพัฒนาจิตอาสาสามารถสอดแทรกได้ในทุกกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น การช่วยเหลือเพื่อนที่ทำการบ้านไม่ได้ก็เป็นจิตอาสาชนิดหนึ่ง หรือการประหยัดน้ำไฟฟ้า การจัดทำโครงการจิตอาสาที่ออกไปนอกโรงเรียนเป็นรูปแบบหนึ่งของการพัฒนาเท่านั้น แต่การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องเชื่อมโยงเข้ากับวิถีชีวิตของผู้เรียนในแต่ละชุมชนท้องถิ่น แนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตอาสามีดังนี้

1. การเป็นตัวแบบที่ทางด้านจิตอาสาอย่างสม่ำเสมอตามทฤษฎีเซลล์กระจกเงา (mirror neuron theory) เมื่อผู้สอนแสดงพฤติกรรมใดๆ ออกมาอย่างสม่ำเสมอ แม้ไม่ต้องสอนโดยวาจา แต่เป็นการสอนโดยการกระทำ ผู้เรียนจะมีแนวโน้มแสดงพฤติกรรมนั้นด้วย การพัฒนาลักษณะนี้เป็นการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้โดยกระบวนการซึมซับ การสังเกต การเลียนแบบพฤติกรรม แต่ควรใช้ควบคู่กับการสะท้อนผลตนเอง (reflection) ในข้อ 5 ด้วย

2. การจัดการเรียนรู้ต้องผ่านกระบวนการการปฏิบัติ (action learning) โดยการให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติกิจกรรมจิตอาสาตามความเหมาะสมด้วยตนเอง โดยไม่จำเป็นต้องจัดทำเป็นโครงการเฉพาะกิจขึ้น แต่ควรบูรณาการไปในทุกกิจกรรมการเรียนรู้และที่สำคัญจะต้องมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผลการปฏิบัติต่อเพื่อนและผู้สอน

3. การสร้างบรรยากาศที่กระตุ้นการเรียนรู้จิตอาสา โดยทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกร่วม (Empathy) ความเห็นอกเห็นใจ เอาใจผู้อื่นมาใส่ใจตนเอง เพื่อรับรู้ความรู้สึก และตอบสนองโดยการแสดงพฤติกรรมจิตอาสาอย่างถูกต้องเหมาะสม ทั้งภาษาพูดและภาษากาย

4. มุ่งเน้นการการเรียนรู้เพื่อปรับเปลี่ยนความคิดและมุมมอง (Transformation of learning) ของผู้เรียน ทำให้เห็นว่าผู้เรียนแต่ละคนมีศักยภาพที่จะช่วยเหลือผู้อื่นและสังคมส่วนรวมได้ ไม่สำคัญว่าจะเรียนเก่งสอบได้คะแนนดีหรือไม่ การปรับเปลี่ยนความคิดและมุมมองดังกล่าวจะทำให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาจิตอาสาอย่างยั่งยืนและต่อเนื่อง

5. การจัดการเรียนรู้ต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสะท้อนตนเอง (self - reflection) มุ่งให้เห็นความคิดและความรู้สึกของตนเองเมื่อได้ช่วยเหลือผู้อื่นหรือทำประโยชน์ต่อส่วนรวมรวมทั้งการกำหนดแนวทางสำหรับพัฒนาตนเองให้เป็นคนที่มีจิตอาสาต่อไป

6. ผู้สอนต้องสร้างความเข้าใจให้ชัดเจนว่าการมีจิตอาสานั้นจะต้องไม่เป็นการเบียดเบียนตนเองหรือบุคคลรอบข้างด้วยมิฉะนั้นจะเกิดปัญหาอื่นๆ ตามมา สิ่งใดที่เกินกำลังที่เราจะทำได้เพียงคนเดียวต้องรู้จักสร้างแนวร่วมหรือเครือข่ายมาช่วยให้สำเร็จ

แนวทางการวัดและประเมินจิตอาสา

แนวทางการประเมินจิตอาสาต้องใช้การประเมินตามสภาพจริง ที่เป็นการประเมินพฤติกรรมการแสดงออกของผู้เรียน จากกระบวนการทำงาน และจากผลงาน โดยใช้แหล่งข้อมูลและวิธีการอย่างหลากหลาย และมีความสอดคล้องกับบริบทของการเรียนการสอน

หลักการวัดและประเมินผลที่เสริมพลังตามสภาพจริง คือ 1) ใช้ผู้ประเมินหลายฝ่าย เช่น ผู้เรียน เพื่อน ผู้สอน ผู้เกี่ยวข้อง 2) ใช้วิธีการและเครื่องมือวัดหลายๆ ชนิด เช่น การสังเกต การปฏิบัติ การทดสอบ การรายงานตนเอง 3) ประเมินหลายๆ ครั้งในแต่ละช่วงเวลาของการเรียนรู้ ได้แก่ ก่อนเรียน ระหว่างเรียน สิ้นสุด ติดตามผล และ 4) สะท้อนผลการประเมินสู่การพัฒนาผู้เรียน

การวัดและประเมินผลจิตอาสาผู้สอนควรให้ความสำคัญกับการสะท้อนผลการประเมินให้มาก เพราะหัวใจของการประเมินไม่ได้อยู่ที่การตัดสินว่าผู้เรียนคนใดมีจิตอาสาหรือไม่มีจิตอาสา หากแต่อยู่ที่การให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในผลการประเมินนั้นแล้วกำหนดทิศทางการพัฒนาตนเองให้เป็นบุคคลที่มีจิตอาสา โดยอาศัยกระบวนการสะท้อนผลการประเมินที่เป็นระบบ จนทำให้เกิดจากการเปลี่ยนแปลงภายในตัวผู้เรียน

สรุป

จิตอาสาเป็นจิตที่กว้างใหญ่ไม่คับแคบ รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รับฟังข่าวสารใหม่ๆ จากที่เคยรู้มา แสวงหาความรู้ใหม่อยู่เสมอ ทำให้ทุกคนในสังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้ เป็นสังคมที่มีการให้และแบ่งปัน คำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นที่ตั้งเคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น การพัฒนาต้องเริ่มตั้งแต่วัยเด็ก โดยมีผู้สอนเป็นกลไกสำคัญของการพัฒนา โดยเริ่มจากตัวผู้สอนเองก่อน แล้วบูรณาการให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้เรียน สอดแทรกไปในทุกกิจกรรมการเรียนรู้ กระบวนการพัฒนามีความสมดุลระหว่างการคิดและการปฏิบัติ ส่วนการประเมินผลมุ่งเน้นการประเมินตามสภาพจริงและสะท้อนผลการประเมินสู่ผู้เรียน

บรรณานุกรม

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2543 , มกราคม - มีนาคม). *“โรงเรียนสร้างคนมีจิตสาธารณะ”*. **การศึกษา**. 2000. 65(3) : 17.

ชาย โพธิสิตา และคณะ. (2540). **รายงานการศึกษาวิจัยเรื่อง จิตสำนึกต่อสาธารณะสมบัติ : ศึกษากรณีกรุงเทพมหานคร**. นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

พระไพศาล วิสาโล. (2550). **ศาสตร์และศิลป์แห่งการจัดการความดีศึกษากรณีมูลนิธิพุทธฉือจี้**. กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542.** กรุงเทพฯ : ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้น.

Tucker, W. J. (2009). **Public Mindedness an Aspect of Citizenship Considered.** BilioLife Publisher.

การจัดการเรียนรู้สำหรับเด็กที่มีความสามารถพิเศษ

บทนำ

การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ จากสาระสำคัญของมาตรา 22 ให้ความสำคัญเกี่ยวกับศักยภาพและความสามารถของผู้เรียนแต่ละคนที่มีอยู่อย่างหลากหลาย และมีความเชื่อว่าแต่ละบุคคลมีความสามารถแต่ละด้านไม่เท่ากัน ความสามารถที่ผสมผสานกันออกมาทำให้เด็กแต่ละคนมีแบบแผน ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะหรือความสามารถพิเศษ (Talented) และถ้าเด็กบางคน มีความสามารถพิเศษตั้งแต่ 2 ด้านขึ้นไป ซึ่งจะจัดอยู่ในเด็กปัญญาเลิศ (Gifted)

หากเด็กได้รับการส่งเสริมที่เหมาะสมกับความสามารถของเขาจะสามารถพัฒนาความสามารถที่ตนมีอยู่ให้เต็มตามศักยภาพได้ เป็นลักษณะพิเศษเฉพาะของ บุคคลเด็กแต่ละคนมีความสามารถและความถนัดและวิธีการเรียนรู้มีความแตกต่างกัน ไม่มีใครที่สามารถเรียนรู้ได้ทุกสิ่งทุกอย่างที่จะต้องเรียน แต่ทุกคนสามารถเลือกเรียนสิ่งที่ต้องการ การจัดการศึกษาควรจะตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลโดยการออกแบบกิจกรรมของแต่ละสาระการเรียนรู้ที่ตอบสนองความสามารถส่วนบุคคลที่เหมาะกับชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่นของผู้เรียน

ความหมาย

ลักษณะเด็กที่มีความสามารถพิเศษในธรรมชาติของมนุษย์ประกอบด้วยองค์ประกอบ 9 ด้าน ที่มาจากกระบวนการคิดพื้นฐานของสติปัญญาของมนุษย์ที่แตกต่างกันซึ่งมากบ้างน้อยบ้างแตกต่างกันไป บางคนอาจมีปัญญาหรือความสามารถสูงมากทั้ง 9 ด้าน แต่บางคนอาจจะมีเพียงหนึ่งหรือ 2 ด้าน ด้านอื่นๆ ไม่สูงมากนัก ซึ่ง โฮเวิร์ดการ์ดเนอร์ (Howard Gardner) ได้ให้ความหมาย

ของปัญญาว่าเป็นความสามารถทางชีวจิตวิทยา (Biopsychological Potential) ซึ่งเป็นกระบวนการได้มาของแต่ละบุคคล โดยแสดงออกในบริบทของวัฒนธรรมที่อาศัยอยู่เพื่อแก้ปัญหาและสร้างผลงานที่มีคุณค่าแก่สังคม จากความสามารถที่หลากหลายของแต่ละบุคคล ปัญญาหรือความสามารถที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ได้แก่ ด้านภาษา ด้านตรรกะคณิตศาสตร์ ด้านดนตรี ด้านร่างกายและการเคลื่อนไหว ด้านมิติ ด้านความเข้าใจระหว่างบุคคล ด้านความเข้าใจระหว่างบุคคล ด้านความเข้าใจตนเอง ด้านธรรมชาติ และด้านจิตนิยมหรือการดำรงอยู่ของชีวิต

ลักษณะเด็กที่มีความสามารถพิเศษ ตามแนวคิดของการ์ดเนอร์ 9 ด้าน ดังนี้

1. **ด้านภาษา** (Linguistic Intelligence)

มีความสามารถสูงในการใช้ภาษา เข้าใจคำสั่งและความหมายของคำ ชอบอ่านเขียน เล่าเรื่อง อธิบายได้ชัดเจน ชอบสอนชอบเรียนรู้ได้ดี ถ้ามีโอกาสได้พูด ฟังและเห็น มีอารมณ์ขัน ความจำดี วัน เดือน ปี การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เหมาะจะพัฒนาเป็นบุคคลที่มีความสามารถ เป็นนักเล่านิทาน นักพูด นักการเมือง นักเขียนบทละคร บรรณาธิการ นักหนังสือพิมพ์ นักประดิษฐ์

2. **ด้านตรรกะและคณิตศาสตร์** (Logical – Mathematical Intelligence)

มีความสามารถสูงในการใช้ตัวเลข การเห็นความสัมพันธ์แบบแผนตรรกวิทยา การคิดเชิงนามธรรมและการคิดเป็นเหตุเป็นผล (cause - effect) การคิดคาดการณ์ (if - then) สามารถจำสิ่งที่เป็นแบบแผนที่เป็นนามธรรมได้ มีเหตุผลเชิงสรุปความ สามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ชอบทำการทดลองค้นหาคำตอบด้านรูปแบบ และหาความสัมพันธ์ เรียนรู้ได้ดีโดยการจัดหมวดหมู่แยกประเภท การจัดกิจกรรม ที่เหมาะสมจะมีลักษณะเด่นเป็นนักคิด นักตรรกศาสตร์ นักวิทยาศาสตร์ นักคณิตศาสตร์ นักสถิติและนักจัดทำโปรแกรมคอมพิวเตอร์

3. **ด้านดนตรี** (Musical Intelligence)

มีความสามารถสูงด้านดนตรี ชอบร้องเพลง ฟังเพลง ชอบเล่นดนตรี ตอบสนองต่อเสียงเพลง แยกแยะจำทำนอง เรียนรู้จังหวะดนตรี จังหวะเสียงได้ดี รู้จักโครงสร้างของดนตรี

ไวต่อเสียง คิดท่วงทำนองจังหวะได้ การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมศักยภาพด้านนี้จะพัฒนาเป็นนักดนตรี นักแต่งเพลง วาทยกร นักวิจารณ์ดนตรี

4. **ด้านร่างกาย – การเคลื่อนไหว** (Bodily – Kinesthetic Intelligence)

มีความสามารถสูงในการใช้ร่างกายของตนเองแสดงความคิด ความรู้สึก สามารถควบคุมการเคลื่อนไหวของร่างกาย รู้จักส่วนต่างๆ ของร่างกายและสามารถแสดงออกได้ ชอบการเคลื่อนไหว สัมผัส พูดและใช้ภาษาทางกาย (Body Language) ทำกิจกรรมที่ต้องใช้ร่างกาย เช่น กีฬา เต้นรำ การแสดง และการประดิษฐ์ได้ดี ความสามารถในการแสดงท่าทางเรียนรู้ได้ดี ถ้ามีโอกาสสัมผัส เคลื่อนไหวและมีการปฏิบัติ สัมพันธ์กับพื้นที่ว่างและการสัมผัส เช่น นักประดิษฐ์ นักเต้นรำ นักกีฬา ศัลยแพทย์ นักแสดง

5. **ด้านมิติ** (Spatial Intelligence)

มีความสามารถสูงในการมองเห็นความสัมพันธ์ของพื้นที่ มองเห็นแง่มุมต่างๆ ได้ สามารถแสดงออกด้วยภาพ มองเห็นรูปลักษณ์ของสิ่งต่างๆ สามารถหาทิศทางได้ จัดรูปฟอร์มต่างๆ ในสมองได้ดี มีจินตนาการดีมองเห็นการเปลี่ยนแปลงอ่านแผนที่แผนภูมิได้ดี การเรียนรู้ได้ดีถ้าได้ใช้จินตนาการ มีโอกาสคิดอย่างอิสระ ทำงานด้วยสีและภาพ ชอบการวาด สร้างออกแบบ ภาพนิ่ง ภาพยนตร์และการทดลองกับเครื่องจักรกล การพัฒนาความสามารถที่เหมาะสมจะเป็นนักเดินเรือ นักบิน ประติมากร ศิลปิน นักวาดภาพและสถาปนิก

6. **ด้านความเข้าใจระหว่างบุคคล – มนุษยสัมพันธ์** (Interpersonal)

มีความสามารถสูงในการเข้าใจ อารมณ์ ความรู้สึก ความคิดและเจตนาของผู้อื่น ทั้งนี้รวมถึงความไวในการสังเกตน้ำเสียง ใบหน้า ท่าทาง เข้าใจผู้อื่น นำผู้อื่น จัดกลุ่ม สื่อสาร การจัดการความขัดแย้งได้ดี ทำงานเป็นกลุ่ม แยกแยะความแตกต่างระหว่างบุคคล สามารถสื่อสารได้ไม่ใช้คำพูด ชอบมีเพื่อนมาก ชอบพูดและสังสรรค์กับคนอื่น เรียนรู้ได้ดี ถ้ามีโอกาสแบ่งปัน ทำงานร่วมกับบุคคลอื่น เปรียบเทียบสัมพันธ์ ให้ความร่วมมือ ทั้งยังมีความสามารถสูงในการรู้ถึงลักษณะต่างๆ ของ

การสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล การเรียนรู้ที่เหมาะจะพัฒนาเป็นครู นักสังคมสงเคราะห์ นักแสดง นักการเมือง นักจิตวิทยา พนักงานขายของ

7. **ด้านความเข้าใจตนเอง** (Intrapersonal Intelligence)

มีความสามารถสูงในการรู้จักตนเองและจะสามารถประพฤติตนได้ดีจากการรู้จักตนนี้ มีสมาธิดี เป็นคนมีจิตใจอ่อนโยน มีความเข้าใจตนเอง ชอบฝันและหมกมุ่นกับความรู้สึกความคิดของตนเอง ใช้สัญชาตญาณเป็นเครื่องนำทาง ตระหนักและแสดงความรู้สึกเกี่ยวกับตนเอง มีความคิดระดับสูง มีเหตุมีผล ชอบทำงานคนเดียว สนใจและติดตามสิ่งที่ตนสนใจเป็นพิเศษ จะเรียนรู้ได้ดีถ้ามีโอกาส ใช้ ทำงานตามลำพัง ทำโครงการเดี่ยวๆ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมจะพัฒนาให้เป็นนักจิตวิทยา ผู้นำทางศาสนา นักปรัชญา

8. **ด้านธรรมชาติ** (Naturalist Intelligence)

มีความสามารถสูง การเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติและปรากฏการณ์ธรรมชาติ เข้าใจความสำคัญของตนเองกับสิ่งแวดล้อม ตระหนักถึงความสามารถของตนที่จะมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ธรรมชาติ เข้าใจพัฒนาการของมนุษย์และการดำรงชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย จดจำเข้าใจ จำแนกหาความสัมพันธ์ของสิ่งที่เหมือนและต่างกัน เข้าใจการหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงของสสาร การจัดกิจกรรมที่เหมาะสมจะพัฒนาให้เป็นนักวิทยาศาสตร์ นักธรรมชาติ นักสิ่งแวดล้อม

9. **ด้านจิตนิยมหรือการดำรงอยู่ของชีวิต** (Existential Intelligence)

ความสามารถไวเกี่ยวกับการจับประเด็นคำถามเกี่ยวกับการดำรงอยู่ของมนุษย์ เช่น ความหมายของชีวิต ระบบคุณค่าของชีวิต ทำไมคนเราจึงตาย เรามาอยู่ที่นี่ได้อย่างไร เรียนรู้บริบทของการดำรงอยู่ของมนุษย์จะใช้คำถามว่า ทำไมเราอยู่ที่นี่ เรามีบทบาทอะไรบ้างในโลกนี้ เข้าใจความสัมพันธ์ของโลกที่เป็นกายภาพและโลกของจิตใจ มีความรักเมตตาให้ผู้อื่น การตื่นตัวในการแสดงออกต่อสถานการณ์บางอย่าง การเข้าใจวัฒนธรรม แสดงออกในด้านอารมณ์ สังคม วัฒนธรรม

เข้าใจหลักปรัชญา หลักของศาสนาต่างๆ เข้าใจที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับตัวเอง ความเข้าใจความสัมพันธ์ของร่างกาย จิตใจและจิตวิญญาณ เข้าใจสัจธรรมของโลกและชีวิต เป็นนักคิด นักมนุษยนิยม

ลักษณะความสามารถพิเศษของผู้เรียนที่มีความหลากหลาย การจัดการศึกษาจะต้องตระหนักและให้ความสำคัญเพื่อการเสริมสร้างความสามารถหรือศักยภาพของผู้เรียนให้ปรากฏโดดเด่นออกมาเพื่อสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่สังคม

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมเด็กที่มีความสามารถพิเศษ

การเรียนรู้จะกระทำได้ดีเมื่อผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา โดยลงมือปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ควรเน้นการปฏิบัติกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริง ทดลอง ค้นคว้า ด้วยตนเอง การเรียนรู้ควรเป็นการเรียนรู้ตามสภาพจริงสอดคล้องกับชีวิตจะเป็นความรู้ที่ผู้เรียนเข้าใจความหมาย และเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเอง การเรียนรู้ควรเป็นการเรียนรู้ที่เป็นการพัฒนาผู้เรียนเป็นรายบุคคล โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาทุกๆ ด้าน เพื่อผู้เรียนจะได้มีโอกาสค้นพบความสามารถและวิธีการเรียนรู้ของตน การเรียนรู้ที่ดีควรจัดให้ผู้เรียนได้ร่วมทำงานกับผู้อื่นหรือการทำงานเป็นกลุ่ม สร้างโอกาสให้ผู้เรียน ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ การวิเคราะห์อารมณ์ ความคิด ความรู้สึกของตนเอง จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้สาระและเข้าใจตนเองมากขึ้น การเรียนรู้ที่ดีควรให้ผู้เรียนสรุปและสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ซึ่งผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงจะเป็นสิ่งที่มีความหมายคงทน คือ การจำและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนต่อและการแก้ไขปัญหาที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม การประเมินผลควรเป็นตามสภาพจริง นำผลการประเมินมาพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพเป็นหัวใจของการจัดการเรียนรู้ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ของแต่ละบุคคลมีความหลากหลาย และแตกต่างกันไปตามประสบการณ์และความสามารถพื้นฐานของบุคคลนั้น

บรรณานุกรม

วิชัย วงษ์ใหญ่. (2543). **กระบวนทัศน์ใหม่การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพ ของบุคคล.** กรุงเทพมหานคร: เอสอาร์พริ้นติ้ง.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2553.** กรุงเทพมหานคร : พริกหวาน กราฟฟิค.

Conell, Dianal J. (2005). **Brain Based Strategies to Research Every Learner.** New York : Scholastic Inc.

Ec, Jessic, Agnes Chang and Oon – Seng Tan. (2504). **Thinking about Thinking What Educators Need to Know.** Singapore : McGraw Hill.

Gardner, Howard. (1999). **Intelligence Reframed Multiple Intelligence for the 21th Century.** New York : Member of the Peruses Book Group.

ข้อมูลบรรณานุกรมบทความ

วิชัย วงษ์ใหญ่. (2550). “เด็กที่มีความสามารถพิเศษ”. **สารานุกรมวิชาชีพครู เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี.** กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. หน้า 171 – 176.

การพัฒนาหลักสูตรแบบครบวงจร

ความหมายของหลักสูตร

หลักสูตร (Curriculum) เป็นคำที่มีรากศัพท์มาจากคำในภาษาลาตินว่า “race – course” หมายถึง เส้นทางที่ใช้วิ่งแข่งขัน เนื่องมาจากเป้าหมายของหลักสูตรที่มุ่งหวังให้ผู้เรียนสามารถเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพและประสบความสำเร็จในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมแห่งอนาคต ซึ่งการนิยามความหมายของหลักสูตรในปัจจุบันได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่าหมายถึง มวลประสบการณ์ทางการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในรายวิชา กลุ่มวิชา เนื้อหาสาระ รวมทั้งกิจกรรมต่างๆ ที่ได้ดำเนินการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

ความสำคัญของหลักสูตร

หลักสูตรมีความสำคัญต่อการจัดการศึกษาทุกระบบ เนื่องจากข้อกำหนดต่างๆ ของหลักสูตรจะเป็นมาตรฐานในการจัดการศึกษาของแต่ละกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งทำให้เป็นแนวทางนำไปสู่การกำหนดเป้าหมายของการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนในแต่ละช่วงวัย อีกทั้งยังเป็นแนวทางสำหรับผู้สอนในการดำเนินการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนบรรลุเป้าหมายทั้งในด้านความรู้ในเนื้อหาสาระ ทักษะกระบวนการเรียนรู้และการคิด ทักษะทางสังคมและที่สำคัญคือคุณภาพทางด้านคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมอันพึงประสงค์ นอกจากนี้ความสำคัญของหลักสูตรยังมีต่อการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ด้วยที่จะต้องตอบคำถามได้ว่าการจัดการศึกษานั้นบรรลุความคาดหวังของหลักสูตรหรือไม่ ซึ่งจะเป็นข้อมูลสารสนเทศสำหรับการปรับปรุงหลักสูตรต่อไปดังแผนภาพ 1

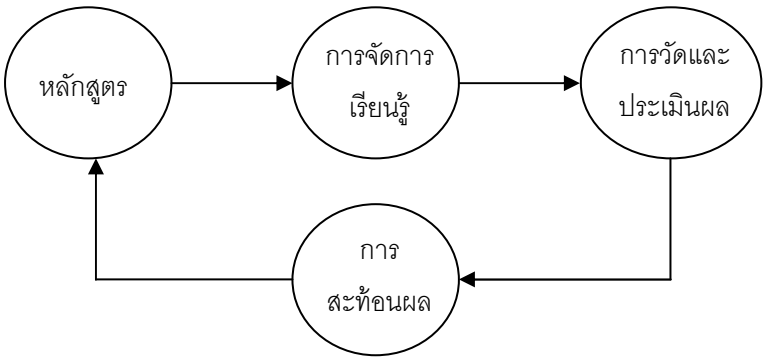

แผนภาพ 9 ความสำคัญของหลักสูตรที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล และการสะท้อนผลเพื่อปรับปรุงหลักสูตร

องค์ประกอบของหลักสูตร

หลักสูตรต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบใดหรือใช้กับกลุ่มเป้าหมายใดจะมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการดังนี้

1. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร หมายถึง คุณภาพของผู้เรียนเมื่อเรียนรู้จบหลักสูตร ประกอบด้วยความรู้ในเนื้อหาสาระ ทักษะกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการคิดขั้นสูง และคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมอันพึงประสงค์

2. เนื้อหาสาระ หมายถึง สาระการเรียนรู้ วิชาความรู้ รวมทั้งประสบการณ์ต่างๆ ที่ผู้เรียนต้องเรียนรู้ไปตามลำดับขั้นตอนเพื่อให้มีความรู้ความสามารถตามจุดมุ่งหมายที่หลักสูตรกำหนดไว้

3. การจัดการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการใช้หลักสูตรกับผู้เรียนในเชิงบูรณาการซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้สอนที่จะต้องดำเนินการจัดการเรียนรู้ในเนื้อหาสาระต่างๆ ให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม รวมทั้งมีทักษะในการเรียนรู้ มีกระบวนการคิดที่มีประสิทธิภาพและมีพฤติกรรมที่งดงาม

4. การวัดและประเมินผล หมายถึง กระบวนการตรวจสอบและประเมินคุณภาพของผู้เรียนภายหลังการจัดการเรียนรู้ การประเมินคุณภาพการจัดการเรียนรู้รวมทั้งการประเมินความเหมาะสมของจุดมุ่งหมายและเนื้อหาสาระของหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตรแบบครบวงจร

การพัฒนาหลักสูตรมีลักษณะเป็นกระบวนการที่มีความเป็นระบบและเป็นวงจรที่มีความสัมพันธ์กัน ระบบการพัฒนาหลักสูตรแบบครบวงจรประกอบด้วย ระบบการร่างหลักสูตร ระบบการใช้หลักสูตรและระบบการประเมินหลักสูตร โดยแต่ละระบบมีรายละเอียดดังนี้

ระบบการพัฒนาหลักสูตร ประกอบด้วย การศึกษาสิ่งกำหนดหลักสูตร การกำหนดรูปแบบหลักสูตร การตรวจสอบคุณภาพหลักสูตรและการปรับปรุงหลักสูตร

ระบบการใช้หลักสูตร ประกอบด้วย การขออนุมัติใช้หลักสูตร การประชาสัมพันธ์หลักสูตร การวางแผนการใช้หลักสูตร การกำหนดงบประมาณ / ทรัพยากร และการบริหาร นิเทศ กำกับดูแล

ระบบการประเมินหลักสูตร ประกอบด้วย การวางแผนการประเมิน การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลและการรายงานผลการประเมิน

ระบบการพัฒนาหลักสูตรทั้ง 3 ระบบที่ดีจะต้องมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงซึ่งกันและกัน เพื่อให้กระบวนการพัฒนาหลักสูตร การใช้หลักสูตรและการประเมินหลักสูตรมีประสิทธิภาพสูงสุด สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายหรือผู้ใช้หลักสูตร ความสัมพันธ์ระหว่างระบบทั้งสาม ดังแผนภาพ 2

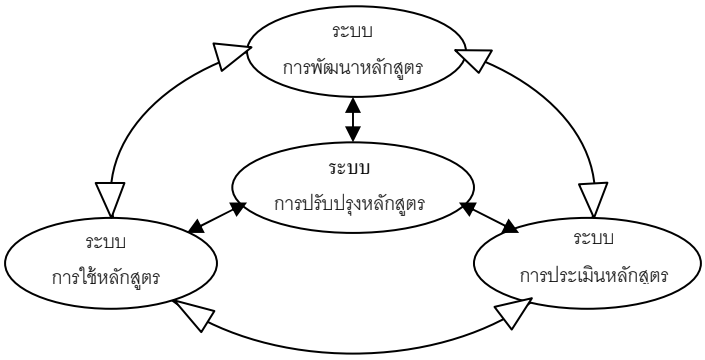

แผนภาพ 10 ความสัมพันธ์ระหว่างระบบการพัฒนาหลักสูตร ระบบการใช้หลักสูตร และระบบการประเมินหลักสูตรตามแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรแบบครบวงจร

ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร

ทาบา (Hilda Taba. 1962) ได้กำหนดขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรไว้ 8 ขั้นตอนดังนี้

1. การวินิจฉัยความต้องการจำเป็นของการพัฒนาหลักสูตร (Diagnosing Needs)
2. การกำหนดวัตถุประสงค์ของหลักสูตร (Formulating Specifics Objectives)
3. การคัดเลือกเนื้อหาสาระ (Selecting content)
4. การจัดลำดับเนื้อหาสาระ (Organizing Content)
5. การคัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ (Selecting Learning Experiences)
6. การจัดลำดับประสบการณ์การเรียนรู้ (Organizing Learning Experiences)
7. การกำหนดแนวทางการวัดและประเมินผล (Evaluating)
8. การตรวจสอบความสมดุลและลำดับ (Checking for Balance and Sequence)

รูปแบบหลักสูตร

1. หลักสูตรรายวิชา (Subject Curriculum)

เป็นหลักสูตรที่เน้นเนื้อหาสาระซึ่งจัดหมวดหมู่ในรูปของรายวิชา ซึ่งสิ่งที่ถูกนำมาจัดหมวดหมู่ได้แก่ ความคิดรวบยอด ทักษะ หลักเกณฑ์หรือกฎเกณฑ์ต่างๆ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถตามมาตรฐานที่กำหนด จากการเรียนรู้รายวิชาที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

2. หลักสูตรสัมพันธ์วิชา (Correlated Curriculum)

เป็นหลักสูตรที่ออกแบบเนื้อหาสาระในแต่ละกลุ่มวิชาหรือหมวดวิชามีความสอดคล้องเชื่อมโยงสัมพันธ์กันกันตลอดหลักสูตร

3. หลักสูตรประสบการณ์ (Experience Curriculum)

เป็นหลักสูตรที่เน้นให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ที่เหมาะสมกับเนื้อหาสาระ ความถนัดและความสนใจ การจัดเนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล มีความมุ่งหมายเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนเป็นสำคัญ มีความสอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิต ผู้เรียนมีบทบาทในการคัดสรรประสบการณ์ทางการเรียนรู้ที่ต้องการภายใต้กรอบความมุ่งหมายของหลักสูตร

4. หลักสูตรบูรณาการ (Integrated Curriculum)

เป็นหลักสูตรที่ผสมผสานเนื้อหาสาระและประสบการณ์ต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกันอย่างสมดุลแล้วจัดเป็นหน่วยการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้แบบองค์รวม

5. หลักสูตรอิงมาตรฐาน (Standard – based Curriculum)

เป็นหลักสูตรที่กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ของผู้เรียนในแต่ละระดับไว้อย่างชัดเจน ได้แก่ มาตรฐานของเนื้อหาสาระที่ผู้เรียนจะต้องเรียนรู้ (Content Standard) และมาตรฐานของความสามารถในการปฏิบัติงานหรือสิ่งที่ผู้เรียนสามารถที่จะทำได้ (Performance Standard) ผู้เรียนจะจบหลักสูตรก็ต่อเมื่อมีคุณภาพตามมาตรฐานหลักสูตร

6. หลักสูตรเสริม (Enrichment Curriculum)

เป็นหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นเพื่อจุดมุ่งหมายอย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะเจาะจง มีระยะเวลาในการใช้หลักสูตรไม่มากนัก เน้นการเสริมสร้างสมรรถนะในการปฏิบัติงานในหน้าที่ หรือพัฒนาศักยภาพในการเรียนรู้ของผู้เรียนเฉพาะด้าน

การประยุกต์ใช้

การพัฒนาหลักสูตรจะต้องพัฒนาผู้เรียนไปสู่โลกแห่งอนาคตซึ่งเป็นโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วไม่ว่าจะเป็นองค์ความรู้ต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมวัฒนธรรมและวิถีการดำรงชีวิต เศรษฐกิจ และการเมือง ดังนั้นหลักสูตรที่ดีจะต้องมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ เตรียมผู้เรียนไปสู่โลกอนาคต

การพัฒนาหลักสูตรเพื่ออนาคตนี้ควรให้ความสำคัญกับสิ่งต่างๆ ได้แก่ ก) ความรู้ที่เป็นสากล เช่น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและภาษาต่างประเทศ ข) ความรู้ที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ค) ทักษะกระบวนการคิด เช่น การคิดวิเคราะห์ การคิดแก้ปัญหา การคิดวิจารณญาณ ง) ทักษะทางสังคม เช่น การทำงานร่วมกับผู้อื่น จิตสาธารณะ และ จ) คุณธรรมจริยธรรมอันดีงาม

สำหรับการใช้หลักสูตรหรือการจัดการเรียนรู้ควรเป็นไปในเชิงบูรณาการ ไม่ว่าหลักสูตรจะถูกออกแบบมาเป็นหลักสูตรบูรณาการหรือไม่ก็ตามซึ่งแนวทางการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการนั้นมีหลายวิธี เช่น บูรณาการแบบผู้สอนคนเดียว บูรณาการแบบคู่ขนาน บูรณาการแบบสหวิทยาการ หรือการบูรณาการแบบโครงการ หากผู้สอนสามารถจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้แบบองค์รวมมากขึ้น มีการเชื่อมโยงความรู้ต่างๆ มากขึ้น จนทำให้สามารถนำความรู้ที่มีนั้นไปใช้ในการแก้ปัญหา การคิดและตัดสินใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ส่วนการประเมินผลการใช้หลักสูตรควรเน้นที่คุณภาพผู้เรียนเป็นสำคัญ เพราะหลักสูตรจะประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อผู้เรียนมีพฤติกรรมการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ การประเมินคุณภาพผู้เรียนควรมีความครอบคลุมในทุกมิติของการเรียนรู้และเป็นการประเมินอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง รวมทั้งใช้เครื่องมือการประเมินที่มีคุณภาพ สามารถสะท้อนข้อมูลคุณภาพของผู้เรียนได้อย่างชัดเจน และมีการวิเคราะห์ผลการประเมินเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในอนาคตต่อไป

บรรณานุกรม

วิชัย วงษ์ใหญ่. (2533). **การพัฒนาหลักสูตรแบบครบวงจร**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Reis M. Sally. and Renzulli S. Joseph. (2008). **Enriching curriculum for all students.** 2nd California : Corwin Press Inc.

Taba, Hilda. (1962). **Curriculum development : theory and practice.** New York : Harcourt, Brace and World, Inc.

Wiles, Jon W. and Bondi, C. Joseph. (2011). **Curriculum development a guide to practice.** 8th ed. Boston : Pearson.

ข้อมูลบรรณานุกรมบทความ

วิชัย วงษ์ใหญ่. (2552). “หลักสูตร”.**สารานุกรมวิชาชีพครูเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา**. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. หน้า 469 – 474.

หลักสูตรการศึกษากับการพัฒนาประเทศ

บทนำ

หลักสูตรการศึกษากับการพัฒนาประเทศ หมายถึง แผนการจัดการศึกษาเกี่ยวกับประมวลประสบการณ์ กิจกรรมต่างๆ โดยมีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ ความมุ่งหมาย เนื้อหาสาระและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการต่างๆ ตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้ ที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมและมาตรฐานการศึกษาของชาติ

ความเป็นมาของหลักสูตร

หลักสูตร (Curriculum) มีรากศัพท์มาจากภาษาลาตินว่า currere หมายถึง “race – course” หรือเส้นทางที่ใช้วิ่งแข่งขัน เมื่อนำมาใช้ในบริบทของการศึกษาจึงหมายถึง running sequence of courses or learning experience เปรียบเสมือนเส้นทางที่ผู้เรียนจะต้องเรียนรู้และฝึกประสบการณ์นำไปสู่เป้าหมายความสำเร็จ

การจัดหลักสูตร three R’s การอ่านเขียนคิดเลข เป็นพื้นฐานการเรียนรู้ที่สำคัญและจำเป็นสำหรับผู้เรียนระดับประถมศึกษา ได้แก่ การอ่าน (reading) การเขียน (writing) และเลขคณิต (arithmetic) ซึ่งจะต้องได้รับการพัฒนาเพื่อเป็นเครื่องมือสำหรับการเรียนรู้สาระต่างๆ ในระดับที่สูงขึ้น

ในสมัยกลาง การจัดการศึกษาชั้นสูงประกอบด้วย วิชาทั้ง 7 วิชา คือ ไตรศิลปะศาสตร์ (trivium) ได้แก่ ไวยากรณ์ ตรรกศาสตร์ และวาทศาสตร์ รวมทั้ง จตุศิลปะศาสตร์ (quadrivium) ได้แก่ เลขคณิต เรขาคณิต ดนตรี และดาราศาสตร์ ปัจจุบันศิลปะศาสตร์เน้นที่ภาษา วรรณคดี

สุนทรียศาสตร์ สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ คณิตศาสตร์ และพัฒนามาเป็นกลุ่มรายวิชาการศึกษาทั่วไปของหลักสูตรระดับอุดมศึกษา

ประวัติความเป็นมาของหลักสูตรไทยในอดีตสถานศึกษาก็คือวัด ครูก็คือพระ นักเรียนในสมัยนั้นก็จะเป็นบุตรหลานของเจ้าขุนมูลนาย สิ่งที่เรียนก็จะเป็นการอ่าน การเขียน ภาษาไทย ภาษาบาลี สันสกฤต ศาสนา และการคิดเลข

นอกจากนี้ยังมีการศึกษาอีกลักษณะหนึ่ง คือการศึกษาวิชาชีพ ผู้สนใจก็ต้องไปเรียนกับผู้รู้ เช่น เรียนช่างก็ต้องไปเรียนที่บ้านของนายช่าง

ต่อมาได้มีการประกาศใช้หลักสูตรในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีผู้ให้ความสนใจและให้ความสำคัญกับการศึกษา เริ่มมีโรงเรียน การศึกษามีบทบาทมากขึ้น จึงต้องพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมกับผู้เรียนทุกระดับและประเภทและสอดคล้องกับเหตุการณ์มากที่สุด อนึ่งความเจริญทางด้านเทคโนโลยีทำให้การจัดหลักสูตรการเรียนการสอนเปลี่ยนแปลงไปมาก เพื่อให้ผู้เรียนก้าวทันเหตุการณ์และก้าวทันโลก

ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การสื่อสาร การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ทำให้หลักสูตรมีการเปลี่ยนแปลงไป ลักษณะหลักสูตรจะต้องตอบสนองความต้องการของผู้เรียน สังคม เศรษฐกิจ การบริหารจัดการหลักสูตรและการเรียนรู้มุ่งให้ผู้เรียนได้รับความสะดวกยืดหยุ่น และเสริมสร้างกระบวนการคิด คุณธรรมจริยธรรม จิตอาสา รวมทั้งตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม

ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพการศึกษามุ่งพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพ มีศักยภาพ มีวิธีการเรียนรู้ และมีคุณภาพชีวิตที่ดี สามารถเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาประเทศให้มีสมรรถนะและขีดความสามารถในการแข่งขันเพิ่มขึ้นทั้งในระดับภูมิภาค และระดับโลก

กระบวนทัศน์ใหม่ทางการศึกษาจะต้องมุ่งสู่คุณภาพของคนตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพการศึกษาดังกล่าว จะต้องกำหนด**คุณลักษณะอันพึงประสงค์**ในความหมายของความเป็นมนุษย์ ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย คือ ปัจจัยชี้ขาดของความเป็นชนชาติที่จะอยู่รอด

การพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้ที่เฝ้าระวังผลประโยชน์ของประเทศชาติ การจัดการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่าง ความยุติธรรมกับการเมืองที่ดี ระบบนิติรัฐกับการเมืองและผู้นำทางการเมือง การมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน

ปรับเปลี่ยนฐานคิดเกี่ยวกับการศึกษา

ฐานคิดเดิม การศึกษาคือ กระทรวงศึกษาธิการ สถานศึกษา ผู้สอนและผู้เรียน ฐานคิดใหม่ การศึกษาคือ การเรียนรู้ เป็นสิ่งที่จะเสริมสร้างให้ทุกคนมีวิธีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยปรับเปลี่ยนปัจจัย 3 ด้าน คือ

1. วัฒนธรรมการเรียนรู้ ปรับเปลี่ยนจากการเรียนรู้แบบรับเป็นแบบรุก การสร้างความรู้ การจัดการความรู้ เป็นความรู้ที่มีพลังก่อเกิดมาจากการเรียนรู้ด้านใน
2. ปรับเปลี่ยนฐานคิดว่า ทุกคนมีศักยภาพที่จะเรียนรู้และพัฒนาได้ การจัดการศึกษาต้องให้ทุกคนมีพื้นที่ที่สามารถเข้าถึงการศึกษาได้ทุกรูปแบบ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีวิธีการเรียนรู้แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง นำความรู้ไปสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อบุคคล ชุมชน และสังคม
3. ปรับเปลี่ยนบรรยากาศการเรียนรู้ไปสู่การเรียนรู้ในสถานการณ์จริง สามารถเรียนรู้ได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ เรียนรู้จากการปฏิบัติ เกิดการเปลี่ยนแปลง ไม่ยึดตำราเป็นหลัก การจัดการศึกษาต้องมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนเพื่อให้บุคคลมีความสามารถในการสร้างสรรค์งาน และอาชีพ

การจัดการศึกษาสู่ความเป็นเลิศต้องมุ่งเน้นที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ

การออกแบบหลักสูตรจะต้องคำนึงถึงผู้เรียนเป็นตัวตั้ง โดยวิเคราะห์ความต้องการ ความสนใจของผู้เรียน รวมทั้งการเตรียมผู้เรียนไปสู่สังคมในอนาคต มีความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและการทำงานของโลกยุคใหม่ ทักษะที่จำเป็นได้แก่

1. การรู้หนังสือพื้นฐาน (Basic Literacy)
2. การรู้ทางวิทยาศาสตร์พื้นฐาน (Scientific Literacy)
3. การรู้ทางเทคโนโลยีพื้นฐาน (Technological Literacy)
4. การรู้ทางทัศนศิลป์พื้นฐาน (Visual Literacy)
5. การรู้ทางข่าวสารข้อมูลพื้นฐาน (Information Literacy)
6. การรู้ทางพหุวัฒนธรรมพื้นฐาน (Multi Cultural Literacy)
7. ความตระหนักและเข้าใจสังคมโลก (Global Awareness)
8. ความสามารถปรับตัวและจัดการกับสิ่งที่ซับซ้อน (Adaptability / Managing Complexity)
9. ความสามารถกำหนดเป้าหมายของตนเอง (Self - Decision)
10. ความสนใจใฝ่รู้ (Curiosity)
11. ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity)
12. ความกล้าเสี่ยง (Risk Taking)
13. ความคิดระดับสูงและมีเหตุผล (Higher – Order Thinking and Sound Reasoning)
14. การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ (Effective Communication)
15. การทำงานเป็นทีม (Teaming and Collaboration)
16. ทักษะเข้าใจตนเองและผู้อื่น (Interpersonal Skills)

17. มีความรับผิดชอบ (Personal Responsibility)
18. เป็นพลเมืองดีและรับผิดชอบต่อสังคม (Social and Civic Responsibility)
19. มีปฏิสัมพันธ์การสื่อสาร (Interactive Communication)
20. การจัดลำดับ วางแผน และการบริหารมุ่งผล (Prioritizing Planning, and Managing for Results)
21. สามารถใช้เครื่องมือที่เป็นปัจจุบัน (Effective Use of Real – World Tools)
22. สามารถผลิตผลงานที่มีคุณภาพสูง (Ability to Produced Relevant, High – Quality Product)

นอกจากความรู้และทักษะ หลักสูตรจะต้องเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์เป็นสิ่งที่จำเป็นจะต้องบ่มเพาะ ได้แก่ การรู้คิด คุณธรรมจริยธรรม และจิตอาสา บูรณาการเข้ากับกระบวนการเรียนรู้กับองค์ประกอบของหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ รวมทั้งการประเมินผล ตามสภาพจริงตามหลักการของการประเมิน ได้แก่ มีผู้ประเมินหลายๆ คน ใช้เครื่องมือวัดหลายๆ ชนิด รวมทั้งการประเมินหลายช่วงเวลา เพื่อให้ได้สารสนเทศการประเมินในการพัฒนาผู้เรียนและปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอน

การเรียนการสอนโดยใช้กรณีศึกษาควบคู่ไปกับการวิจัย โดยผู้เรียนจะลงไปปฏิบัติงานจริงในพื้นที่ เป็นการจัดการศึกษาแก่ผู้เรียนเพื่อพัฒนาศักยภาพให้ได้สูงสุด เพื่อที่ผู้เรียนจะได้เติบโตขึ้นเป็นคนดีและเป็นพลเมืองที่มีคุณค่า ความรู้ คือความสามารถในการโยงความสัมพันธ์ เนื่องจากผู้เรียนแต่ละบุคคลมีประสบการณ์ที่แตกต่างกัน ดังนั้นบรรดาข้อมูลต่างๆ เมื่อได้ฟังหรือได้อ่านมาแล้วจำเป็นต้องผ่านกระบวนการย่อยและเชื่อมต่อให้เข้ากับประสบการณ์ของแต่ละคนจึงจะเข้าใจและระลึกได้ตลอดไป

การพัฒนาผู้เรียนเต็มศักยภาพทุกมิติ และเจริญชีวิตตามศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ที่เต็มและภาคภูมิ โดยใช้กระบวนการบูรณาการศาสนา วัฒนธรรม บริบทสังคม และกระบวนการเรียนรู้กับการดำรงชีวิต การเรียนรู้อย่างมีความสุขของแต่ละบุคคล รวมทั้งการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อม สังคม และชีวิตของผู้เรียนแต่ละคนอย่างกลมกลืนและยั่งยืน

การศึกษาด้านในเป็นคุณภาพและคุณค่าที่แท้จริง

การพัฒนาผู้เรียนอย่างแท้จริง เริ่มต้นเมื่อผู้เรียนใช้อิสรภาพภายในตนและได้รับเสรีภาพจากภายนอก โดยใช้จิตตปัญญาศึกษา (Contemplation education) เป็นการเรียนรู้ที่สร้างกระบวนทัศน์ใหม่ต่อชีวิตและความเป็นมนุษย์ เน้นการปลูกฝังความตระหนักรู้ภายในตน ความเมตตาและจิตสำนึกต่อส่วนรวม

การนำปรัชญาและศาสนาธรรมมาพัฒนาจิต ฝึกปฏิบัติจนมีสติและเกิดปัญญา สามารถเชื่อมโยงศาสตร์ต่างๆ มาประยุกต์ให้เกิดแก่ตน ผู้อื่น และสังคม กระบวนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง (Transformation of learning) คือการเรียนรู้ที่สำคัญที่สุด เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจตัวเอง สามารถดึงศักยภาพออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์ตามความปรารถนา และตอบสนองความต้องการของสังคม

กรอบมาตรฐานคุณวุฒิสำหรับหลักสูตรระดับอุดมศึกษา

กรอบแนวคิดในการผลิตบัณฑิตให้มีคุณภาพตามที่มุ่งหวัง โดยการกำหนดผลการเรียนรู้ (Learning outcome) ของบัณฑิตที่ได้รับคุณวุฒิแต่ละระดับ และองค์ประกอบต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้สถาบันอุดมศึกษามีเป้าหมายในการผลิตบัณฑิตอย่างชัดเจน สามารถนำกรอบมาตรฐาน ไปใช้เป็นหลักในการออกแบบหลักสูตรและจัดกระบวนการเรียนการสอนตลอดจน การวัดและประเมินผลได้อย่างมั่นใจว่า บัณฑิตจะบรรลุกลุ่มมาตรฐานผลการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ในแต่ละคุณวุฒิ

กลุ่มมาตรฐานผลการเรียนรู้ในแต่ละระดับการศึกษาสาขาวิชาต่างๆ จะต้องกำหนดกลุ่มผลการเรียนรู้ให้ครอบคลุมอย่างน้อย 5 ด้าน ซึ่งจะมีระดับความซับซ้อนของการเรียนรู้และทักษะเพิ่มขึ้นตามระดับคุณวุฒิ

1. คุณธรรมจริยธรรม หมายถึง การพัฒนานิสัยในการประพฤติอย่างมีคุณธรรมจริยธรรม ด้วยความรับผิดชอบทั้งในส่วนตนและส่วนรวม สามารถปรับวิถีชีวิตอย่างสร้างสรรค์ในความขัดแย้งทางค่านิยม พัฒนานิสัยและการปฏิบัติตนอย่างมีศีลธรรม ยึดฐานคิดทางศีลธรรมทั้งในเรื่องส่วนตัวและสังคม

2. ความรู้ หมายถึง ความสามารถในการเข้าใจ การนึกคิด และการนำเสนอข้อมูล การวิเคราะห์และจำแนกข้อเท็จจริงในหลักการ ทฤษฎี ตลอดจนกระบวนการต่างๆ และสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองได้

3. ทักษะทางปัญญา หมายถึง ความสามารถในการวิเคราะห์สถานการณ์และประยุกต์ความรู้ ความเข้าใจในแนวคิด หลักการ ทฤษฎี และกระบวนการต่างๆ มาใช้ในการวิเคราะห์และแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์เมื่อต้องเผชิญกับสถานการณ์ใหม่ๆ ที่ไม่คาดคิดมาก่อน

4. ทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ หมายถึง ความสามารถในการทำงานเป็นกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีภาวะผู้นำ มีความรับผิดชอบ ต่อตนเองและสังคม มีความสามารถในการวางแผนและรับผิดชอบในการเรียนรู้ของตนเอง

5. ทักษะการวิเคราะห์ การสื่อสาร และเทคโนโลยีสารสนเทศ หมายถึง ความสามารถในการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งการพูด การฟัง การเขียน การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร รวมถึงความสามารถในการใช้เทคนิคพื้นฐานทางคณิตศาสตร์และสถิติ

การจัดการศึกษาจะต้องสอดคล้องกับความเป็นจริงทางสังคม การปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรให้ตรงกับความต้องการของสังคม เพื่อเป็นเครื่องมือการพัฒนาประเทศ กระบวนการเรียนรู้จะต้องมุ่งเน้นบทบาทหน้าที่เหนี่ยวรั้งวัฒนธรรมทางจิตวิญญาณ อันเป็นสิ่งหล่อเลี้ยงคุณค่า ความดี เพื่อฉุดรั้งสังคมให้สามารถมีภูมิคุ้มกันจากกระแสไหลเชี่ยวของการสื่อสารไร้พรหมแดน อย่างรู้เท่าทันและมีสติ การจัดหลักสูตรการเรียนรู้ต้องมุ่งเน้นความต้องการของผู้เรียน และความต้องการของชุมชน รวมทั้งการประเมินผลที่สะท้อนกรอบมาตรฐานคุณวุฒิสำหรับหลักสูตรระดับอุดมศึกษา จึงจะสามารถผลิตบัณฑิตเพื่อพัฒนาประเทศได้อย่างสัมฤทธิผล

ปัจจัยที่ส่งเสริมการประกันคุณภาพหลักสูตร

1. การส่งเสริมสนับสนุนพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ครู อาจารย์ และบุคลากร ทางการศึกษา รวมทั้งประสิทธิภาพของการบริหารจัดการ การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย การเพิ่มโอกาสทางการศึกษา การผลิตและพัฒนากำลังคน เทคโนโลยีทางการศึกษา และการเรียนรู้ ตลอดชีวิต

2. พัฒนาวิชาชีพครูให้เป็นวิชาชีพที่มีคุณค่า สามารถคัดสรรคนดี เก่ง และมีใจรักมาเป็นครู อาจารย์ ได้อย่างยั่งยืน ภายใต้ระบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ

3. พัฒนาผู้เรียนยุคใหม่ที่มีนิสัยใฝ่เรียนรู้ สามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง แสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง และมีนิสัยรักการอ่าน

4. ส่งเสริมสนับสนุนงบประมาณ และระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษา รวมทั้งแหล่งเรียนรู้

5. การจัดหลักสูตรการศึกษาที่ต่อเนื่องและเชื่อมโยงกันทุกระดับตั้งแต่ประถมศึกษา มัธยมศึกษา อาชีวศึกษาและระดับอุดมศึกษาซึ่งผู้เรียนสามารถเปลี่ยนเส้นทางการศึกษาได้ตลอดเวลา

สรุป

โลกยุคสังคมแห่งความรู้ โลกาภิวัตน์ และยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง การจัดหลักสูตรและการเรียนรู้ที่ควบคู่กับการมีภาคีเครือข่าย จะทำให้บุคคลมีความหลากหลายในวิธีคิด ทำงานร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ เกิดนวัตกรรมหลักสูตรและการเรียนรู้ ธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลงทำให้มีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและรับผิดชอบต่อสังคมที่มีประสิทธิผล (effectiveness) ประสิทธิภาพ(efficiency) และผลผลิต (productivity) อย่างสร้างสรรค์อันเกิดประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ

บรรณานุกรม

วิชัย วงษ์ใหญ่. (2550). “หลักสูตรสถานศึกษา” **สารานุกรมวิชาชีพครู : เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี.** กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา.

วิชัย วงษ์ใหญ่. (2551). “หลักสูตร” **สารานุกรมวิชาชีพครู : เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา.** กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา.

วิชัย วงษ์ใหญ่. (2551). “ความรู้” **สารานุกรมวิชาชีพครู : เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา.** กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา.

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2552). **กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2552 (Thai Qualifications Framework for Higher Education : TQF:HEd).** กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2552). **ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพการศึกษา : ระเบียบวาระแห่งชาติ (พ.ศ.2551 – พ.ศ.2555).** กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

Cheryl Lemke and others. (2007). **enGauge 21st Century Skills Literacy in the Digital Age.** Metiri Group Los Angles.

Oers V. Bert. (2008). **The Transformation of Learning : Advance in Cultural-Historical Activity Theory.** Cambridge ; New York : Cambridge University Press.

Warnod, Helen. (2002). **Integrated Curriculum : Designing Curriculum in the Immersion Classroom.** The Bridge : From Research to Practice. May (1 – 8).

การพัฒนาหลักสูตรแบบมีฐานมาจากโรงเรียน

บทนำ

สคิลเบ็ค (Skilbeck.1984) ได้นิยามความหมายและกำหนดขั้นตอนเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรที่มีฐานมาจากโรงเรียนว่า การวางแผน การออกแบบ การนำไปใช้เพื่อให้บังเกิดผลและการประเมินติดตามข้อกำหนดการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยสถาบันการศึกษา ซึ่งนักเรียนเหล่านี้เป็นสมาชิกอยู่ การพัฒนาหลักสูตรที่มีฐานมาจากโรงเรียน เป็นหลักสูตรที่เกิดจากภายในและเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียนนั้น ไม่ใช่เป็นสิ่งกำหนดให้มีขึ้นจากภายนอก โรงเรียนต้องเข้าใจบทบาทของตนเองในการพัฒนาหลักสูตรในลักษณะการมีส่วนร่วมสำหรับชี้แจงกับสถาบันหรือองค์กรตัวแทนในสังคม สคิลเบ็คได้เสนอรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรแบบมีฐานมาจากโรงเรียนดังแผนภาพต่อไปนี้

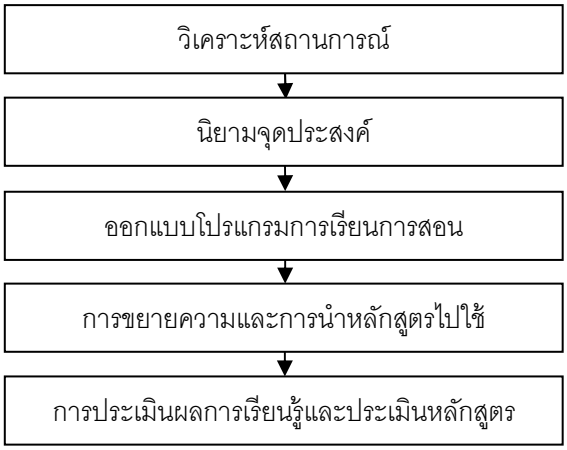

แผนภาพ 11 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรแบบมีฐานมาจากโรงเรียน

การวิเคราะห์สถานการณ์และนิยามจุดประสงค์

การวิเคราะห์สถานการณ์ (analyses the situation) โดยการศึกษาความจำเป็นหรือความต้องการในเรื่องหลักสูตรที่โรงเรียนมีอะไรบ้าง ปัญหาการใช้หลักสูตรของเราที่โรงเรียนมีอะไรบ้าง เราจะตอบสนองสิ่งเหล่านี้ได้อย่างไร คำถามหลักๆ สำหรับใช้ในการวิเคราะห์สถานการณ์หรือการพิจารณาหลักสูตรภายในโรงเรียน เมื่อพิจารณาสภาพภายในโรงเรียน และสภาพแวดล้อมที่กว้างออกไปจะได้ดังนี้

ภายในโรงเรียน

1. หลักสูตรที่กำลังใช้อยู่เป็นอย่างไร รวมทั้งกฎระเบียบของโรงเรียน ขนบธรรมเนียมประเพณี และค่านิยม
2. นักเรียนได้รับประสบการณ์อะไรบ้างจากหลักสูตร
3. อะไรคือบริบททางหลักสูตรภายในโรงเรียน เช่น บรรยากาศทางสังคม แผนการปฏิบัติงาน
4. สมรรถภาพและความเข้มแข็งของคณะทำงานที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรเป็นอย่างไร
5. ทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับการใช้หลักสูตรมีอะไรบ้าง

สภาพแวดล้อมที่กว้างออกไป

1. ชุมชน สังคมที่โรงเรียนกำลังให้และรับบริการเป็นอย่างไร
2. นโยบายสำคัญทางการศึกษาที่โรงเรียนต้องดำเนินการให้บรรลุเป็นอย่างไรบ้างและมีอะไรบ้าง
3. ทรัพยากรหรือการสนับสนุนอะไรบ้างที่จะนำมาใช้ได้กับหลักสูตร เช่น หน่วยงานการศึกษาระดับท้องถิ่น ชุมชน ศูนย์บริการ สถาบันฝึกหัดครู มีสภาพการพัฒนาเป็นอย่างไรบ้างที่จะนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์

การนิยามจุดประสงค์ (define objectives) การวิเคราะห์สถานการณ์จะนำไปสู่การอภิปรายในจุดประสงค์ให้ชัดเจนในปัญหาและความต้องการในประเด็นต่อไปนี้คือ

1. จุดประสงค์ของหลักสูตรควรจะเขียนขึ้นในลักษณะการเรียนรู้ที่พึงปรารถนาของนักเรียน และในลักษณะของการกระทำหรือการสอนของครู รวมทั้งสิ่งต่างๆ ที่สัมพันธ์กับครูที่จะส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ จุดประสงค์เหล่านี้จำเป็นต้องชัดเจน รัดกุม และอยู่ในวิสัยที่ผู้เรียนสามารถเข้าใจได้ด้วยตนเอง

2. จุดประสงค์มีทิศทาง เพราะต้องมีการทบทวน วิจารณ์ แก้ไข ถ้าจำเป็นต้องกำหนดขึ้นใหม่ให้ดียิ่งขึ้นเพื่อสะท้อนกระบวนการเรียนการสอน

3. จุดประสงค์จะต้องมีความสัมพันธ์อย่างเป็นระบบกับจุดมุ่งหมายทั่วไป และมีความเหมาะสมในการปฏิบัติการเรียนการสอน

4. จุดประสงค์มีหลายชนิด เป็นจุดประสงค์ที่กว้าง คือจุดประสงค์ทั่วไปกับจุดประสงค์เฉพาะและระดับของจุดประสงค์ในขั้นสูงกับขั้นต่ำเช่นเดียวกับข้อมูลหรือความจำ จุดประสงค์รายวิชากับจุดประสงค์การเรียนรู้ คณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรระดับโรงเรียนจำเป็นต้องพิจารณาเลือกและกำหนดจุดประสงค์ในแต่ละชนิดให้มีความสอดคล้องกัน

5. การกำหนดจุดประสงค์ของหลักสูตร จำเป็นต้องร่วมมือกันหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องในรูปคณะกรรมการซึ่งมีองค์ประกอบ เช่น นักเรียน ครู ผู้บริหาร นักวิชาการ ผู้ปกครอง และชุมชน

การออกแบบโปรแกรมการเรียนการสอน การขยายความและการนำหลักสูตรไปใช้

การออกแบบโปรแกรมการเรียนการสอน (design the teaching – learning program) การออกแบบการสอนและการเรียนรู้จะเกี่ยวข้องกับสิ่งต่อไปนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานหรือทิศทางของหลักสูตร เช่น กลุ่มของประสบการณ์ในหลักสูตรแกน วิชาเลือกที่เปิดให้เลือกตามความสนใจ หรือความชำนาญพิเศษด้านวิชาการ

2. การรวบรวมสาระของวิชาและการจัดกลุ่ม

3. การจัดกลุ่มนักเรียน ได้แก่ การให้เด็กเก่งและเด็กอ่อนเรียนรวมกัน หรือจัดกลุ่มตามความสนใจพิเศษ

4. ความสัมพันธ์ของการเรียนรู้ของกลุ่มวิชาที่แตกต่างกันกับจุดประสงค์ของหลักสูตรทั้งหมด สิ่งนี้เป็นเรื่องสำคัญมักจะถูกละเลยในการวางแผนการเรียนการสอน

5. ขอบเขตโครงสร้างของเนื้อหาสาระ การเรียงลำดับก่อนหลัง

6. ทรัพยากร วัสดุ เครื่องมือ และสถานที่

7. การนำเสนอวิธีการสอนและกระบวนการเรียนรู้

8. การจัดคณะทำงาน และแต่งตั้งตามความจำเป็น

9. การจัดตารางการปฏิบัติงานและกำหนดรายการกิจกรรมและการประเมินผล

การขยายความและการนำหลักสูตรไปใช้ (Interpret and implement the program) วัตถุประสงค์การวางแผนหลักสูตร คือ การทำให้หลักสูตรบังเกิดผลในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งโดยเฉพาะจะพบได้ในการสอนและการเรียนรู้ที่น่าพอใจที่ได้เกิดขึ้น การพัฒนาหลักสูตรโดยโรงเรียน ควรที่จะทำให้แน่ใจว่า แผนหลักสูตรที่ออกแบบและจัดทำขึ้นให้บังเกิดผลโดยโรงเรียนได้นำไปใช้จริง มีเหตุผลที่ดีและเกิดการยอมรับว่า หลักสูตรได้วางแผนและออกแบบในรายละเอียดโดยผู้ที่อยู่โรงเรียนร่วมกับครูซึ่งมีความรู้และทราบข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งที่นักเรียนสนใจหรือตั้งใจ เพื่อให้แน่ใจว่าคุณลักษณะต่างๆ ของนักเรียนกับความต้องการนั้นมีความสอดคล้องและเหมาะสมกัน และตกลงใจในการที่จะรับผิดชอบร่วมกัน การกำหนดรายละเอียดในเชิงปฏิบัติและความเหมาะสมกับสมรรถภาพของครู การตีความหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ โดยคณะครูในแบบแผนหลักสูตรที่ครูได้ร่วมกันคิดขึ้นมาจะดีกว่ารูปแบบอื่นๆ ของการพัฒนาหลักสูตร

การประเมินผลการเรียนรู้

การประเมินผลการเรียนรู้และการประเมินหลักสูตร (assessment and curriculum evaluation) ไม่เหมือนกันแต่มีความสัมพันธ์กัน การประเมินผลการเรียนรู้เป็นกระบวนการตัดสินคุณค่าของศักยภาพการเรียนรู้และการปฏิบัติของนักเรียน ส่วนการประเมินหลักสูตร หมายถึงการรวบรวมข้อมูลหลักฐานและตัดสินคุณค่าเกี่ยวกับหลักสูตร ประกอบด้วยกระบวนการของการวางแผนหลักสูตร การออกแบบหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ และการประเมินหลักสูตร ก็ไม่ควรละเลยการปฏิบัติหรือการแสดงออกของนักเรียน เพราะว่าระหว่างการปฏิบัติเหล่านี้ก็เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการหลักสูตรในลักษณะที่เกิดประสบการณ์มาแล้ว คุณภาพของการปฏิบัติจะบ่งชี้ถึงบางสิ่งบางอย่างเกี่ยวกับคุณภาพของหลักสูตรได้เช่นกัน

สำหรับกระบวนการปฏิบัติทั้งสองอย่างจะแยกจากกัน การวัดและประเมินผลการเรียนหรือประเมินผลการปฏิบัติของนักเรียนเป็นเรื่องเกี่ยวกับการนิยามและการเห็นด้วยในมาตรฐานที่ต้องการบรรลุถึงเกณฑ์ การกำหนดชิ้นงาน การสังเกตและการบันทึกการทำงาน การสอนและการรายงานผลจากทัศนภาพของหลักสูตร การประเมินผลการเรียนรู้ที่กระทำอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง สามารถนำมาทบทวนและวิจารณ์หลักสูตรซึ่งครูจะต้องเน้นการประเมินย่อยอย่างต่อเนื่องมากกว่าการประเมินรวบยอด ซึ่งเป็นการประเมินเชิงวินิจฉัยเกี่ยวกับผู้เรียนและผู้ออกแบบหลักสูตร ส่วนการประเมินหลักสูตรเป็นการประเมินหลักสูตรทั้งระบบที่แสดงถึงลักษณะสำคัญของหน้าที่และบทบาทของการประเมินหลักสูตร โดยเน้นที่การอภิปราย การสะท้อนกลับ หรือการไตร่ตรองใคร่ครวญการปฏิบัติซึ่งทำให้เกิดความเป็นระบบและต่อเนื่องในวงจรของการวางแผนหลักสูตรทั้งหมด เป็นการทดลองพัฒนาซึ่งทำให้เกิดความต่อเนื่องในวงจรธรรมชาติของรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรแบบมีฐานมาจากโรงเรียน

การวิจัยและพัฒนาหลักสูตรระดับโรงเรียน

ศรีสมร พุ่มสะอาด (2537) ได้ศึกษารูปแบบการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาของกองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาแนวทางและวิธีการใหม่ๆ ที่มีประสิทธิภาพและส่งเสริมสนับสนุนให้โรงเรียนใช้แนวทางใหม่ๆ พัฒนาการศึกษาของโรงเรียนให้มีคุณภาพได้อย่างมีระบบ ซึ่งเน้นให้โรงเรียนใช้กระบวนการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนด้วยตนเอง กองการวิจัยทางการศึกษา ได้ศึกษาวิเคราะห์ค้นหารูปแบบและทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในปี พ.ศ. 2535 และต่อเนื่องในปี พ.ศ. 2536 กับโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา 24 โรงเรียน เพื่อเป็นการทดลองนำร่องและเป็นต้นแบบแก่โรงเรียนขยายโอกาสอื่นๆ ทั่วประเทศ รูปแบบของการพัฒนาประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญๆ ที่โรงเรียนปฏิบัติดังนี้

1. วิเคราะห์ปัญหาข้อบกพร่องและความต้องการพัฒนาของโรงเรียน
2. สร้างภาพงานของโรงเรียน กำหนดเป้าหมายและแนวปฏิบัติต่างๆ
3. ดำเนินงานตามเป้าหมาย
4. ประเมินผลเป็นระยะๆ และปรับปรุงแก้ไข
5. ให้บริการและเผยแพร่งานที่เป็นประโยชน์

โรงเรียนจะวางแผนการทำงานต่างๆ ของโรงเรียนตลอดทั้งปี ผู้วางแผนสามารถรู้และทราบงานที่จะต้องทำตั้งแต่เริ่มต้นจนทำงานนั้นสำเร็จ เรียกว่า การมองภาพตลอดแนว รายละเอียดของรูปแบบการวางแผนอย่างมียุทธศาสตร์หรือรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ดังแผนภาพต่อไปนี้

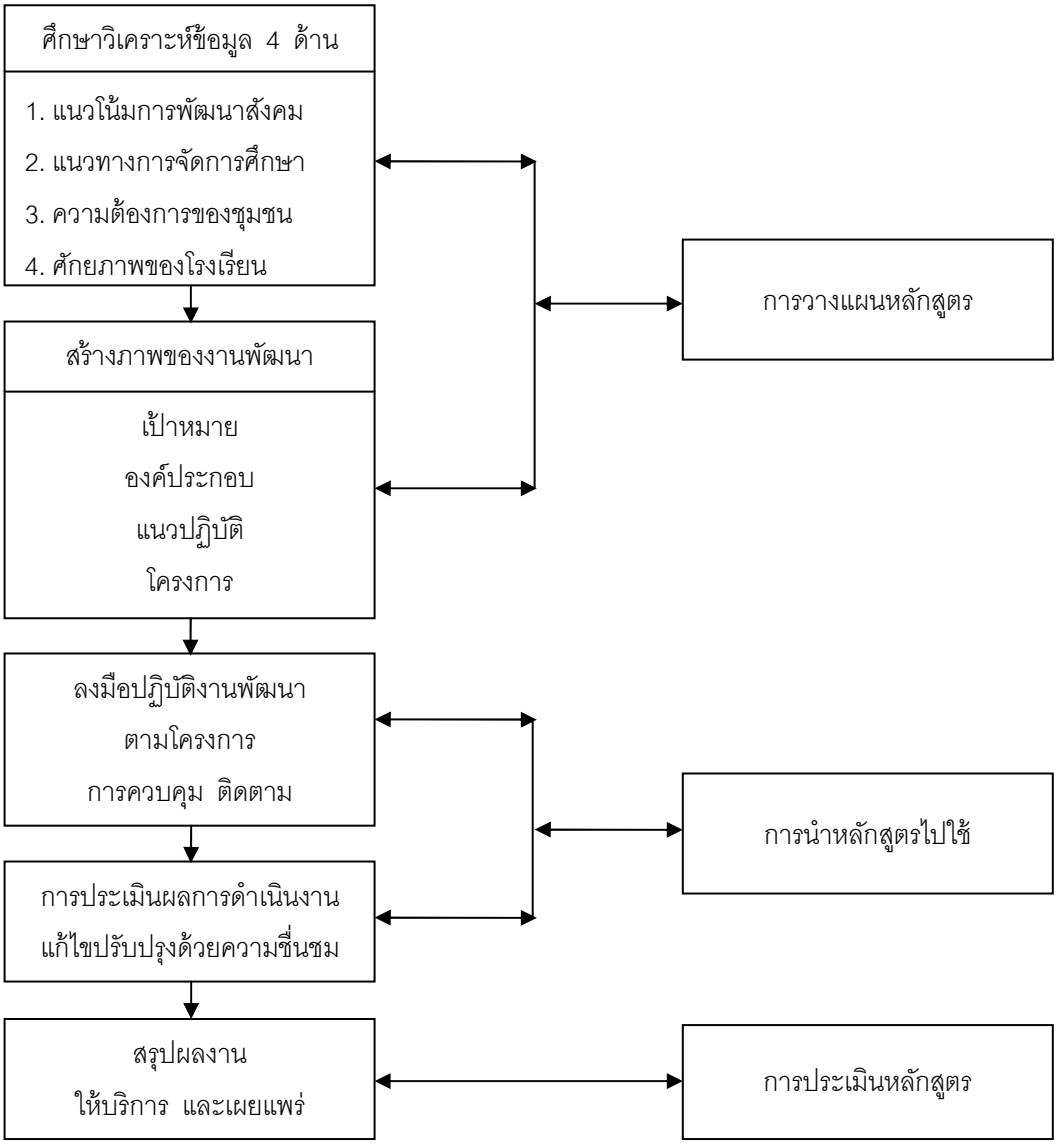

แผนภาพ 12 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของศรีสมร พุ่มสะอาด

บรรณานุกรม

ศรีสมร พุ่มสะอาด. (2537). **รูปแบบการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา**. กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.

Kyriacou, Chris. (2009). **Effective teaching in schools : theory and practice.** 3rd ed. Cheltenham : Nelson Thornes.

McNeil, John D. (2003). **Curriculum the teacher's initiatives.** 3rd ed. New Jersey : Merrill Prentice Hall.

Skilbeck, Malcolm.(1984). **Evaluating the Curriculum in the Eighties.** London: Hodder and Stoughton.

หลักสูตรสถานศึกษา

บทนำ

การกระจายอำนาจทางการศึกษาให้สถานศึกษาเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมพัฒนาภารกิจ ร่วมตัดสินใจ จัดสรรสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อส่งเสริมคุณภาพการศึกษาไปสู่มาตรฐานการศึกษา ที่พึงประสงค์ เกี่ยวกับหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 มาตรา 27 ระบุว่า ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองดีของชาติ การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ และในวรรคที่สองของมาตรานี้ระบุว่า ให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ในวรรคหนึ่ง ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ

หลักสูตรสถานศึกษาเป็นหลักสูตรที่มีหุ้นส่วนการทำงานร่วมกันของบุคคลภายในสถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษาและชุมชนที่มีการวางแผนและออกแบบหลักสูตรที่ครอบคลุมภาระงานการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานทุกด้านของสถานศึกษา การกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนจึงเป็นเป้าหมายของคุณภาพการศึกษา อันเป็นแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับภูมิสังคม คือ สังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของชุมชน เป็นมวลประสบการณ์ที่จะเกิดขึ้นกับผู้เรียนตามศักยภาพ ของแต่ละบุคคล

คุณลักษณะอันพึงประสงค์จะเป็นหลักยึดในการออกแบบหลักสูตร คุณลักษณะอันพึงประสงค์ หมายถึง การแสดงลักษณะเฉพาะที่เด่นของผู้เรียนเมื่อสำเร็จการศึกษาตามหลักสูตร เป็นลักษณะที่จะต้องบ่มเพาะผู้เรียน เช่น การคิด การใฝ่รู้ การตรงต่อเวลา ความมีวินัย จิตสาธารณะ โดยเฉพาะคุณลักษณะด้านความซื่อสัตย์สุจริต ดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ความว่า

"ความซื่อสัตย์สุจริตเป็นพื้นฐานของความดีทุกอย่าง เด็กๆ จึงต้องฝึกฝนอบรมให้เกิดมีขึ้นในตนเอง เพื่อจักได้เติบโตขึ้นเป็นคนดีมีประโยชน์และมีชีวิตที่สะอาดที่เจริญมั่นคง" พระพระตำหนักจิตรลาดารโหฐาน

18 พ.ย. 2530

คุณลักษณะอันพึงประสงค์เหล่านี้จะถูกบ่มเพาะและหลอมรวมเป็นบุคลิกภาพของผู้เรียนแต่ละบุคคลผ่านกระบวนการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา

ลักษณะของหลักสูตรสถานศึกษา

หลักสูตรสถานศึกษาประกอบด้วย 1) วิสัยทัศน์ 2) พันธกิจ 3) คุณลักษณะอันพึงประสงค์ 4) จุดหมาย 5) โครงสร้าง 6) คำอธิบายสาระการเรียนรู้ 7) หน่วยการเรียนรู้ 8) กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 9) ระเบียบการวัดและประเมินผล 10) คณะกรรมการบริหารหลักสูตรสถานศึกษา เอกสารส่วนนี้เรียกว่า**หลักสูตรฉบับโรงเรียน** (Curriculum) ซึ่งเป็นสิ่งที่สถานศึกษาคาดหวังเกี่ยวกับคุณภาพการศึกษา ส่วนที่จะทำให้คุณภาพการศึกษาเป็นไปตามที่สถานศึกษาคาดหวังคือ **หลักสูตรฉบับครูผู้สอนหรือการเรียนการสอน** (Instruction) ซึ่งประกอบด้วย 1) วิสัยทัศน์ 2)พันธกิจ 3) คุณลักษณะอันพึงประสงค์ 4) จุดหมาย 5) โครงสร้าง 6) คำอธิบายสาระการเรียนรู้ (เฉพาะที่ผู้สอน

รับผิดชอบในการจัดการเรียนรู้) 7) หน่วยการเรียนรู้ (ที่สมบูรณ์พร้อมที่จะนำไปสอนจริงรวมทั้งเครื่องมือการวัดและประเมินผลแต่ละหน่วย) 8) คณะกรรมการบริหารหลักสูตรสถานศึกษา

หน่วยการเรียนรู้ หมายถึง ความรู้ที่ครบวงจรในเรื่องหนึ่ง ซึ่งเกิดจากการจำแนกสาระการเรียนรู้ออกเป็นเรื่อง การออกแบบและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับผลการเรียนรู้ที่กำหนดและตรงกับความต้องการความสนใจหรือปัญหาที่ผู้เรียนต้องการทราบ โดยผู้สอนเป็นผู้เอื้ออำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ โดยบูรณการการคิดกับกระบวนการเรียนรู้แต่ละขั้น โดยที่หน่วยการเรียนรู้มีองค์ประกอบดังนี้ 1) ผลการเรียนรู้ 2) ความคิดรวบยอดหลัก 3) หัวข้อสาระการเรียนรู้ 4) คุณลักษณะอันพึงประสงค์ 5) จุดประสงค์การเรียนรู้ 6) การออกแบบการวัดและประเมินผล 7) กิจกรรมการเรียนรู้ 8) สื่อการเรียนรู้ 9) การวัดและประเมินผล 10) บันทึกหลังการจัดการเรียนรู้

ขณะดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้โดยผู้สอน กระตุ้นความสนใจ การสำรวจตรวจสอบ การอธิบาย การขยายความรู้และการประเมิน เป็นการสร้างความสมดุลระหว่างผู้เรียนกับหลักสูตรและผู้เรียนได้ทราบขอบเขตของสาระที่จะเรียนล่วงหน้าและเตรียมตัววางแผนหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเอง

องค์ประกอบของหน่วยการเรียนรู้ ประกอบด้วย 1) สาระ ระดับชั้น ภาคเรียนที่ หน่วยเรื่อง เวลา 2) ผลการเรียนรู้ 3) ความคิดรวบยอดหลัก 4) หัวข้อของสาระ 5) คุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่สอดคล้องกับหน่วยการเรียนรู้ 6) จุดประสงค์การเรียนรู้ 7) การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ 8) สื่อการเรียนรู้ 9) การประเมินผลประกอบด้วยวิธีการและเครื่องมือวัด 10) บันทึกหลังการจัดการเรียนรู้ ประโยชน์ของการบันทึกหลังการสอนจะทำให้ผู้สอนมีสารสนเทศนำไปพัฒนาผู้เรียนหรือปรับปรุงการจัดการเรียนรู้และการทำวิจัยในชั้นเรียนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตการทำงานของผู้สอน

ความเชื่อมโยง (Alignment) คุณลักษณะอันพึงประสงค์กับมาตรฐานสาระการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ช่วงชั้น สาระการเรียนรู้รายปี คำอธิบายรายวิชาและหน่วยการเรียนรู้ จะสะท้อนให้เห็นการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาจากจุดเน้นของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มาตรา 27 ที่คณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลาง และสถานศึกษาจัดทำสาระของหลักสูตรที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาในชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ซึ่งสถานศึกษาตั้งอยู่ในท้องถิ่น ความงดงามของหลักสูตรที่มีความหลากหลายตามสภาพและบริบทของท้องถิ่นที่แตกต่างกัน แต่ก็มีความเชื่อมโยงกับสาระการเรียนรู้จากหลักสูตรแกนกลางดังแผนภาพต่อไปนี้

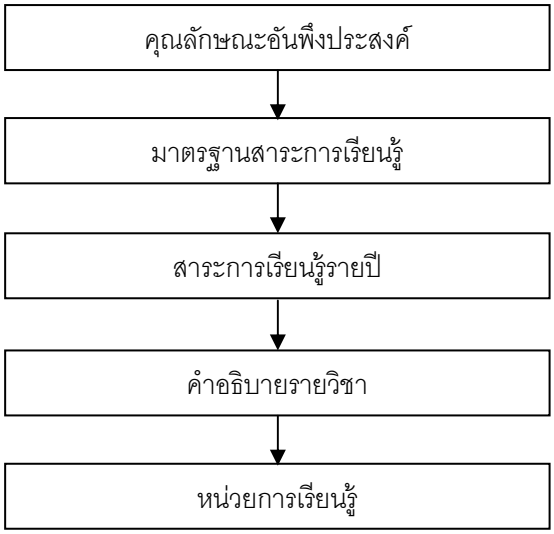

แผนภาพ 13 ความเชื่อมโยงระหว่างคุณลักษณะอันพึงประสงค์กับมาตรฐานสาระการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ช่วงชั้น สาระการเรียนรู้รายปี คำอธิบายสาระการเรียนรู้ และหน่วยการเรียนรู้

การประเมินหลักสูตรสถานศึกษา

หลักสูตรสถานศึกษามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการประเมินและปรับปรุงให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้นตลอดเวลา ทั้งนี้เพื่อให้การจัดการศึกษาของแต่ละสถานศึกษามีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด

การประเมินหลักสูตรสถานศึกษามีเหตุผลที่สำคัญดังนี้

1. เพื่อรักษาและปรับปรุงคุณภาพทางวิชาการ
2. เพื่อวางแผนปรับปรุงหรือจัดทำหลักสูตรใหม่
3. เพื่อจัดหาและจัดสรรงบประมาณ
4. เพื่อยืนยันต่อประชาชนและองค์กรภายนอกว่าสถานศึกษามีการควบคุมดูแลและติดตามผลการใช้หลักสูตรอย่างใกล้ชิด

กระบวนการประเมินหลักสูตรที่มีประสิทธิภาพสถานศึกษาจำเป็นต้องดำเนินการประเมินหลักสูตรในทุกมิติหรือประเมินอย่างครบวงจร ซึ่งมีมิติของการประเมินดังนี้

1. ประเมินกระบวนการการพัฒนาหลักสูตร เช่น
   - ความสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง
   - ความครบถ้วนตามสาระและมาตรฐานการเรียนรู้
   - การวิเคราะห์ความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และประเทศชาติ
2. ประเมินเนื้อหาสาระของหลักสูตร เช่น
   - ความเหมาะสมกับวิสัยทัศน์ เป้าหมาย
   - ความทันสมัยเป็นประโยชน์และจำเป็นต่อผู้เรียน
   - ความความสอดคล้องกับธรรมชาติของผู้เรียน

3. ประเมินกระบวนการใช้หลักสูตร เช่น

- ระบบการบริหารหลักสูตร
- บริการสนับสนุนทางด้านวิชาการแก่ผู้สอน
- ระบบการจัดการเรียนรู้
- ระบบการบริหารงานกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

4. การประเมินคุณภาพผู้เรียน เช่น

- คุณภาพตามที่สถานศึกษากำหนดไว้
- คุณภาพตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน
- คุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ

การประเมินหลักสูตรสถานศึกษาถือว่าเป็นภาระหน้าที่รับผิดชอบของสถานศึกษาทุกแห่งที่จะต้องดำเนินการให้เป็นระบบและมีความต่อเนื่อง ด้วยกระบวนการประเมินที่มีประสิทธิภาพ มีความเหมาะสมกับวัฒนธรรมองค์กรในแต่ละสถานศึกษา ซึ่งผลการประเมินหลักสูตรจะทำให้สถานศึกษามีข้อมูลและสารสนเทศประกอบการตัดสินใจทั้งผู้บริหารสถานศึกษา และผู้สอน ตลอดจนคณะกรรมการสถานศึกษา ที่จะดำเนินการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน

สรุป

หลักสูตรสถานศึกษาเป็นหัวใจสำคัญสำหรับการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ ผู้เรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาต้องใช้ความร่วมมือ ร่วมใจของบุคคลที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง ชุมชน ตลอดจนตัวผู้เรียน ส่วนการใช้หลักสูตรสถานศึกษาก็จะต้องมีระบบการควบคุมคุณภาพในด้านการจัดการเรียนรู้และกระบวนการวัดและประเมินผลผู้เรียนให้เป็นไปตามที่หลักสูตรสถานศึกษากำหนดไว้ สุดท้ายคือการประเมินหลักสูตรสถานศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องเป็นระบบครบวงจรและนำผลการประเมินมาปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

กระทรวงศึกษาธิการ กรมวิชาการ. (2544). **หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (รสพ.).

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553.** กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟฟิค.

Armstrong, David G. (2003). **Curriculum Today.** Upper Saddle River, New York : Merrill Prentice.

Ec, Jessic, Agnes Chang and Oon – Seng Tan. (2504). **Thinking about Thinking What Educators Need to Know.** Singapore : McGraw Hill.

Moc, Gilchrist, Kate Myess and Jane Reed. (2004). The Intelligent School. London : SAGE Publication.

ข้อมูลบรรณานุกรมบทความ

วิชัย วงษ์ใหญ่. (2550). “หลักสูตรสถานศึกษา”. **สารานุกรมวิชาชีพครู เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี.** กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. หน้า 425 – 430.

บูรณาการ

บทนำ

การบูรณาการ คือ การผสมผสานที่กลมกลืนกันอย่างมีดุลยภาพ ระหว่างองค์ประกอบหรือปัจจัยต่างๆ ทั้งรูปธรรมและนามธรรมที่มีเป้าหมายตรงกัน เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งใหม่หรือสภาพใหม่ที่มีคุณค่าและสมบูรณ์แบบ โดยมีอัตราส่วนผสมที่มอบหมายภายใต้สภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวย และด้วยวิธีการที่มีประสิทธิภาพ จะได้ประโยชน์จากการบูรณาการสู่ชีวิตและการเรียนรู้

ลักษณะหลักสูตรบูรณาการ แบ่งได้หลายประเภทดังนี้

1. **หลักสูตรแบบสัมพันธ์วิชา** (Correlated Curriculum)

การบูรณาการโดยการนำวิชาที่ใกล้เคียงกันตั้งแต่ 2 รายวิชามารวมกัน เช่น วิทยาศาสตร์กับคณิตศาสตร์ ภาษากับประวัติศาสตร์ ใช้กระบวนการและมุมมองอีกสาขาหนึ่ง เพื่อทำความเข้าใจเนื้อหาสาระในสาขาวิชาหนึ่ง แต่ยังไม่บูรณาการเนื้อหาเข้าด้วยกัน เพื่อสร้างวิชาใหม่ หรือกระบวนทัศน์ใหม่

2. **หลักสูตรแบบกว้างโดยรวมสาระจากรายวิชาเป็นหัวเรื่อง**
(Broad Field and Emerging Curriculum)

การบูรณาการโดยนำสาระหลักๆ ของรายวิชาต่างๆ มารวมกันเป็น 1 เรื่อง เช่น สังคมศึกษา ประกอบด้วยสาระหลักจากรายวิชา ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ สังคมวิทยา รัฐศาสตร์ กฎหมาย และมานุษยวิทยา การจัดหลักสูตรเป็นลักษณะหัวเรื่อง (Thematic Approach) หรือเป็นลักษณะของปัญหา (Problem based) การเน้นชุมชนเป็นหลัก (Community based)

การเน้นประสบการณ์เป็นหลัก (Experiences based) ผู้เชี่ยวชาญแต่ละสาขาวิชาทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิด โดยแต่ละคนจะเสนอมุมมองเฉพาะสาขาวิชาของตน เพื่อการศึกษาเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

3. **หลักสูตรแบบสหวิทยาการและการข้ามสาขาวิชา** (Interdisciplinary and Trandisciplinary Curriculum)

การบูรณาการในลักษณะสหสาขาวิชา เพื่อหลอมรวมเป็นสาขาใหม่ เช่น ประชากรศึกษา สุนทรียศาสตร์ ซึ่งประกอบด้วย หลักการของสุนทรียศาสตร์ โดยนำสาระหลักจากดนตรี นาฏศิลป์ ทัศนศิลป์ และวรรณคดี มาบูรณาการกัน

การบูรณาการแบบสหสาขาวิชาจะหลอมรวมตั้งแต่ 2 สาขาวิชาหรือมากกว่า แล้วเป็นรายวิชาใหม่ ซึ่งดูเหมือนจะไม่ให้ความสำคัญและละเลยลักษณะวิชาในแต่ละศาสตร์ไป เช่น หลักสูตรไทยคดีศึกษา หลักสูตรที่เน้นสมรรถภาพ หลักสูตรที่เน้นปัญหา หลักสูตรที่เน้นประสบการณ์ หลักสูตรพัฒนศึกษาศาสตร์ เน้นการรวมแนวเรื่องหรือประเด็นต่างๆ จากหลายสาขาวิชา เพื่อใช้เป็นมิติในการวิเคราะห์สังเคราะห์ เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจปรากฏการณ์ต่างๆ ได้มากขึ้น เป็นการบูรณาการระดับสูง มีการทำงานร่วมกันของอาจารย์ที่มาจากต่างสาขามากขึ้น อาจจะเป็นลักษณะวิชาใหม่ที่เริ่มผสมผสานจากวิชาการเดิมที่แยกกันอยู่คนละสาขา ให้เกิดประสบการณ์ที่มีความหมายใหม่

การบูรณาการการสอน (Instructional Integration)

การบูรณาการการสอน คือ การเชื่อมโยงระหว่างวิชาต่างๆ ในหลักสูตรจะช่วยให้ผู้เรียนตระหนักว่าสิ่งที่ได้เรียนรู้ มีประโยชน์และสามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง โดยการออกแบบการสอนในลักษณะ **หน่วยบูรณาการ** (Thematic Approach) จะกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ คือ เรียนรู้อย่างมีความหมาย เกิดองค์ความรู้ ความคิดแบบองค์รวมหรือการคิดที่เป็นระบบ เห็นความเชื่อมโยง เกิดประสบการณ์ ลดความซ้ำซ้อนของเนื้อหาสาระและลดเวลา

ลักษณะการบูรณาการการสอน 4 แบบ

1. **การสอดแทรก** (Infusion)

การบูรณาการแบบเชื่อมโยงโดยผู้สอนคนเดียว วิธีการสอดแทรกนี้ผู้สอนวิชาใดวิชาหนึ่งจะนำวิชาอื่นๆ มาบูรณรการกับวิชาที่ตนเองสอน และสามารถเชื่อมโยงสาระการเรียนรู้ต่างๆ ให้เชื่อมโยงกับหัวเรื่อง ชีวิตจริง หรือภาระการเรียนรู้ที่กำหนดขึ้นมา มีลักษณะกลมกลืนกัน จัดเป็นหัวเรื่อง (Theme)

2. **คู่ขนาน** (Parallel)

วิธีการนี้ผู้สอนหลายคนมาจากหลายวิชามาวางแผนร่วมกัน เพื่อรวมความคิดรวบยอดหลัก (main concept) และนำมาจัดเป็นหัวเรื่อง (Theme) แนวคิด (Concept) หรือปัญหา (Problem) แล้วผู้สอนแต่ละคน แต่ละวิชาแยกกันทำการสอนคู่ขนานกัน และการกำหนดชิ้นงานขึ้นอยู่กับผู้สอน แต่จะต้องสะท้อนถึงหัวเรื่อง แนวคิด หรือปัญหาที่กำหนดไว้ร่วมกัน การบูรณาการแบบคู่ขนานในการสอน ผู้สอนอาจตกลงกันว่าจะยึดเกี่ยวกับหัวข้อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ที่สอดคล้องกับสภาพจริง และวิถีชีวิต ที่มีการเชื่อมโยงคู่ขนาน เช่น ผู้สอนวิทยาศาสตร์จะสอนเรื่องเงา ผู้สอนศิลปะอาจจะให้ผู้เรียนรู้เทคนิคการวาดรูปที่มีแสงเงา โดยกำหนดให้ผู้เรียนทำชิ้นงานเพียงหนึ่งชิ้นใน 2 รายวิชา

3. **พหุวิทยาการ** (Multidisciplinary)

วิธีการนี้ผู้สอนหลายคนมาจากหลายวิชา มาวางแผนร่วมกันที่จะสอนเกี่ยวกับหัวเรื่อง (Theme) แนวคิด (Concept) หรือปัญหา (Problem) และกำหนดภาพรวมของโครงการร่วมกันให้ออกมาเป็นชิ้นงาน แบ่งโครงการออกเป็นโครงการย่อย ผู้สอนแต่ละรายวิชาแยกกันสอนให้ผู้เรียนปฏิบัติตามโครงการย่อย การบูรณาการในหลานสาขาผู้สอนร่วมมือกันสอนเป็นแบบโครงการ

(Project - based) โดยใช้องค์ความรู้จากหลายๆ สาขาวิชา ทำให้ผู้เรียนสามารถวางแผนสร้างสรรค์โครงการของตนเองขึ้นมาได้ โดยใช้เวลาการเรียนต่อเนื่องได้หลายชั่วโมง

4. **ข้ามวิชาหรือการสอนเป็นทีม** (Transdisciplinary)

วิธีการข้ามวิชาหรือสอนเป็นทีมนี้ ผู้สอนแต่ละรายวิชามาวางแผนร่วมกันในองค์ประกอบของหัวเรื่อง แนวคิด หรือปัญหา กำหนดเป็นโครงการขึ้นมา และร่วมกันสอนเป็นคณะ ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มเพื่อน และแนวคิดจากผู้สอนในทีม เป็นการฝึกกระบวนการคิดและทักษะทางสังคม ภาพรวมของรูปแบบการบูรณาการ วิธีการประเมินผล และผลการเรียนรู้ แสดงได้ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 2 ภาพรวมของรูปแบบการบูรณาการ วิธีการประเมินผล และผลการเรียนรู้

การบูรณาการ	**วิธีการ / กิจกรรม**	**การประเมิน**	**ผลการเรียนรู้**
สอดแทรก	ผู้สอนกำหนดหัวเรื่อง และสอดแทรกสาระจากวิชาอื่นๆ เข้ามาในวิชาของตน และมอบหมายงานให้ผู้เรียนตามที่กำหนด	ประเมินจากงานที่มอบหมายตามเกณฑ์ที่กำหนด	ผู้เรียนมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างวิชาและเรียนรู้อย่างมีความหมาย เกิดความคิดเชื่อมโยง

ตาราง 2 ภาพรวมของรูปแบบการบูรณาการ วิธีการประเมินผล และผลการเรียนรู้ (ต่อ)

การบูรณาการ	วิธีการ / กิจกรรม	การประเมิน	ผลการเรียนรู้
คู่ขนาน	ผู้สอนหลายคนวางแผนร่วมกัน โดยกำหนดหัวเรื่อง (Theme) ความคิดรวบยอด ปัญหา สถานการณ์ ผู้สอนแต่ละคน สอนในวิชาของตนภายในหัวเรื่องเดียวกัน และมอบหมายงานโครงการทำร่วมกันเป็นโครงงานย่อย ของแต่ละรายวิชาให้กับผู้เรียน	ประเมินชิ้นงาน โครงงานที่มอบหมายตามเกณฑ์ที่กำหนด	ผู้เรียนสามารถนำความรู้จากวิชาต่างๆ มาสร้างสรรค์งานได้ และเรียนรู้อย่างมีความหมาย และเกิดความคิดสังเคราะห์และสร้างสรรค์
พหุวิทยาการ	ผู้สอนหลายคนวางแผนการสอนร่วมกัน โดยกำหนดหัวเรื่อง ความคิดรวบยอด ปัญหา ผู้สอนต่างแยกกันสอนภายในหัวเรื่องเดียวกัน โดยร่วมกันกำหนดชิ้นงาน โครงงานโดยเชื่อมโยงกับรายวิชาต่างๆ มอบหมายงานหรือโครงงานให้ผู้เรียนทำร่วมกันเป็นโครงงานย่อยๆ ของแต่ละรายวิชา	ประเมินชิ้นงาน โครงงานที่มอบหมายตามเกณฑ์ที่กำหนด	ผู้เรียนสามารถนำความรู้จากวิชาต่างๆ มาสร้างสรรค์งานได้ และเรียนรู้อย่างมีความหมาย มีประสบการณ์ และเกิดความคิดสังเคราะห์และสร้างสรรค์

ตาราง 2 ภาพรวมของรูปแบบการบูรณาการ วิธีการประเมินผล และผลการเรียนรู้ (ต่อ)

การบูรณาการ	วิธีการ / กิจกรรม	การประเมิน	ผลการเรียนรู้
ข้ามวิชา หรือ สอนเป็นทีม	ผู้สอนหลายคนวางแผนร่วมกัน สอนเป็นทีม โดยกำหนดหัวเรื่อง ความคิดรวบยอด จุดประสงค์ ปัญหา สาระ สถานการณ์ โดยร่วมกันสอนเป็นทีมในเรื่องเดียวกันตามแผนที่กำหนดให้กับผู้เรียนกลุ่มเดียวกัน ผู้สอนกำหนดชิ้นงาน โครงงาน ให้ผู้เรียนทำร่วมกัน เป็นงานใหญ่ชิ้นเดียว มีกิจกรรมการแสวงหาความรู้การปฏิบัติงานร่วมกัน	ประเมินชิ้นงาน โครงงาน ที่มอบหมายตามเกณฑ์ที่กำหนด	ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถในการเชื่อมโยงสาระสำคัญของสาขาวิชาต่างๆ นำความรู้มาสร้างสรรค์ชิ้นงานโครงงานได้ และเรียนรู้อย่างมีความหมาย มีประสบการณ์ เกิดความคิดที่เป็นองค์รวม หรือการคิดที่เป็นระบบ และเกิดทักษะทางสังคม

การเรียนรู้บูรณาการมีวัตถุประสงค์เพื่อปรับปรุงคุณภาพการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง โดยการประสานเนื้อหาวิชาจาก 2 รายวิชา หรือมากกว่า เข้าด้วยกัน เพื่อลดความซ้ำซ้อนของเนื้อหาและลดเวลาเรียน การจัดลำดับการเรียนรู้และประสบการณ์ที่ต่อเนื่อง โดยลำดับการรวมสาระที่มีธรรมชาติวิชาที่แยกกันอยู่แต่ละสาขาให้เกิดมวลประสบการณ์ที่มีความหมายใหม่ขึ้น และอาจจะรวมถึงสาระวิชาที่มีธรรมชาติต่างกัน มาอยู่ในหน่วยการเรียนการสอนเดียวกัน (Interdisciplinary unit) หรือรายวิชาเดียวกัน (Interdisciplinary course) เพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะอย่าง และจัดสอนโดยที่อาจารย์ที่มาวางแผนร่วมกัน และจัดกระบวนการเรียนการสอนร่วมกัน ผู้เรียน

จะได้เรียนรู้ พัฒนากระบวนการคิด และเห็นคุณค่าที่เป็นแบบอย่าง (role model) หลายด้านจากผู้สอน พร้อมกับการเน้นเป้าหมายที่ชัดเจนของการบูรณาการ เช่น การสร้างโครงสร้างของความคิดใหม่ การจัดระบบความสัมพันธ์ของสาระวิชาใหม่ มองเห็นภาพรวมเป็นการฝึกให้คิดเป็นระบบ รวมทั้งได้เรียนรู้ การมีมุมมอง และความร่วมมือจากผู้สอนต่างสาขาวิชาเพิ่มมากขึ้น

ชีวิตคนเรามิได้อยู่ในสภาพที่เป็นส่วนๆ วิชาการที่แยกจากกัน เหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงนั้นอาจทำให้เกิดปัญหาทำให้สูญเสียทางเศรษฐกิจที่ไม่สอดคล้องกับการจัดการศึกษา ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อชีวิตบุคคล การบูรณาการโดยเชื่อมโยงความรู้ ทักษะในหลายๆ สาขาวิชาเข้าด้วยกันในบริบทของสภาพจริง จะช่วยสร้างเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมาย เห็นคุณค่าการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับสภาพจริง สามารถเชื่อมโยงความคิดรวบยอดสำคัญๆ (main concept) จากสาระวิชาต่างๆ จะมีผลอย่างมากที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการคิด การถ่ายโอนการเรียนรู้เชื่อมโยงและบูรณาการเข้ากับชีวิตทำให้การคิดและมุมมองเป็นองค์รวม ซึ่งจะเป็นประโยชน์เมื่อออกไปดำเนินชีวิตจริง เมื่อพบปัญหาอะไรจะมองในภาพรวมก็จะทำให้ง่ายต่อกระบวนการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์และดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ

บรรณานุกรม

Fogarty, R., and Stoehr, J. (1991). *Integrating Curricula with Multiple Intelligences: Teams, Themes, and Threads.* Palatine, IL: Skylight Publishing, Inc.

Warnod, Helen. (2002). **Integrated Curriculum : Designing Curriculum in the Immersion Classroom.** The Bridge : From Research to Practice. May (1 – 8).

Wiles, Jon W. and Bondi, C. Joseph. (2011). **Curriculum development a guide to practice.** 8th ed. Boston : Pearson.

การเรียนรู้ที่ใช้ปัญหาเป็นฐาน

ความหมาย

การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem – Based Learning หรือ PBL) หมายถึง กระบวนการเรียนการสอนที่ใช้ปัญหาเป็นตัวกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจและต้องการที่จะค้นคว้าหาข้อมูลมาช่วยแก้ปัญหา หรือทำให้ปัญหานั้นกระจ่าง มองเห็นแนวทางแก้ไข ทำให้เกิดการเรียนรู้ และสามารถที่จะผสมผสานความรู้นั้นๆ เก็บกักไว้ในความทรงจำเป็นระยะเวลายาวนาน ผู้เรียนจะนำความรู้นั้นไปประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ประเด็นหลักของการเรียนรู้ที่ใช้ปัญหาเป็นหลัก

1. กระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นตัวกระตุ้น
2. ให้ผู้เรียนค้นคว้าหาข้อมูลด้วยตนเอง ทำให้ปัญหากระจ่าง มองเห็นแนวทางแก้ไข
3. ผู้เรียน 7 – 8 คน แบ่งเป็นกลุ่มย่อย ช่วยกันศึกษา อภิปรายปัญหาที่ยังไม่ชัดเจน หรือไม่เข้าใจ โดยนำข้อมูล หรือประสบการณ์ ที่ทุกคนมีอยู่มาวิเคราะห์อย่างมีวิจารณญาณ
4. ความรู้ใหม่ที่ได้จะถูกกักเก็บไว้ในความทรงจำยาวนาน และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ (Transfer of Learning) ในสถานการณ์ต่างๆ ได้
5. การฝึกปฏิบัติตามวงจรของการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ จะเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดการใฝ่เรียนรู้

กระบวนการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลัก

1. **ทำความเข้าใจแนวความคิดหรือข้อความให้กระจ่าง**

(Clarify terms and concepts)

ศึกษาสถานการณ์ (Scenario) ผู้เรียนต้องทำความเข้าใจกับแนวความคิดหรือข้อความให้กระจ่างเสียก่อน โดยอาศัยพื้นฐานความรู้ของสมาชิกในกลุ่มหรือจากเอกสารตำราอื่นๆ ที่มีอยู่ เพื่อตีความเกี่ยวกับ นิยาม คำสั่ง / ให้คิด / ทำเรื่องใด ขอบเขต และเวลา บทบาทของผู้ช่วยหรือกลุ่มหรือผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ (facilitator) จะทำหน้าที่ฟังและคอยช่วยชี้แนะแนวทางให้กลุ่มและศึกษาปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกภายในกลุ่มไปพร้อมกัน

2. **กำหนดปัญหาให้ชัดเจน** (Define the Problem)

ผู้เรียนกำหนดขอบเขตของปัญหา ทุกคนในกลุ่มต้องมีความเข้าใจตรงกันว่าอะไรคือปัญหาที่ต้องการแก้ไข เพื่อกำหนดขอบเขตของปัญหา โดยการระบุประเด็นปัญหา ซึ่งผู้เรียนจะต้องหาข้อมูลมายืนยันเพื่อให้เห็นปัญหาอย่างชัดเจน ขั้นตอนการระบุปัญหา เป็นขั้นตอนแรกและสำคัญที่สุด บทบาทของผู้เอื้ออำนวยความสะดวกในการเรียนรู้จะต้องมอบข้อมูลที่มีอยู่ หรือข้อชี้แนะต่างๆ ให้ผู้เรียนจนหมดด้วยวิธีการอันเหมาะสมเพื่อผู้เรียนจะได้นำไปวิเคราะห์ต่อในขั้นตอนต่อไปได้

3. **การวิเคราะห์ปัญหา** (Analysis the Problem)

ผู้เรียนวิเคราะห์ปัญหาจะทำให้รู้สาเหตุที่มาของปัญหา ความคิดและข้อสนับสนุนเกี่ยวกับโครงสร้างของปัญหา ซึ่งจะเกิดในขั้นตอนนี้ การวิเคราะห์ปัญหาต้องอาศัยกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ มีเหตุผล และความรู้พื้นฐานเดิมของผู้เรียน โดยจะทำให้กลุ่มสามารถสรุปรวบรวมความคิดเห็นและแนวความคิดต่างๆ เป็นข้อมูลในการวิเคราะห์ปัญหา การวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาต้องทำอย่างละเอียดรอบคอบมากที่สุด เพื่อให้ได้มาซึ่งสาเหตุที่แท้จริงทั้งหมดของปัญหากลุ่มอาจจะใช้การระดมพลังสมอง (brain storming) เป็นกลวิธีวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาก็ได้ บทบาทของ

ผู้เอื้ออำนวยความสะดวกในการเรียนรู้จะนั่งฟังและคอยช่วยชี้แนะแนวทางให้กลุ่มและศึกษาปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกภายในกลุ่มไปพร้อมๆ กัน

4. **การตั้งสมมติฐาน** (Formulate Hypothesis)

จากความรู้พื้นฐานเดิมของผู้เรียน รวมทั้งความคิดอย่างเป็นระบบ มีเหตุผล ในการสรุปรวบรวมความคิดเห็น ความรู้และแนวความคิดเห็นของสมาชิกภายในกลุ่ม จะช่วยกันอภิปรายสรุปรวบยอด เกี่ยวกับกระบวนการ กลไกที่เป็นไปได้ในการแก้ปัญหา นั่นคือ พยายามที่จะสร้างสมมติฐาน ที่สมเหตุสมผลเกี่ยวกับปัญหานั้นๆ สมมติฐาน คือ ความน่าจะเป็นของสาเหตุของปัญหา ช่วยชี้แนวทางในการเรียนรู้และช่วยกำหนดขอบเขตของการเรียนรู้ให้เฉพาะเจาะจงมากขึ้น สมมติฐานที่ดีจะต้องช่วยชี้นำส่งข้อมูลที่ต้องการ และวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น การเขียนสมมติฐานไม่จำเป็นต้องนำเอาตัวแปรอิสระ (independent variable) ที่เป็นต้นเหตุ และตัวแปรตามที่เป็นผล (dependent variable) มาเขียนประกอบด้วย ขั้นตอนที่ 3 และ 4 มักจะดำเนินการสืบเนื่องกัน บทบาทของผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้จะนั่งฟังและคอยช่วยชี้แนะแนวทางให้กลุ่มและศึกษาปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกกลุ่มเพราะขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่สำคัญของกระบวนการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลักในขั้นตอนนี้จะต้องช่วยสมาชิกในกลุ่ม โดยกระตุ้นให้คิด กำหนดให้การอภิปรายอยู่ในกรอบไม่ให้ออกนอกเรื่องให้ข้อมูลเพิ่มเติมเมื่อจำเป็น

5. **การจัดลำดับความสำคัญของสมมติฐาน**

(Identify the priority of hypothesis)

ผู้เรียนต้องนำสมมติฐานที่ได้มา จัดลำดับความสำคัญ โดยอาศัยข้อมูลสนับสนุนจากข้อมูลความจริงและความรู้จากสมาชิกภายในกลุ่ม สมมติฐานที่เป็นไปไม่ได้หรือไม่ถูกต้องจะถูกพิจารณาคัดออก คงเหลือไว้เฉพาะสมมติฐานที่มีเหตุผลและเป็นไปได้ บทบาทของผู้เอื้ออำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ จะนั่งฟังและคอยช่วยแนะแนวทางให้กลุ่ม และศึกษาปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกภายในกลุ่มไปพร้อมๆ กัน

6. **กำหนดวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ เพื่อนำไปศึกษาด้วยตนเอง**

(Formulate learning objectives)

ผู้เรียนต้องกำหนดวัตถุประสงค์ขึ้นมาให้ได้ว่า ต้องการเรียนรู้เรื่องใดบ้าง เพื่อนำไปวางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเอง และนำข้อมูลหรือความรู้ที่ได้เพิ่มเติมมาพิสูจน์สมมติฐานที่กำหนดไว้ (การกำหนดเวลาการเรียนรู้ด้วยตนเอง ประมาณสัปดาห์ละ 1 ปัญหา และผู้เรียนต้องบริหารจัดการเวลาในการเรียนรู้ด้วยตนเอง) บทบาทของผู้เอื้ออำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ จะนั่งฟังและคอยช่วยแนะแนวทางให้กลุ่ม และศึกษาปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกภายในกลุ่มไปพร้อมๆ กัน

7. **การแสวงหาความรู้หรือข้อมูลเพิ่มเติม**

(Collect additional information outside the group)

ขั้นตอนนี้ผู้เรียนจะใช้เวลามากที่สุด ประมาณ 2 – 3 สัปดาห์ หรืออย่างน้อย 1 วัน เพื่อให้สมาชิกทุกคนที่ได้รับมอบหมายหน้าที่ไปศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลเพิ่มเติมจากเอกสาร ตำรา ผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้ กระบวนการศึกษาจะเป็นรายบุคคลหรือเป็นกลุ่มเล็กก็ได้ ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขและการมอบหมายจากกลุ่ม บทบาทของผู้เอื้ออำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ ประสานงานกับผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้ผู้เรียนได้ไปปรึกษา รวมทั้งจัดแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ไว้ล่วงหน้า ให้ผู้เรียนได้ใช้ศึกษาค้นคว้า

8. **การสังเคราะห์ข้อมูลแล้วนำมาพิสูจน์สมมติฐาน**

(Synthesize and test the newly acquired information)

สมาชิกของกลุ่มแต่ละคนจะนำข้อมูลที่แสวงหามาได้ นำเสนอต่อกลุ่มในการรวบรวมข้อมูล ดูว่าข้อมูลเพียงพอต่อการพิสูจน์สมมติฐานหรือไม่ ถ้าไม่เพียงพอต้องให้สมาชิกในกลุ่มไปหาเพิ่มเติม ถ้าเพียงพอก็ต้องช่วยกันแก้ไขและสรุปรวบยอดให้ถูกต้องสำหรับการแก้ปัญหา บทบาทของผู้เอื้ออำนวยความสะดวกในการเรียนรู้จะเข้าร่วมสังเกตและประเมินความก้าวหน้าของ

การเรียนรู้ ว่าเพิ่มขึ้นกว่าเดิมหรือไม่ และประเมินความสามารถของวิธีการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมของผู้เรียนด้วย

9. **การกำหนดหลักการและแนวทางการแก้ปัญหา**

(Identify generalizations and principle derived from studying this problem)

สมาชิกในกลุ่มสามารถหาข้อมูลได้เพียงพอต่อการพิสูจน์สมมติฐานทั้งหมดได้ และสามารถสรุปหลักการต่างๆ ที่ได้จากการศึกษาปัญหานี้ รวมทั้งเห็นแนวทางในการนำความรู้และหลักการนี้ไปใช้ในการแก้ปัญหาในสถานการณ์ทั่วไปได้ บทบาทของผู้เอื้ออำนวยความสะดวกในการเรียนรู้จะกระตุ้นผู้เรียนแต่ละคนให้ประเมินตนเอง (ประเมินทักษะการแก้ปัญหา) และมีส่วนช่วยกลุ่มอย่างไร (ประเมินการทำงานเป็นกลุ่ม) และให้ผู้เรียนเป็นผู้แก้ไขและปรับปรุงตนเอง

สรุปกระบวนการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลัก

ขั้นตอนที่ 1 , 2 , 3 , 4 , 5	การเรียนรู้เป็นกลุ่มย่อย
ขั้นตอนที่ 6	การศึกษาด้วยตนเอง
ขั้นตอนที่ 7 , 8 , 9	การเรียนรู้เป็นกลุ่มย่อย
ขั้นตอนสุดท้าย	ผู้เรียนแต่ละคนประเมินสิ่งต่อไปนี้
	1. ทักษะการแก้ปัญหาด้วยตนเอง
	2. ทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง
	3. ทักษะการทำงานเป็นกลุ่ม

กระบวนการเรียนรู้ทั้ง 9 ขั้นตอนผู้เรียนจะต้องได้รับการฝึกปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ เป็นวงจรที่เป็นระบบดังนี้

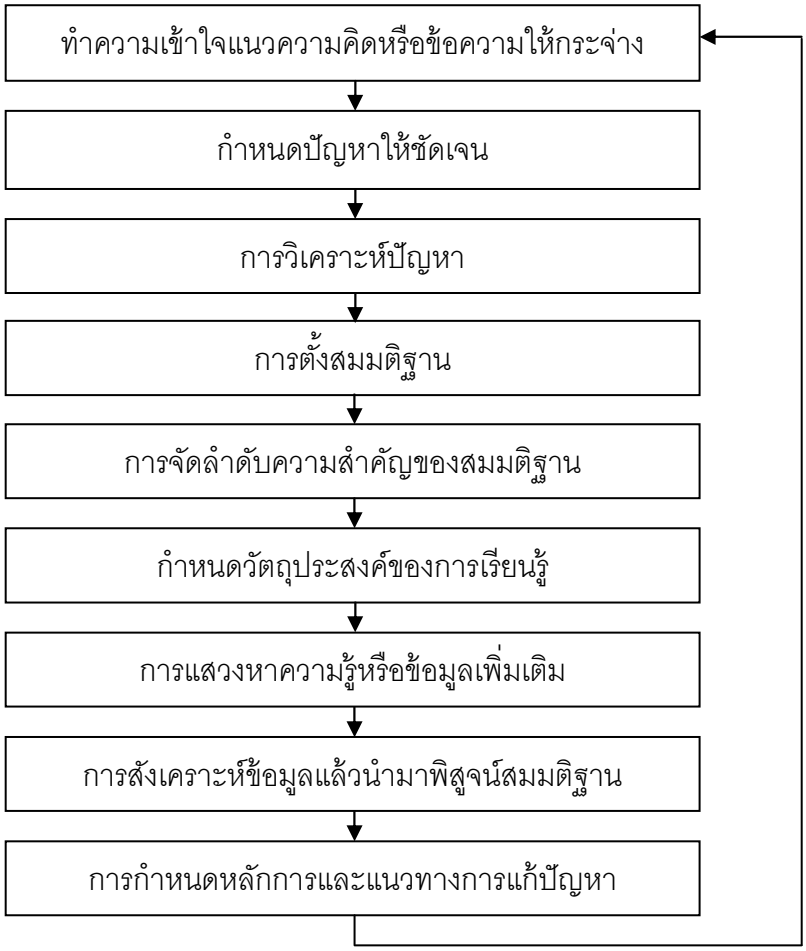

แผนภาพ 14 วงจรกระบวนการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน

บทบาทของผู้เอื้ออำนวยความสะดวกในการเรียนรู้

1. เป็นที่ปรึกษาและให้คะแนะนำเกี่ยวกับประเด็นต่างๆ ได้แก่ ตำราการเรียนรู้ที่ผู้เรียนจะใช้ค้นคว้า (learning materials) วิทยากร / บุคคลที่จะให้ความรู้แก่ผู้เรียนได้ (human resource) ข้อมูลทุกอย่างในมือจะต้องมอบให้ผู้เรียนจนหมด โดยให้ด้วยวิธีการที่เหมาะสมแนบเนียน

2. เป็นผู้กระตุ้นให้เกิดความอยากรู้ ให้แสวงหาข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อนำมาพิจารณาอีกครั้ง กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้

3. เป็นผู้ประเมินผู้เรียนเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่ม กระบวนการทำงานกลุ่ม ประเมินความรู้ เจตคติ และทักษะ ประเมิน Triggers, Scenario

4. อธิบายให้กลุ่มเข้าใจบทบาทหน้าที่ของสมาชิกโดยเฉพาะเลขานุการและประธาน และจะต้องให้ผู้เรียนหมุนเวียนกันเป็นประธานและเลขานุการ

5. ช่วยเหลือวางระเบียบการประชุม และคอยสังเกตพฤติกรรมผู้เรียน และนำกลุ่มเข้าสู่ประเด็น ถ้าอภิปรายนอกประเด็น

6. ช่วยเหลือกลุ่มให้สนใจในเรื่องเดียวกัน เพื่อแก้ปัญหาและให้แก้ปัญหาทีละเรื่อง

7. พยายามให้ทุกคนในกลุ่มมีส่วนร่วมในการเรียนรู้อย่างก้าวหน้าได้ราบรื่น

8. ช่วยป้องกันสมาชิกจากการถูกโจมตีข่มขู่คุกคามและดูถูกเหยียดหยามจากสมาชิก

9. ช่วยจัดการให้สมาชิกที่มีพฤติกรรมไม่เหมาะสม ปรับตัวเข้าหากลุ่ม

10. ช่วยจัดระเบียบการสื่อความหมายในกลุ่ม ให้มีความเข้าใจและคลุมประเด็น

11. ไม่พูดมากเกินความจำเป็นและมีทักษะในการฟัง

12. วางตัวเป็นกลางอย่างเคร่งครัด และมีท่าทีที่อบอุ่นเป็นมิตร

13. ช่วยขจัดข้อขัดแย้งของกลุ่ม (ในกรณีที่ประธานไม่สามารถควบคุมได้)

14. ต้องรู้ขั้นตอนของการจัดการเรียนการสอน และศึกษาจุดประสงค์ของการเรียนรู้อย่างแจ่มชัดและทำความคุ้นเคยกับแผนการศึกษาอย่างดี รวมทั้งศึกษาสถานการณ์

15. ต้องฝึกฝนวิธีการตั้งคำถาม เพื่อการชี้แนะให้ผู้เรียนคิดหรือนำไปสู่จุดประสงค์การเรียนรู้และแนวคิดหลักของการเรียนรู้

บทบาทหน้าที่ของผู้เรียน

1. ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา และอภิปรายปัญหาที่ได้รับมอบหมาย
2. ระดมพลังสมองร่วมกับกลุ่ม (ห้ามฝากสมอง) เพื่อหาสาเหตุของปัญหาและตั้งสมมติฐานอย่างมีเหตุผล และช่วยทำให้กระบวนการกลุ่มดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. แลกเปลี่ยนข้อมูลที่แสวงหามาได้ อภิปรายสรุปรวบยอด เป็นข้อมูลที่เรียนรู้และจัดเก็บข้อมูลไว้อย่างเป็นระบบ
4. กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ เพื่อการศึกษาด้วยตนเอง
5. ต้องพยามยามอ่านตำรา เอกสาร ในส่วนที่ตรงกับจุดประสงค์การเรียนรู้ และควรอ่านตำราเล่มล่าสุด และหาข้อมูลจาก internet
6. ต้องพยายามผสมผสาน ประมวลความรู้ที่ได้ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้
7. ประเมินความรู้ความสามารถของตนเอง ด้วยใจที่เป็นกลาง และเที่ยงตรง

คุณสมบัติของผู้เรียน 5C

ผู้สอนที่ใช้การเรียนรู้ที่ใช้ปัญหาเป็นฐาน ควรมีคุณสมบัติ 5 ประการดังนี้ 1) Competence ความสามารถในการปฏิบัติงาน 2) Communicativeness ความสามารถในการติดต่อสื่อสารกับผู้อื่น3) Concern การตระหนักถึงความสำคัญของงานที่ได้รับมอบหมาย และความมีน้ำใจต่อเพื่อนร่วมงาน 4) Courage ความกล้าในการแสดงความคิดเห็น กล้าตัดสินใจ กล้าพูด กล้าทำ แสดงออกอย่างเหมาะสม และ 5) Creativity ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่ผู้แก้ปัญหาจะเป็นการช่วยแก้ปัญหาได้อย่างดี

ข้อดีของการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลัก

1. ผู้เรียนรู้จักยอมรับการให้ข้อมูลย้อนกลับ (feedback) จากผู้อื่น มองเพื่อนร่วมเรียนด้วยความรู้สึกเท่าเทียม (I am OK., You are OK) ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น เป็นคนใจกว้าง

2. รู้จักช่วยเหลือผู้อื่น ไม่มองตนเองว่าเก่งกว่าผู้อื่น มีประสบการณ์ทางวิชาการสูง

3. เป็นบุคคลกระฉับกระเฉง (active) มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีโลกทัศน์กว้างกล้าคิดและแสดงออกอย่างเหมาะสม มีความคิดเป็นระบบ มองปัญหาทุกๆ ด้าน มีความสามารถในการสร้างทีมงาน ทำงานเป็นทีมได้

4. ได้รับประสบการณ์จากกระบวนการกลุ่ม ได้แก่ รู้บทบาทหน้าที่ประธาน เลขานุการและสมาชิกของกลุ่ม รู้จักการบริหารเวลาให้งานสำเร็จทันกำหนด รู้จักการจัดการกับอารมณ์ของคนและการจัดการความขัดแย้ง มีการตัดสินใจที่เหมาะสม วิเคราะห์และแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ ใจกว้างยอมรับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่น นำเสนอข้อคิดเห็นและการแสดงออกอย่างเหมาะสม รู้จักวิธีการแสวงหาความรู้ และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

เครื่องมือที่ใช้ประเมินผลการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลัก

1. แบบประเมิน 3 ขั้น (Triple jump exercise) เป็นเครื่องมือประเมินผลที่สร้างโดยมหาวิทยาลัยแมคมาสเตอร์ ประเทศแคนนาดา มีลักษณะเป็นการสอบปากเปล่าที่มีโครงสร้างแบ่งออกเป็น 3 ขั้น ได้แก่ ขั้นที่ 1 ประเมินการตั้งสมมติฐาน การรวบรวมข้อมูล ระบุปัญหาที่น่าจะเป็นการกำหนดหัวข้อความรู้ที่จะไปแสวงหาความรู้เพิ่มเติม (ประเมินขั้นที่ 1-7) ขั้นที่ 2 ประเมินความสามารถในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง (ประเมินขั้นที่ 8 - 9) ขั้นที่ 3 ประเมินความสามารถในการสังเคราะห์ข้อมูล การระบุปัญหาที่แท้จริงและการประเมินผลความสามารถตนเอง (ประเมินขั้นที่ 9)

วัตถุประสงค์ของเครื่องมือวัดคุณลักษณะหลัก ได้แก่ ความรู้ กระบวนการแก้ปัญหา การแสวงหาความรู้ และการนำความรู้ไปใช้แก้ปัญหา

จุดเด่น ให้ประโยชน์แก่ผู้เรียน การประเมินครั้งเดียวสามารถประเมินคุณลักษณะได้หลายอย่าง ให้ข้อมูลป้อนกลับแก่ผู้เรียนขณะประเมิน มีความสะดวกในการใช้ เนื่องจากสามารถใช้ได้ทุกสถานการณ์ ทุกระดับ ทุกชั้นปี

จุดอ่อน เครื่องมือนี้ต้องใช้ผู้ประเมินที่มีความสามารถสูงหรือผู้ที่ผ่านการอบรมมาอย่างดี การประเมินแต่ละครั้งต้องใช้ผู้ประเมินจำนวนมาก คือ ผู้ประเมิน 1 คนต่อผู้เรียน 1 คน และต้องใช้เวลาอย่างน้อย 1 ชั่วโมงต่อผู้เรียน 1 คน

2. แบบทดสอบอัตนัยประยุกต์ (Modified Essay Questions. MEQ) แบบทดสอบที่เสนอกรณีศึกษาตามลำดับเหตุการณ์ แล้วแทรกคำถามเป็นระยะๆ ผู้สอบควรใช้ข้อมูลที่มีอยู่ เพื่อคิดหาคำตอบอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ บนพื้นฐานของการปฏิบัติจริง สร้างขึ้นเพื่อให้ผู้สอบได้แสดงความสามารถในการประยุกต์ความรู้ต่างๆ มาแก้ปัญหาซึ่งการใช้สถานการณ์จริง จำนวนข้อสอบควรมีตั้งแต่ 5 – 35 ข้อ การสร้างข้อสอบ MEQ แล้วทำการเฉลยและกำหนดการตรวจให้คะแนนนั้น โดยการให้ผู้ทรงคุณวุฒิประมาณ 12 คน เป็นผู้ทำข้อสอบ เพื่อหาคำตอบที่เป็นไปได้และกำหนดเกณฑ์ในการตรวจให้คะแนน ผู้ทรงคุณวุฒิควรได้มีโอกาสพบกันเพื่ออภิปรายคำตอบที่ควรจะเป็น คำตอบใดที่ผู้ทรงคุณวุฒิตอบน้อยก็ควรให้น้ำหนักคะแนนน้อย การใช้ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญและมีประสบการณ์จะช่วยให้ข้อสอบ MEQ มีความตรง

เครื่องมือนี้วัดคุณลักษณะหลักทางเหตุผลและการแก้ปัญหา คุณลักษณะรอง ได้แก่ วัดความรู้ เนื้อหาวิชา กระบวนการแก้ปัญหา และนำความรู้ไปใช้ จุดเด่นของข้อสอบ MEQ สร้างง่าย คล้ายกับข้อสอบอัตนัย ใช้ประเมินผู้เรียนได้ทุกระดับ เนื้อหาของข้อสอบสามารถผสมผสานหลายๆ สาขาวิชาเข้าด้วยกัน ใช้เป็นเครื่องมือประเมินความก้าวหน้า และประเมินผลรวม ประเมินผู้เรียนได้ครั้งละจำนวนมาก

จุดอ่อน มีความยุ่งยากในการกำหนดเกณฑ์การให้คะแนน ความครอบคลุมเนื้อหาไม่ได้กว้างเหมือนข้อสอบอัตนัย การสอบไม่อนุญาตให้ผู้เรียนกลับมาแก้ไขคำตอบในข้อต้นๆ เมื่อได้ทำข้อสอบผ่านมาแล้ว ใช้เวลาตรวจข้อสอบค่อนข้างมาก ผู้เรียนไม่ทราบว่าต้องตอบลึกซึ้งเพียงใด

3. แบบประเมินผลการสอน (The tutorial evaluation) เป็นวิธีการประเมินผลที่พัฒนาโดยมหาวิทยาลัยแมคมาสเตอร์ ประเทศแคนนาดา และคณะแพทย์ศาสตร์มหาวิทยาลัยแม็กซิโก ประเทศสหรัฐอเมริกา มีลักษณะเป็นการประเมินโดยการสังเกต ใช้แบบมาตราส่วนประมาณค่าเป็นเครื่องมือประเมิน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ข้อมูลย้อนกลับ (feedback) ความก้าวหน้าทางการเรียนของผู้เรียน เป็นข้อมูลเอกสารที่บันทึกเกี่ยวกับพฤติกรรมการทำงานกลุ่มของผู้เรียนแต่ละคน กลุ่มผู้เรียนและผู้สอน เพื่อใช้ประกอบการประเมินผลรวม เมื่อสิ้นสุดการสอบ และการประเมินผลแบบนี้จะให้ประสบการณ์แก่ผู้เรียนในด้านการประเมินตนเองและเพื่อนร่วมงาน

จุดเด่น คือ สามารถให้ข้อมูลย้อนกลับทันทีในการประเมินผู้เรียน เพื่อนร่วมงานและผู้สอนใช้เป็นการประเมินความก้าวหน้าทางการเรียนและผลการเรียนรู้โดยรวมได้ ในส่วนของแบบมาตราส่วนประมาณค่า ซึ่งเป็นเครื่องมือที่สามารถสร้างได้ง่าย ใช้เวลาน้อย สะดวกในการตอบ สามารถวัดคุณลักษณะต่างๆ ได้หลายชนิด

จุดอ่อน คือ การประเมินแบบนี้ต้องการผู้สอนที่มีคุณภาพสูง กล่าวคือ มีความรู้เกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตร หน่วยการเรียนรู้และผู้เรียนเป็นอย่างดี มีความสามารถที่จะประเมินผู้เรียนว่าบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ ในส่วนของแบบมาตราส่วนประมาณค่า การให้คะแนนขึ้นอยู่กับผู้ประเมิน ซึ่งอาจมีความลำเอียงในการให้คะแนน การใช้ภาษาหรือคำถามในแบบมาตราส่วนประมาณค่าและพฤติกรรมของผู้ตอบ อาจจะทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนได้

บรรณานุกรม

ทองจันทร์ หงส์ลดารมภ์. (2531). **ทักษะการแก้ปัญหากับการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลัก**. กรุงเทพมหานคร: หน่วยแพทย์ศาสตรศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ผ่องศรี เกียรติเลิศนภา. (2536). **การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลักทางการศึกษาพยาบาล**. ปริญญานิพนธ์ กศ.ด. (การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ยุวดี ฤาชา. (2536). **การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการจัดการเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นหลักสำหรับอาจารย์พยาบาล**. ปริญญานิพนธ์ กศ.ด. (การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

Brandford, John., Ann L. Brown, and Rodney R. Cocking, editors; (1999). **How People Learn; brain, mind, experience, and school**. Washington, D.C., National Academy Press.

Woods. D. (1994). **Problem – Based Learning**. Ontario McMaster University.

การออกแบบการเรียนรู้ย้อนกลับนวัตกรรมการเรียนรู้

บทนำ

การออกแบบการเรียนรู้ย้อนกลับ หมายถึง การวางแผนการจัดการเรียนรู้มุ่งเน้นที่ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจฝังลึก (deep knowledge) โดยกำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังจากมาตรฐานการเรียนรู้ของกลุ่มสาระการเรียนรู้หรือคำอธิบายรายวิชาของหลักสูตร เพื่อกำหนดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ และเป็นแนวทางในการกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ การออกแบบการวัดและประเมินผล รวมทั้งการออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างเป็นขั้นตอน กระชับ เกิดประสบการณ์การเรียนได้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ การวัดและประเมินผล

วิงกินส์และแม็คไทธ์ (Wiggins and McTighe. 1998) ได้พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ย้อนกลับ แสดงขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ การกำหนดเป้าหมายของการเรียนรู้ที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน จากนั้นจึงวิเคราะห์ย้อนกลับมาสู่จุดประสงค์การเรียนรู้ การออกแบบการวัดและประเมินผลประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. กำหนดความรู้ ความสามารถหรือผลลัพธ์ของการเรียนรู้ที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน
2. กำหนดพฤติกรรมหรือหลักฐานที่สำคัญที่แสดงให้เห็นว่าผู้เรียนได้บรรลุผลการเรียนรู้ตามที่กำหนด
3. ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้และการประเมินผลสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดความรู้ความสามารถหรือผลลัพธ์ของการเรียนรู้

หมายถึง การกำหนดผลการเรียนรู้ (Learning outcome) ที่มุ่งหวังให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน (Identify desired results) ตามมาตรฐานการเรียนรู้ของกลุ่มสาระการเรียนรู้หรือคำอธิบายรายวิชาในหลักสูตร การกำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังควรคำนึงถึงผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจและความสามารถอะไรบ้าง ความรู้และความสามารถที่มีคุณค่าต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนคืออะไร ความรู้และความสามารถที่คงทนที่ต้องการให้ดำรงอยู่กับผู้เรียนคืออะไร

ความรู้และความสามารถที่คงทนเป็นสิ่งสำคัญของการกำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง ซึ่งจะต้องวิเคราะห์ให้ชัดเจนว่าแต่ละหน่วยการเรียนรู้มีความสามารถที่คงทนอะไรบ้างที่จะต้องให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน จำเป็นต้องพัฒนาให้เกิดขึ้นอย่างเป็นลำดับขั้นตอน ได้แก่ 1) การกระตุ้นความรู้เดิมที่สร้างให้ผู้เรียนคุ้นเคยกับความรู้ใหม่ 2) การเสริมสร้างความรู้และทักษะที่สำคัญที่จะไปเสริมความรู้ใหม่ และ 3) การผสมผสานเชื่อมโยงให้เป็นความรู้และความสามารถที่คงทนดังแผนภาพ 1

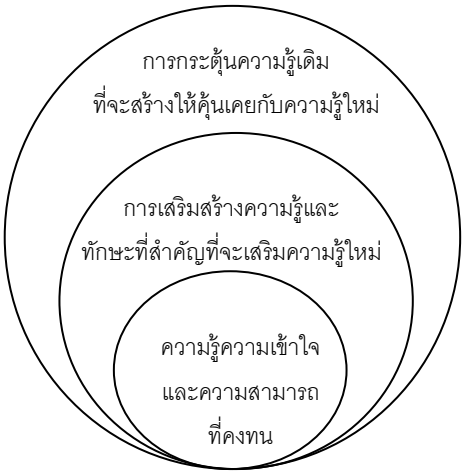

แผนภาพ 15 ลำดับขั้นตอนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถที่คงทน
(ปรับจาก Wiggins and McTighe, 1998)

องค์ประกอบของผลการเรียนรู้ที่คาดหวังสามารถกำหนดได้โดยการวิเคราะห์ความคิดรวบยอดหลัก (main concept) หรือ (deep knowledge) ที่ปรากฏอยู่ในคำอธิบายรายวิชา โดยมีองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ 1) ความคิดรวบยอดหลักที่เป็นความรู้ความสามารถ 2) ความคิดขั้นสูง 3) คุณธรรมจริยธรรม และ 4) ทักษะกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งจะสะท้อนการพัฒนาศักยภาพผู้เรียนเป็นองค์รวม ดังแผนภาพ 2

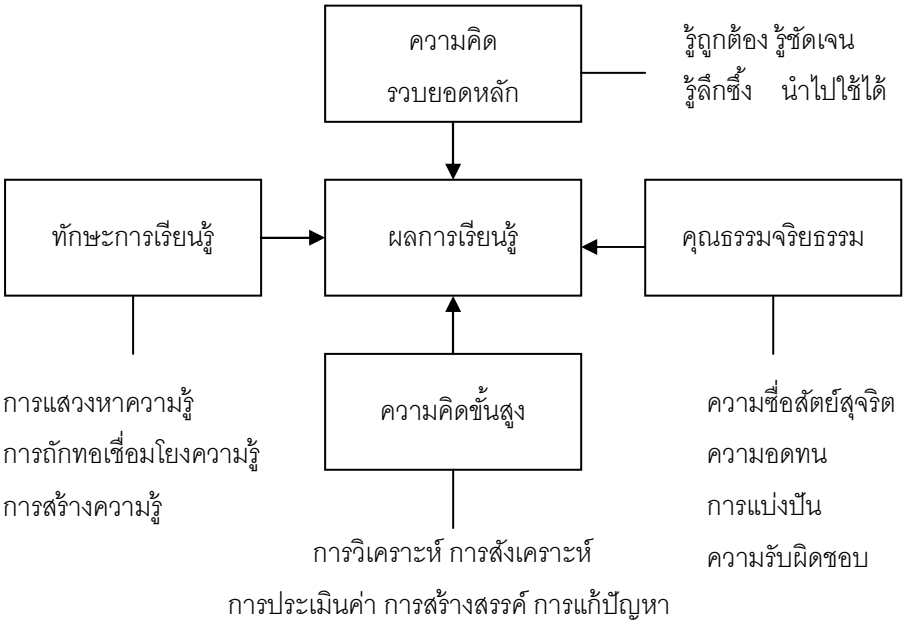

แผนภาพ 16 องค์ประกอบของการกำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง 4 ด้าน
ที่สะท้อนการพัฒนาศักยภาพผู้เรียนเป็นองค์รวม

ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดพฤติกรรมหรือหลักฐานที่สำคัญที่แสดงให้เห็นว่าผู้เรียนบรรลุผลการเรียนรู้ตามที่กำหนด

หลังจากที่ผู้เรียนได้เรียนรู้จากหน่วยการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ การออกแบบการจัดการเรียนรู้จะต้องตอบคำถามให้ได้สำหรับขั้นตอนนี้คือจะทราบได้อย่างไรว่าผู้เรียนมีความรู้ความสามารถตามผลการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ การแสดงออกของผู้เรียนเป็นอย่างไรจึงจะยอมรับได้ว่าผู้เรียนมีความรู้ความสามารถตามที่กำหนดไว้ การกำหนดตัวบ่งชี้ความสำเร็จทางการเรียนรู้อย่างเป็นรูปธรรมโดยการวิเคราะห์คำสำคัญ (keywords) ในผลการเรียนรู้แล้วเขียนเป็นจุดประสงค์การเรียนรู้ต้องระบุพฤติกรรมที่ชัดเจน สามารถวัดและประเมินผลได้ การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้มีหลักการดังนี้

1. มีความสอดคล้องกับผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง
2. เป็นพฤติกรรมที่สามารถวัดและประเมินผลได้
3. เป็นความรู้และความสามารถที่คงทนหรือความรู้ฝังลึก (deep knowledge)
4. แนะแนวทางสู่การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้รวมทั้งการวัดและประเมินผล
5. ผู้เรียนสามารถใช้เป็นแนวทางการเรียนรู้สำหรับตนเองได้

สำหรับวิงกินส์และแม็คไทธ์ได้กำหนดพฤติกรรมที่แสดงถึงความรู้ความสามารถและความรู้สึกไว้ 5 ประการ ดังนี้

1. อธิบายสิ่งต่างๆ ให้เข้าใจได้โดยง่าย
2. แปลความหมายสิ่งต่างๆ ในบริบทที่มีความเฉพาะเจาะจงได้อย่างชัดเจน
3. ประยุกต์ความรู้หรือวิธีการต่างๆ เพื่อใช้งานตามสถานการณ์ที่แตกต่างกันได้
4. เชื่อมโยงประเด็นสำคัญหรือการแก้ปัญหาด้วยเหตุผล
5. มีความรู้ความเข้าใจเป็นของตนเอง

ขั้นตอนที่ 3 การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้และการวัดและประเมินผลให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้

เป็นการกำหนดวิธีการวัดและเครื่องมือวัดให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้และกิจกรรมการเรียนรู้รวมทั้งการกำหนดเกณฑ์การประเมินที่มีความชัดเจน การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ที่เป็นความรู้ความเข้าใจที่คงทน (Enduring understanding) ของผู้เรียน วิธีการประเมินที่เหมาะสมคือ วิธีการประเมินตามสภาพจริง (Authentic assessment) ซึ่งควรดำเนินการควบคู่ไปกับการจัดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและยึดหลักการประเมินดังนี้

1. ใช้วิธีการที่หลากหลาย เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ การทดสอบ หรือการรายงานตนเอง
2. ใช้ผู้ประเมินที่หลากหลาย เช่น ผู้สอน ผู้เรียนประเมินตนเอง และเพื่อนประเมิน
3. ใช้ระยะเวลาที่หลากหลาย เช่น ก่อนเรียน ระหว่างเรียน และหลังการเรียน

ขั้นตอนการพัฒนาเครื่องมือสำหรับการวัดและประเมินตามสภาพจริง ได้แก่

1. ศึกษาคำสำคัญที่ต้องการวัดและประเมินจากผลการเรียนรู้ที่คาดหวังหรือจุดประสงค์การเรียนรู้ จากนั้นศึกษาความหมายที่ชัดเจนจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและนำมากำหนดคำนิยามปฏิบัติการ
2. ระบุพฤติกรรมบ่งชี้ที่นำไปสู่การสร้างเครื่องมือวัด
3. จัดทำเครื่องมือวัดที่มีความครอบคลุมนิยามปฏิบัติการและพฤติกรรมการเรียนรู้ที่กำหนดไว้
4. กำหนดเกณฑ์การประเมินโดยพิจารณาจากความสามารถของผู้เรียน ความยากง่ายของสาระสำคัญและบริบทตามสภาพจริง

เมื่อดำเนินการดังกล่าวข้างต้นแล้วจึงนำมาออกแบบการสร้างเครื่องมือวัดดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 3 การออกแบบพิมพ์เขียวการวัดและประเมินผลเพื่อนำไปสร้างเครื่องมือวัดที่สมบูรณ์

จุดประสงค์การเรียนรู้	วิธีการวัด	เครื่องมือวัด	แหล่งข้อมูล	เกณฑ์
คำสำคัญที่วิเคราะห์จากผลการเรียนรู้ที่คาดหวังหรือจุดประสงค์การเรียนรู้มาเขียนเป็นตัวชี้วัด	สอดคล้องกับจุดประสงค์หรือตัวชี้วัด	- แบบทดสอบ - แบบสังเกตพฤติกรรม - แบบตรวจชิ้นงาน	ผู้เรียน ชิ้นงาน แบบฝึกหัด	พิจารณาจาก - ความสามารถของผู้เรียน - ความยากง่ายของสาระสำคัญ - บริบทจากสภาพจริง

เมื่อดำเนินการออกแบบวิธีการวัดและประเมินผลเรียบร้อยแล้วจึงออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ ลักษณะของความรู้ที่ลึกซึ้งบางประเด็นอาจจะไม่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน หรือเป็นความรู้ที่ผู้เรียนเข้าใจค่อนข้างยากและอาจจะนำไปสู่ความเข้าใจที่ไม่ชัดเจนหรือเข้าใจสับสน ผู้สอนจะต้องตระหนักและให้ความสำคัญในการออกแบบกิจกรรมซึ่งบางครั้งอาจจะต้องใช้เวลาการฝึกทักษะพื้นฐาน การค้นพบ การสงสัย สังเกต สัมผัส สำรวจ สืบค้น สั่งสม และสรุปผล การเลือกสื่อเพื่อช่วยให้ผู้เรียนเข้าถึงความรู้อย่างถูกต้องชัดเจน

การวางแผนการจัดการเรียนรู้ของหน่วยการเรียนรู้คือ ความรู้ความเข้าใจ ความสามารถที่ครบวงจรในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นผลจากการวิเคราะห์ความคิดรวบยอดหลักหรือความรู้ที่ลึกซึ้ง (deep knowledge) จากคำอธิบายรายวิชาหรือมาตรฐานการเรียนรู้ของกลุ่มสาระ แล้วนำมาจัดลำดับรวมกันเป็นแต่ละหน่วยการเรียนรู้เพื่อความเหมาะสมและออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจของผู้เรียนรวมทั้งการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์

การเรียนรู้ที่ลึกซึ้ง (deep learning) ที่จะเกิดขึ้นกับผู้เรียน ผู้สอนจะต้องตอบคำถาม 2 ข้อ ก่อนการวางแผนการจัดการเรียนรู้ 1) การวางแผนหน่วยการเรียนรู้นี้มีวัตถุประสงค์อะไร 2) ความเข้าใจที่คงทนที่จะเกิดขึ้นกับผู้เรียนคือเรื่องใด การตอบคำถาม 2 ข้อนี้จะช่วยให้การออกแบบและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เกิดขึ้นกับผู้เรียนที่พึงประสงค์ (on task) เพื่อป้องกันไม่ให้ผู้เรียนมีกิจกรรมมากแต่ไม่เกิดการเรียนรู้ที่พึงประสงค์ และไม่สอดคล้องกับสิ่งที่จะประเมิน การวางแผนการจัดการเรียนรู้ควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. การกำหนดประเด็นที่ชัดเจนจะช่วยให้ผู้เรียนรู้ว่าการเรียนรู้ครั้งนี้จะไปสู่ทิศทางใด
2. การดำเนินกิจกรรมจะตรึง (hook) ความสนใจของผู้เรียนไว้ได้ด้วยวิธีใด
3. การสร้างโอกาสให้ผู้เรียนคิดใคร่ครวญ คิดวิพากษ์ตนเอง (self critical) ทบทวนและพัฒนางานของตนให้มีคุณภาพ มีความประณีตได้อย่างไร
4. จัดเวทีให้ผู้เรียนได้นำเสนอความรู้ความเข้าใจและได้รับข้อมูลย้อนกลับจากการประเมินตนเองจากเพื่อนและผู้สอนได้อย่างไร
5. ผู้สอนจะสามารถปรับวิธีการและกิจกรรมให้เหมาะกับความต้องการความสนใจที่มีความหลากหลายแตกต่างกันได้อย่างไร

6. จะสนับสนุนผู้เรียนให้สามารถจัดการเรียนรู้ของตนเองเพื่อนำไปสู่การค้นพบความเข้าใจได้อย่างไร

เมื่อดำเนินการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ การวางแผนการจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลเรียบร้อยแล้ว จึงดำเนินการเขียนหน่วยการเรียนรู้หรือเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ให้สมบูรณ์ มีคุณภาพ และพัฒนาเครื่องมือวัดและประเมินผลการเรียนรู้ต่อไป

หน่วยการเรียนรู้ประกอบด้วย 1) ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง 2) ความคิดรวบยอดหลัก 3) หัวข้อ 4) คุณธรรมจริยธรรม / คุณลักษณะอันพึงประสงค์ 5) จุดประสงค์การเรียนรู้ 6) การออกแบบการวัดและประเมินผล 7) กิจกรรมการเรียนรู้ 8) สื่อการเรียนรู้ 9) การวัดและประเมินผล 10) บันทึกหลังการจัดการเรียนรู้

การเรียนรู้ตามสภาพจริง กระบวนการเรียนรู้ตามข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับชีวิตจริงของผู้เรียน สาระและกิจกรรมที่นำมาใช้ ควรเป็นเรื่องที่ผู้เรียนสนใจ อยากค้นคว้า แสวงหาคำตอบ เรียนรู้จากความรู้ที่สร้างขึ้นมาโดยตรงและเปรียบเทียบกับข้อมูลใหม่กับประสบการณ์เดิม แล้วสร้างประสบการณ์หรือความรู้ใหม่ต่อขึ้นไปเรื่อยๆ จนเกิดปัญญา

สรุป

การออกแบบการเรียนรู้ย้อนกลับสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้ได้กับทุกกลุ่มสาระ ผู้สอนควรยึดหลักการ วิธีการ โดยเริ่มต้นจากการกำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง กำหนดพฤติกรรมที่แสดงว่าผู้เรียนได้บรรลุเป้าหมายนั้น แล้วจึงดำเนินการออกแบบการวัดและประเมินผล

การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้เน้นการป้องกันไม่ให้ผู้เรียนมีกิจกรรมมากเกินไปแต่ไม่บรรลุการเรียนรู้ที่พึงประสงค์ การประเมินผลตามสภาพจริงมีความเหมาะสมกับความรู้ความเข้าใจที่คงทนของผู้เรียนและสามารถนำไปใช้เชื่อมโยงในการเรียนรู้ต่อไปหรือการดำเนินชีวิต

อนึ่งผู้สอนจะต้องไม่ลืมว่าการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์เป็นสิ่งที่จะต้องบ่มเพาะบูรณาการกับผลการเรียนรู้ การดำเนินกิจกรรมและการวัดและประเมินผล เพราะการเรียนรู้คือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทั้งด้านนอกและด้านในควบคู่ไปพร้อมกัน

การออกแบบการเรียนรู้ย้อนกลับมีความเหมาะสมกับการจัดเวลาที่ยืดหยุ่น เพราะแต่ละหน่วยการเรียนรู้จะใช้เวลาเป็นช่วงๆ (block) ความรู้ความเข้าใจที่คงทนจึงจะเกิดกับผู้เรียน การจัดการเรียนรู้ต้องยึดเป้าหมายคุณภาพผู้เรียนเป็นสำคัญ ได้แก่ 1) มีความรู้ความสามารถที่คงทน 2) มีความคิดขั้นสูง 3) มีคุณธรรมจริยธรรม และ 4) มีทักษะกระบวนการเรียนรู้ ส่วนเทคนิควิธีการจัดการเรียนรู้นั้นปรับตามสาระและธรรมชาติของผู้เรียน เพื่อการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก

บรรณานุกรม

กรมวิชาการ. (2545). **หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544.** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

พระธรรมปิฎก. (2547). **พุทธวิธีในการสอน.** กรุงเทพฯ : ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม.

วิชัย วงษ์ใหญ่. (2542). **พลังการเรียนรู้ : ในกระบวนทัศน์ใหม่.** กรุงเทพฯ : SR. Printing limited Partnership.

วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒผล. (2550). **การออกแบบการเรียนรู้ย้อนกลับ (Backward design learning).** เอกสารประกอบการบรรยาย. โครงการพัฒนาครูสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชัยภูมิเขต 3.

Department of Education Tasmania. (2007) *"Principles of Backward Design"* From www. Ltag.education.tas.gov.au/Planning/models/princbackdesign.htm Retrieved May 26, 2007.

Digital Literacy. *"Backward design process"* From www.digitalliteracy.mwg.org/curriculum /curriculum/process.html Retrieved May 26, 2007

Wiggins Grant and McTighe Jay. (1998). **Understanding by design.** Prentice Hall, Inc.

ข้อมูลบรรณานุกรมบทความ

วิชัย วงษ์ใหญ่. (2552). "การออกแบบการเรียนรู้ย้อนกลับ".**สารานุกรมวิชาชีพครู เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา.** กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. หน้า 141 – 148.

ครูนักวิจัย

บทนำ

กระบวนทัศน์ใหม่ของครูนักวิจัย คือ “การทำงาน การจัดการเรียนการสอนและการวิจัยเป็นสิ่งเดียวกัน ไม่คิดแยกส่วน มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา” การวิจัยในชั้นเรียนเป็นการวิจัยขนาดเล็ก ที่ครูมุ่ง**แก้ปัญหา**หรือการ**แสวงหาความรู้ใหม่**ในการเรียนการสอนการวิจัยเพื่อ**พัฒนาการเรียนรู้**ที่มีพลัง คือ คณะครูทั้งโรงเรียนร่วมมือกันทำการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน ดำเนินการอย่างเป็นกระบวนการ เป็นไปตามขั้นตอน มีระบบ

คุณลักษณะหรือสมรรถนะของครูนักวิจัย (Teacher as Researcher)

1. การทำงานของครูมีการวิจัยเป็นพื้นฐานรวมอยู่ด้วย
2. ในการเรียนการสอนของครูใช้กระบวนการวิจัยมาใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้
3. ในกระบวนการเรียนการสอน ครูจะแสวงหาวิธีปฏิบัติการแก้ปัญหา การปรับปรุงการเรียนการสอน การพัฒนาวิธีการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างสม่ำเสมอ เป็นระบบและต่อเนื่อง

ครูนักวิจัยมีบทบาท 2 อย่างในการสอน Two side of Teaching คือ การดำเนินการวิจัยควบคู่ไปกับกิจกรรมการเรียนการสอน

1. มีความสามารถด้านการสอนและด้านการวิจัย
2. มีการแสวงหาความรู้
3. มีความตระหนักอยากจะช่วยเหลือลูกศิษย์ อยากจะพัฒนาการเรียนการสอน ค้นหาวิธีการ เทคนิคใหม่ ทำให้การสอนและการทำงานมีประสิทธิภาพ

4. การเปลี่ยนแปลงพฤติกรม การปฏิบัติงานด้านการเรียนการสอนอย่างมีคุณภาพ
5. ผู้เรียนสามารถรับรู้และตั้งคำถามเมื่อเห็นถนนเปียกน้ำ
   5.1 ถนนเปียกน้ำเพราะฝนอาจจะตก
   5.2 ภารโรงรดน้ำต้นไม้อาจจะกระเด็นมาเปียกถนน
   5.3 ท่อน้ำประปาอาจจะรั่วน้ำไหลมาเปียกถนน

กระบวนการมีจิตนักวิจัย (Research mind)

ประกอบด้วย 5 ประการ 1) การบริโภคหรือใช้งานวิจัยในการเรียนรู้และการทำงาน 2) การมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย 3) การลงมือหรือทำการวิจัย 4) การมีจิตใจนักวิจัย 5) การสื่อสารแลกเปลี่ยนหรือเผยแพร่งานวิจัย

วงจรการวิจัยของครูนักวิจัย

กระบวนการวิจัยของครูนักวิจัย มีลักษณะเฉพาะที่เป็นวงจรระบบ ได้แก่ 1) การวางแผนการวิจัยที่มีความเป็นระบบ สะท้อนปัญหาที่แท้จริง 2) การปฏิบัติการวิจัยที่รวดเร็ว เชื่อถือได้ สอดคล้องกับบริบทตามสภาพจริง 3) การตรวจสอบผลการปฏิบัติการวิจัยด้วยเครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูลที่มีคุณภาพ 4) การสะท้อนผลสู่การปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนรู้ในอนาคต

วงจรการวิจัยนี้ไม่มีที่สิ้นสุดผู้สอนสามารถทำวิจัยได้ตลอดเวลา เรียกว่า สอนไปด้วยทำวิจัยไปด้วย ใช้ระยะเวลาดำเนินการอันสั้น สามารถแสดงได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

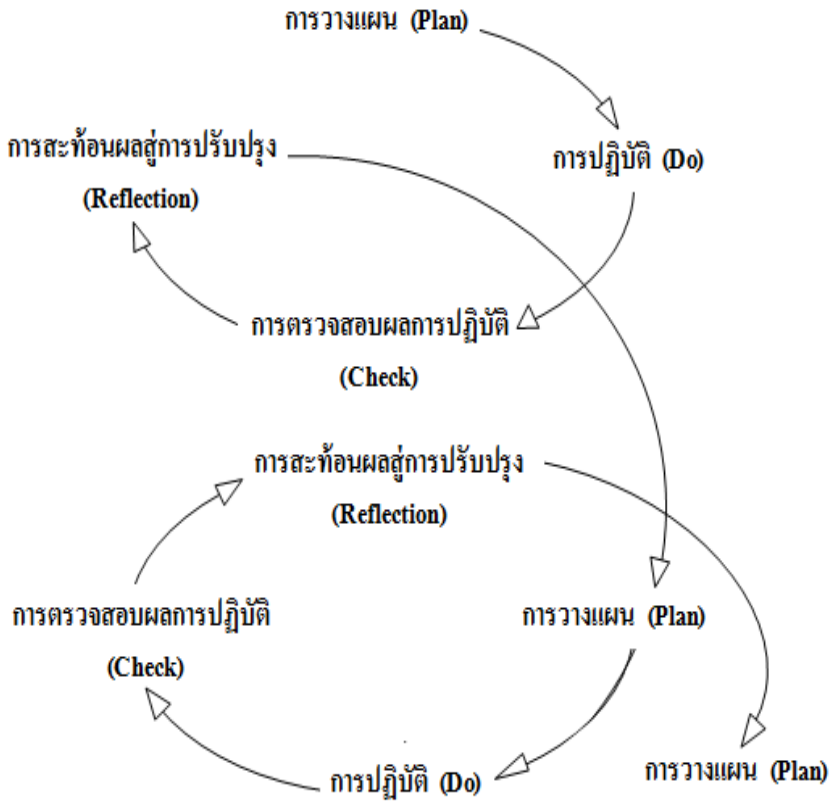

แผนภาพ 17 วงจรการวิจัยของครูนักวิจัย

รูปแบบของการวิจัยมีความผสมผสานกลมกลืนกับการจัดการเรียนรู้ ใช้ทรัพยากรด้านงบประมาณ เวลา อย่างคุ้มค่า ประหยัด เป็นการวิจัยที่มุ่งแก้ไขปัญหา พัฒนาผู้เรียน องค์ความรู้และนวัตกรรมจากการวิจัยถือว่าเป็นปัญญาที่เกิดจากการปฏิบัติจริง ซึ่งผู้สอนสามารถนำมาใช้ในการปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ของตนเองให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด

บรรณานุกรม

ราชกิจจานุเบกษา. (2553). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553. กรุงเทพฯ:

Ambrose, Susan A. and other. (2010). **How learning works : 7 research – based principles for smart teaching.** San Francisco : Josey – Bass.

Healey, M. (2005). *"Linking research and teaching : exploring disciplinary spaces and the role of inquiry – based learning"*, in Barnett, R. (Ed). **Reshaping the University : new relationships between research, scholarship and teaching,** p. 30 – 42. Maidenhead, McGraw – Hill.

ความรู้สู่นวัตกรรม

บทนำ

ความรู้ หมายถึง สิ่งที่สั่งสมมาจากการศึกษาเล่าเรียน การค้นคว้าหรือประสบการณ์ รวมทั้งความสามารถเชิงปฏิบัติและทักษะ ความเข้าใจหรือสารสนเทศ ที่ได้รับมาจากประสบการณ์ สิ่งที่ได้รับมาจากการได้ยิน ได้ฟัง การคิดหรือการปฏิบัติองค์วิชาในแต่ละสาขารวมทั้งสารสนเทศที่ผ่านกระบวนการคิดเปรียบเทียบ เชื่อมโยงกับความรู้อื่นจนเกิดเป็นความเข้าใจและนำไปใช้ประโยชน์ในการสรุปและตัดสินใจในสถานการณ์ต่างๆ โดยไม่จำกัดช่วงเวลา

ความสำคัญของความรู้

อำนาจความรู้ความจริงในยุคข้อมูลข่าวสาร ความรู้เริ่มมีอิทธิพลและบทบาทในการตัดสินใจและสนับสนุนการวางแผนการแข่งขันมากขึ้นในปัจจุบัน ซึ่งในอดีตเราให้ความสำคัญกับข้อมูลมาก และเชื่อว่าใครมีข้อมูลมาก คนนั้นเป็นผู้คุมอำนาจ แต่ปัจจุบันช่องทางการเข้าถึงข้อมูลทำได้รวดเร็วและสะดวกมากขึ้น มีระบบอินเตอร์เน็ตในการค้นหาข้อมูล ช่วยให้บุคคลเข้าถึงข้อมูลได้รวดเร็วและง่ายขึ้น การมีข้อมูลเพียงอย่างเดียวไม่ถือเป็นจุดแข็งแต่ประการใด สิ่งสำคัญคือต้องสามารถนำข้อมูลมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ วิจัยและพัฒนา นำมาประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อบุคคลและองค์กร ความรู้ที่เกิดประโยชน์และใช้ได้จริง เหมาะกับบริบทของสังคมวัฒนธรรม การพัฒนาความรู้ที่เหนือกว่าการวิจัย คือ การทำให้เกิดปัญญา ซึ่งมาจากกระบวนการเรียนรู้และประสบการณ์ที่ประกอบด้วย การแสวงหาความรู้ การทำความเข้าใจกับความรู้ การแปลความหมาย และการประยุกต์ใช้ความรู้ ทำให้เรามีมุมมองใหม่

ความรู้มีหลายระดับตั้งแต่ระดับบุคคล องค์กร และเครือข่าย การสร้างพันธมิตรด้านความรู้ (knowledge alliance) โดยบุคคลหรือหน่วยงานที่มีความสนใจแตกต่างกัน มาร่วมกันสร้าง

และใช้ความรู้ โดยส่งเสริมให้มีการให้และการรับสำหรับพันธมิตรหรือเครือข่ายมาร่วมกันสร้างและใช้ความรู้จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้และความรู้ใหม่ขยายกรอบความคิดของตนเอง เป็นการกระตุ้นการคิดแบบนอกกรอบที่เน้นการเชื่อมโยงสิ่งต่างๆ เข้าด้วยกันอย่างมีเหตุผลอันจะนำไปสู่การสร้างความตระหนักเกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม ซึ่งปัจจุบันนี้ถือเป็นกลยุทธ์ในการพัฒนาบุคคลและองค์กร

ข้อมูล สารสนเทศ ความรู้ และปัญญา

ข้อมูล (Data) หมายถึง ข้อเท็จจริงหรือเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น อาจจะเป็นตัวเลข ตัวอักษรหรือสัญลักษณ์ ข้อมูลที่ดีจะต้องมีความถูกต้องแม่นยำและเป็นปัจจุบัน เช่น ปริมาณ ระยะทาง ชื่อ ที่อยู่ เบอร์โทรศัพท์ คะแนนของนักเรียน การบันทึกกิจกรรมที่เกิดขึ้นสามารถอธิบายเป็นข้อมูลได้ ธรรมชาติของข้อมูลมีลักษณะทั่วไปยังไม่สามารถนำไปใช้ประกอบการตัดสินใจได้

สารสนเทศ (Information) หมายถึง ข้อมูลที่ผ่านกระบวนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการบริหารจัดการ การตัดสินใจ สารสนเทศจะอิงกับบริบท มีเป้าหมายในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้บางสิ่งซึ่งมีผลต่อการตัดสินใจ การวางแผน การควบคุมสถานการณ์ เพื่อให้การบริหารงานมีระบบ และเกิดประสิทธิภาพ ลักษณะของสารสนเทศจะอิงอยู่กับบริบทท้องถิ่น ที่มีความเฉพาะเจาะจง สามารถนำไปใช้ประกอบการตัดสินใจได้ แต่ยังสรุปอ้างอิงเป็นหลักทั่วไปได้

ความรู้ (Knowledge) หมายถึง สารสนเทศที่ผ่านกระบวนการคิด วิเคราะห์ เปรียบเทียบ สังเคราะห์เชื่อมโยงกับความรู้อื่นหรือประสบการณ์ เกิดเป็นความเข้าใจและนำไปใช้ประโยชน์ เป็นสิ่งที่สามารถสรุปอ้างอิงไปยังบริบทต่างๆ ได้ ซึ่งแบ่งได้ 2 ประเภท ได้แก่

1. **ความรู้ฝังลึก** (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่อยู่ในตัวของแต่ละบุคคล เกิดจากประสบการณ์ การเรียนรู้ หรือพรสวรรค์ต่างๆ ซึ่งสื่อสารถ่ายทอดในรูปแบบของตัวเลข สูตร หรือลายลักษณ์อักษรได้ยาก ความรู้ประเภทนี้พัฒนาและแบ่งปันกันได้และเป็นความรู้ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ความได้เปรียบในการแข่งขัน

2. **ความรู้ชัดแจ้ง** (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่เป็นเหตุเป็นผล สามารถรวบรวมและถ่ายทอดออกมาในรูปแบบต่างๆ ได้ เช่น เอกสาร คู่มือ หนังสือ ตำรา รายงาน ซึ่งบุคคลสามารถเข้าถึงได้ง่าย

ปัญญา (Wisdom) หมายถึง การเชื่อมโยงองค์ความรู้ต่างๆ สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงผ่านการปฏิบัติจริง เป็นยิ่งกว่าความรู้ เพราะมีความคิดที่ถูกต้องแยบคายอยู่เบื้องหลัง

กระบวนการสร้างความรู้ตามแนวโยนิโสมนสิการในพระพุทธศาสนา ซึ่งมีขั้นตอนและพัฒนาการของข้อมูลผ่านการสังเคราะห์เชื่อมโยงเป็นสารสนเทศ ความรู้ และเป็นปัญญาในที่สุด ความรู้ที่เรามีอยู่นั้นล้วนได้มาจากการเรียนรู้จากปัจจัยภายนอกด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การอ่านหนังสือ การถามผู้รู้ การรับฟังคำสอน หรือคำบอกกล่าวจากบุคคลอื่น นั่นคือ **สุตมยปัญญา** แต่ถ้าเราได้นำความรู้ที่เรามีมาทดลองปฏิบัติให้เกิดผลเห็นจริงกับตัวเรา ความรู้นั้นจะพัฒนาเป็น **ปัญญา** เพราะเป็นทั้งความรู้และประสบการณ์ที่เราได้รับจากปฏิบัติจริง เป็น **ภาวนามยปัญญา** หรือปัญญาที่เกิดจากการปฏิบัติ ผ่านการเชื่อมโยงและสังเคราะห์ข้อมูล สารสนเทศ และความรู้ต่างๆ เพื่อนำมาใช้ในการทำงาน การแก้ปัญหา ตลอดจนการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ดังแผนภาพต่อไปนี้

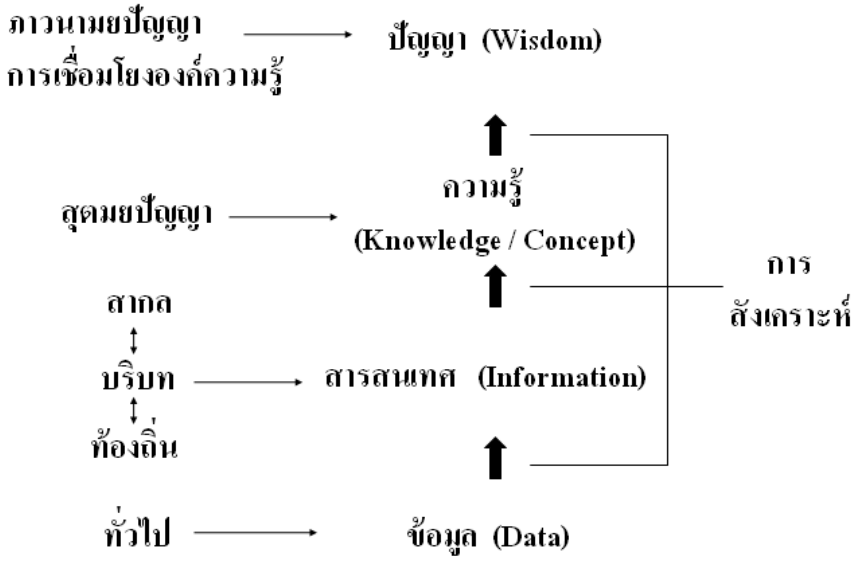

แผนภาพ 18 การสังเคราะห์ข้อมูลสารสนเทศและความรู้ สู่การเกิดปัญญา

ปัญญาคือความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวบุคคล

ความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคลนำมาวางแผนการบริหารจัดการทำให้เกิดปัญญาดังตัวอย่าง

- ศูนย์บริหารจิตเจริญปัญญาแห่งหนึ่งมีการเก็บข้อมูลจากผู้มาใช้บริการจากศูนย์ในช่วงเวลา 12 เดือน สิ่งที่ได้จากการเก็บกิจกรรมการบริการจากศูนย์ถือเป็น “ข้อมูล”
- เมื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์พบว่า ส่วนใหญ่ผู้ที่เข้ามาใช้บริการพัฒนาจิตเป็นกลุ่มนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 กับมัธยมศึกษาปีที่ 4 และนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ระดับอุดมศึกษา ข้อมูลที่ผ่านกระบวนการวิเคราะห์ ถือเป็น “สารสนเทศ” ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการวางแผนบริหารจัดการศูนย์ได้

- ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้บริหารตัดสินใจปรับเปลี่ยนตารางบริการลูกค้าใหม่ โดยจัดตารางกิจกรรมการพัฒนาจิตสำหรับกลุ่มนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 1 ปีที่ 4 และนักศึกษาชั้นปีที่ 1 สำหรับบริการกลุ่มนี้ในช่วง 3 เดือน คือ เดือนเมษายน ถึงเดือนมิถุนายน ส่วนเวลาที่เหลืออีก 9 เดือน สำหรับบริการกลุ่มเป้าหมายอื่นๆ การตัดสินใจของผู้บริหารกำหนดตารางเวลาดังกล่าวจัดเป็น "ความรู้" ได้จากการนำสารสนเทศมาใช้

หลังจากประสบความสำเร็จในการบริการและการจัดกิจกรรมของศูนย์แล้วได้ทำการวิเคราะห์พฤติกรรมการทำกิจกรรมที่ศูนย์รวมทั้งกิจกรรมสนับสนุนอื่นๆ พร้อมกัน ส่งผลให้จำนวนผู้มาพัฒนาจิตเพิ่มขึ้น การบริหารจัดการดำเนินไปได้อย่างราบรื่น ผู้รับบริการมีความพึงพอใจ การที่ผู้บริหารนำความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้มาใช้บริการกับช่วงเวลา ผู้บริหารสามารถนำความรู้นี้ไปใช้ในการวางแผนกับกิจกรรมอื่นๆ และประสบความสำเร็จ ทำให้ผู้บริหารเกิด "**ปัญญา**" ว่าพฤติกรรมและช่วงเวลาของผู้มาใช้บริการเป็นปัจจัยสำคัญจะต้องนำมาวิเคราะห์และใช้ในการวางแผนบริหารจัดการการจัดตารางเวลาที่เหมาะสมกับช่วงจังหวะของผู้มาใช้บริการ การนำความรู้มาใช้จนเกิดปัญญา ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับเรื่องอื่นๆ ต่อไป เช่น การวิเคราะห์พฤติกรรมผู้เรียนก่อนออกแบบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

ความรู้และการพัฒนานวัตกรรม

1. ความหลากหลายของความรู้ ทำให้เกิดการสร้างความคิด การผสมผสานรูปแบบความคิดที่แตกต่างกัน ทำให้มีความรู้ที่หลากหลายและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้
2. การคัดเลือกแนวความคิด เป็นกระบวนการคัดกรองเพื่อเลือกแนวความคิดที่ดีที่สุด
3. ความต่อเนื่องของกระบวนการ มีการจัดแผนผังความรู้ (knowledge map) เพื่อคัดแยกความรู้ซึ่งจะช่วยให้การตัดสินใจว่าจะเก็บหรือจะแบ่งปันความรู้ และการผสมผสานเข้ากับระบบงานและมีการสื่อสารกับให้ทั่วถึงเพื่อหลีกเลี่ยงความซ้ำซ้อน

4. การร่วมคิดร่วมทำ การกำหนดมาตรฐานการสร้างเครือข่ายและหุ้นส่วน ซึ่งร่วมกันคิดทำให้องค์กรมีความได้เปรียบ

5. การละทิ้งแนวความคิดเดิมเมื่อเผชิญกับสถานการณ์ใหม่เป็นตัวบ่งชี้ความสามารถการเปลี่ยนแปลงขององค์กร การตั้งคำถามกับความรู้แบบเดิมเพื่อพิสูจน์ว่าความรู้นั้นยังเกี่ยวข้องและมีประโยชน์ มีความจำเป็นอยู่หรือไม่

6. ความเรียบง่าย การมีกฎเกณฑ์ที่ไม่ซับซ้อน มียุทธศาสตร์ที่ชัดเจน

7. ความพยายามประหยัดด้วยวิธีการสร้างสรรค์ความรู้ที่แท้และวิธีการระยะเวลาดำเนินการต้องไม่ช้าหรือเร็วเกินไป

8. ความรู้เป็นเครื่องมือที่สำคัญที่จะช่วยให้ตัดสินใจและแก้ไขปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะความรู้หมายถึง ปฏิสัมพันธ์ระหว่างความรู้แจ้ง (insight) ข้อมูลข่าวสาร(information) และความคิด (ideas) ซึ่งนำไปสู่การตัดสินใจหรือการแก้ไขปัญหา เมื่อความรู้เป็นสิ่งที่แยกจากบุคคลไม่ได้ จึงต้องมีการจัดสภาพแวดล้อม เพื่อให้บุคคลแลกเปลี่ยนความรู้เพื่อการสร้างนวัตกรรม

9. นวัตกรรม เป็นสิ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลง การสร้างนวัตกรรมจึงประกอบด้วยการจัดบรรยากาศ และสิ่งแวดล้อม และขจัดอุปสรรคทั้งหลาย เพื่อทำให้บุคคลมีความสามารถที่จะทำได้ (able to) ยอมให้ทำ (allowed to) กล้าทำ (dare to) จำเป็นต้องทำ (have to) และต้องการทำ (want to)

10. ความรู้และนวัตกรรมจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง เริ่มจากการมีส่วนร่วมหรือสัมผัสนวัตกรรม การตระหนักรู้ถึงความสำคัญ ความเข้าใจ การทดสอบความรู้ การยอมรับ และการนำไปใช้ การทำให้เป็นระบบที่ยั่งยืน

สรุป

อำนาจความรู้ ความจริง ในยุคข้อมูลข่าวสาร เป็นเครื่องมือระดมความรู้ในตัวบุคคล และความรู้ชัดแจ้งรวมถึงความรู้ของกลุ่มและองค์กร ทำให้การปฏิบัติงานมีคุณภาพ บุคลากรทุกคนกลายเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ทั้งองค์กร ส่งผลให้องค์กรมีความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมสำหรับการเปลี่ยนแปลงองค์กร

บรรณานุกรม

น้ำทิพย์ วิภาวิน. (2547). **การจัดการความรู้กับคลังความรู้**. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประเวศ วะสี. (2550). **การจัดการความรู้ : กระบวนการปลดปล่อยมนุษย์สู่ศักยภาพ เสรีภาพและความสุข**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : กลิ่นปัญญาญาณ.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542**. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับบลิเคชั่น.

วิจารณ์ พานิช. (2548). *"การจัดการความรู้".* สืบค้นเมื่อ 22 กันยายน 2551, จาก http : // kmi.trf.or.th/Document/AboutKM/KM-Article.pdf

ข้อมูลบรรณานุกรมบทความ

วิชัย วงษ์ใหญ่. (2552). "ความรู้". **สารานุกรมวิชาชีพครูเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา**. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. หน้า 181 – 184.

การบริหารคนเก่ง: การรักษาประสิทธิภาพขององค์กร

บทนำ

ทรัพยากรมนุษย์โดยเฉพาะกลุ่มคนเก่ง ถือว่าเป็นหนึ่งในปัจจัยหลักที่มีส่วนส่วนเสริมให้ผลประกอบการขององค์กรดีขึ้น องค์กรหลายแห่งจึงเริ่มสนใจและให้ความสำคัญกับการลงทุนเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้ได้บุคลากรที่มีศักยภาพสูง แต่ในองค์กรต่างๆ ประกอบด้วยบุคลากรหลากหลายรูปแบบ มีทั้งที่มีผลงานการปฏิบัติที่ดี ไม่ดี และกลุ่มที่ไม่พึงปรารถนาขององค์กร

ทรัพยากรมนุษย์ที่มีศักยภาพสูง หรือ คนเก่ง (Talent people) คือ ปัจจัยหลักที่มีส่วนส่งเสริมองค์กรให้สามารถบรรลุเป้าหมาย องค์กรใดสามารถสร้างคนเก่งและให้คนเก่งได้ปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถ ย่อมส่งผลต่อความประสบความสำเร็จขององค์กร การบริหารจัดการคนเก่ง (Talent Management) เป็นหัวใจของการบริหารงานบุคคลที่ให้ความสำคัญกับศักยภาพของบุคลากรหรือกลุ่มกลุ่มคนที่มีศักยภาพในการสร้างสรรค์ผลงานและสร้างเสริมความก้าวหน้าให้กับองค์กร เป็นกลยุทธ์การพัฒนาองค์กรให้มีการพัฒนาอย่างรวดเร็วทันต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในสังคมเทคโนโลยีสารสนเทศและสังคมฐานความรู้ (information and knowledge – based society) ในปัจจุบัน การบริหารคนเก่งเป็นการรักษาประสิทธิภาพขององค์กร ลดความสูญเสียบุคลากรที่มีความรู้และประสบการณ์ นำมาซึ่งความได้เปรียบในการแข่งขัน

ความหมายของ "คนเก่ง"

คนเก่ง หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลในองค์กรที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความสามารถและศักยภาพ มีความสามารถทางด้านสติปัญญา หรือความสามารถตามธรรมชาติ (natural ability) รวมทั้งพรสวรรค์ (gifts) ด้านใดด้านหนึ่งอย่างโดดเด่น โดยสะท้อนถึงการมีศักยภาพสูง (High

Potential) จากผลการปฏิบัติงานที่ประสบความสำเร็จเป็นที่ประจักษ์และยอมรับของบุคคลอื่น รวมทั้งมีความต้องการความก้าวหน้าในการทำงาน การเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

คุณลักษณะและความสามารถของคนเก่ง

คุณลักษณะอันโดดเด่นของคนเก่ง เป็นตัวบ่งชี้ได้ว่าองค์กรจะมีผลงานที่มีคุณภาพ ความได้เปรียบในการแข่งขัน (Competitive Advantage) ที่เกิดจากบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ ซึ่งองค์กรอื่นไม่มี คนเก่งต้องมีคุณลักษณะพื้นฐาน 4 ประการ ดังนี้

1. ความรู้ (Knowledge) หมายถึง การมีความรู้ในเนื้อหาสาระเกี่ยวกับงานที่ปฏิบัติอย่างแม่นยำและลุ่มลึก รวมทั้งความรู้อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างกว้างขวาง

2. ทักษะ (Skills) หมายถึง ความสามารถในการปรับประยุกต์ความรู้มาใช้ในการทำงาน และการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ รวมถึงทักษะในการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง รวมทั้งพัฒนาเพื่อนร่วมงานอย่างต่อเนื่อง

3. บุคลิกภาพ (Personality) หมายถึง ความสามารถในการปรับตัว สามารถแสดงพฤติกรรมที่เอื้อต่อการปฏิบัติงานได้อย่างเป็นตัวของตัวเอง รวมทั้งการมีเจคติที่ดีต่อการปฏิบัติงาน

4. การปฏิสัมพันธ์ (Interpersonal) หมายถึง การแสดงปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งต่างๆ รอบตัวตลอดช่วงเวลาการปฏิบัติงาน

การบริหารคนเก่ง

การบริหารคนเก่ง (Talent Management) หมายถึง การบริหารบุคคลที่มุ่งเน้นการให้คนเก่งหรือคนที่มีความรู้ความสามารถ มาทำหน้าที่เป็นผู้นำของกลุ่ม และพร้อมที่จะพัฒนาเพื่อนร่วมงานให้มีความรู้ความสามารถสูงขึ้นได้เหมือนตนเอง ตอบสนองความต้องการขององค์กรทั้งในปัจจุบัน

และอนาคต การบริหารคนเก่งจะทำให้องค์กรมีคนเก่งมากขึ้น สามารถเพิ่มขีดความสามารถในการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร

วิวัฒนาการของการบริหารคนเก่ง

การบริหารคนเก่งมีวิวัฒนาการมาตามลำดับขั้นตอนตั้งแต่การบริหารระดับส่วนบุคคลที่มุ่งเน้นการบริหารในเชิงบทบาท โดยการจ่ายเงินเดือนและผลประโยชน์ตอบแทนต่างๆ แก่บุคลากร จากนั้นได้พัฒนาการมาเป็นการบริหารในเชิงกลยุทธ์ที่มีมุ่งเน้นมิติการเป็นหุ้นส่วน (partnership) มากขึ้น ให้ความสำคัญกับการสรรหาบุคลากร การจัดระบบองค์กร การให้เงินเดือนและสวัสดิการในรูปแบบต่างๆ และในปัจจุบันได้พัฒนามาเป็นการบริหารคนเก่ง ที่มุ่งเน้นการบริหารเชิงบูรณาการ มีการบริหารสมรรถนะและศักยภาพของบุคลากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด การวางแผนคนเก่งที่จะมาสืบทอดตำแหน่งสำคัญในองค์กร ดังแผนภาพต่อไปนี้

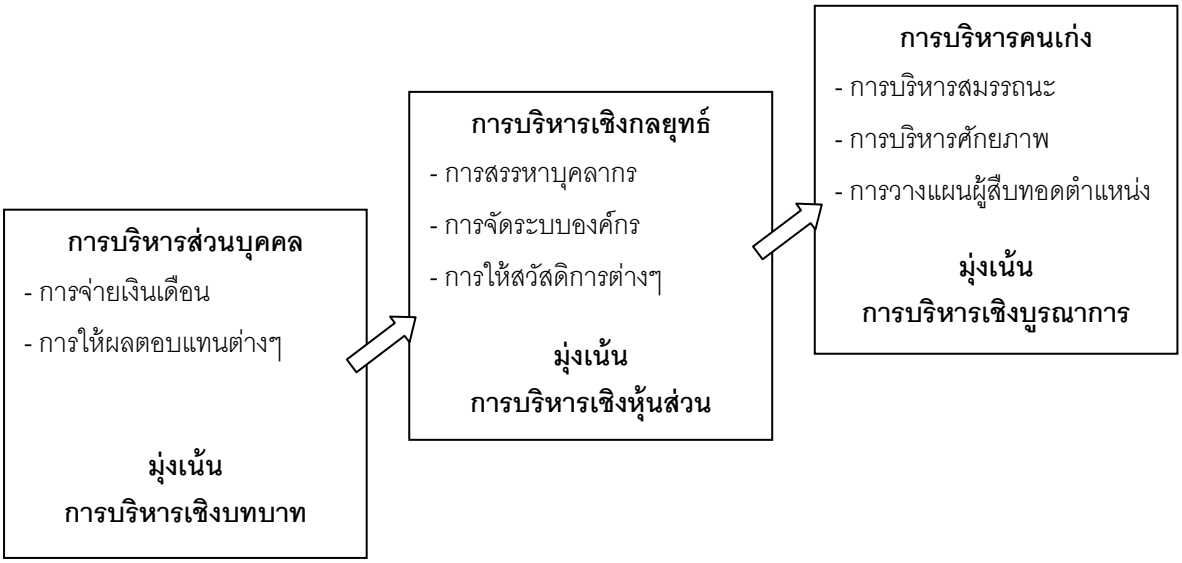

แผนภาพ 19 วิวัฒนาการของการบริหารคนเก่ง

ความสำคัญของการบริหารคนเก่ง

การบริหารคนเก่งก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งในระดับองค์กรและระดับบุคคลดังนี้

ประโยชน์ในระดับองค์กร

1. องค์กรสามารถขับเคลื่อนภารกิจให้บรรลุเป้าหมายอย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นผลจากการที่มีคนเก่งอยู่ในองค์กร และคนเก่งเหล่านี้ได้สร้างคนเก่งเพิ่มมากขึ้นภายในองค์กร

2. องค์กรจะมีความรู้และนวัตกรรมเป็นของตนเอง จากการที่คนเก่งได้สร้างสรรค์ผลผลิตของงานอย่างต่อเนื่อง

3. องค์กรมีคนเก่งมากยิ่งขึ้น จากการที่คนเก่งได้พัฒนาบุคคลรอบข้างในสายงานเดียวกันผ่านกระบวนการปฏิบัติงานร่วมกันจนทำให้เกิดการเรียนรู้ในที่ทำงาน (learning at the workplace) ส่งผลให้มีคนเก่งมากขึ้น

4. องค์กรมีการสืบสานวัฒนธรรมและค่านิยมที่ดีงามผ่านกระบวนการสืบทอดตำแหน่ง และจากผู้นำไปยังผู้บริหารในระดับรองลงมาจนถึงระดับผู้ปฏิบัติงาน

ประโยชน์ในระดับบุคล

1. ได้รับโอกาสและภารกิจที่ท้าทายความสามารถมากขึ้นอยู่เสมอ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการเพิ่มพูนศักยภาพและความก้าวหน้าในระยะยาว

2. เรียนรู้ที่จะบริหารตนเองให้ประสบผลสำเร็จ ภายใต้การสนับสนุนขององค์กร ผู้บังคับบัญชา พี่เลี้ยง รวมถึงทีมงาน

3. เกิดความพึงพอใจในการทำงาน เนื่องจากตระหนักถึงคุณค่าและการดูแลเอาใจใส่จากองค์การและผู้บังคับบัญชาอย่างใกล้ชิด รวมทั้งทราบความก้าวหน้าในอาชีพอย่างชัดเจน

ระบบการบริหารคนเก่ง

ระบบการบริหารคนเก่ง คือ กระบวนการค้นหา พัฒนา ให้ผลตอบแทน และรักษาคนที่มีความสามารถและศักยภาพไว้กับองค์กร ดังนี้

1. การระบุคนเก่ง (identification) หมายถึง การค้นหาคนเก่งด้านต่างๆ ที่อยู่ในองค์กรด้วยกระบวนการที่เป็นระบบ เพื่อให้ทราบว่าในองค์กรใครคือคนเก่ง และเก่งในด้านใด ทำให้สามารถบริหารความเก่งรวมทั้งการกำหนดนโยบายสร้างผลการปฏิบัติงานที่ดีให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กร โดยการกำหนดเป้าหมายสูงสุดขององค์กร แล้วแปลงเป้าหมายขององค์กรมาสู่เป้าหมายของแต่ละหน่วยงาน แล้วกำหนดคุณสมบัติและคุณลักษณะของคนเก่งที่สอดคล้องกับความต้องการของหน่วยงาน จากนั้นจึงประเมินบุคลากรในหน่วยงานเพื่อค้นหาคนเก่งที่มีคุณสมบัติและคุณลักษณะสอดคล้องกับที่หน่วยงานต้องการ

2. การจัดบุคลากร (staffing) หมายถึง การจัดบุคลากรให้เหมาะสมกับตำแหน่งงาน ประกอบด้วยการสรรหาบุคลากร การเลื่อนตำแหน่ง การเปลี่ยนสายงาน การวางแผนบุคลากร การจัดการความหลากหลายของบุคลากร

3. การจัดระบบงาน (organizing) หมายถึง การจัดโครงสร้างองค์กร การกำหนดภารกิจของแต่ละหน่วยงานในภาพรวมไปสู่งานย่อยและกิจกรรม รวมทั้งการจัดรูปแบบหน่วยงาน ความเชื่อมโยงของแต่ละหน่วยงาน การกำหนดทีมงาน การออกแบบงานและการสื่อสาร

4. การฝึกอบรมและพัฒนาคนเก่ง (Training and Development) หมายถึง การเพิ่มพูนความรู้ ทักษะและความสามารถ การวางแผนพัฒนาส่วนบุคคล การฝึกอบรมควบคู่กับการปฏิบัติงาน (On the job training) การประเมินความสามารถผลการปฏิบัติงาน และศักยภาพของบุคลากร เพื่อให้ทราบว่าใครคือคนเก่งขององค์กรแล้วดำเนินการฝึกอบรมและพัฒนาเติมเต็มให้มีความสมบูรณ์ทั้งด้านความรู้ ทักษะการปฏิบัติงาน ความชำนาญหรือความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านตามที่องค์กรคาดหวังไว้ เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้คนเก่งสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด เช่น

การสอนงาน (Coaching) การหมุนเวียนงาน (Job Rotation) การมอบหมายงานเร่งด่วนหรืองานพิเศษ (Interim and Emergency Assignment) การมอบหมายงาน (Task Force Assignment) การฝึกอบรมนอกสถานที่ (Off – site training) การเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self - learning)

5. การบริหารผลการปฏิบัติ (Performing) หมายถึง การบริหารจัดการผลการปฏิบัติงานของบุคลากรและองค์กร ได้แก่ การตั้งเป้าหมายขององค์กรและมอบหมายให้กับหน่วยงานที่รับผิดชอบ กำหนดทีมงานและบุคคล การกำหนดวิธีการปฏิบัติงาน บทบาทหน้าที่ รวมทั้งความคาดหวังในผลสำเร็จ แนวทางการประเมินผลการปฏิบัติงาน การสะท้อนผลการปฏิบัติงาน

6. การจ่ายค่าตอบแทนและให้รางวัล (Compensation and Rewarding) หมายถึง การให้เงินเดือน เงินโบนัส หรือค่าตอบแทนอื่นๆ รวมทั้งสวัสดิการซึ่งมีการออกแบบการจ่ายค่าตอบแทนและรางวัลอย่างเท่าเทียมและยุติธรรม ทั้งต่อคนเก่งและบุคลากรทั่วไป มุ่งเน้นการให้ความสำคัญกับความสมดุลระหว่างชีวิตการทำงานและชีวิตส่วนตัว นอกเหนือจากการมอบสิ่งจูงใจในรูปตัวเงิน

7. การรักษาคนเก่งไว้กับองค์กร (Retention) หมายถึง การปฏิบัติต่อคนเก่งด้วยความเคารพและให้เกียรติเพื่อให้คนเก่งมีความจงรักภักดีและยึดมั่นต่อองค์กร รักองค์กร พร้อมที่จะใช้ความรู้ความสามารถที่มีอยู่มาปฏิบัติงานให้องค์กรมีความเจริญก้าวหน้า เช่น การสร้างโอกาสก้าวหน้าในอาชีพ (Career Path)การกำหนดแผนการสืบทอดตำแหน่ง (Succession Planning) การให้โอกาสในการพัฒนา เช่น การจ่ายค่าตอบแทนและสวัสดิการที่สร้างสรรค์ การให้รางวัลและการตระหนักถึงความสำคัญของบุคลากร การบริหารผลการปฏิบัติงาน การปรับเป้าหมายของบุคลากรให้สอดคล้องกับเป้าหมายขององค์การ กลยุทธ์การเพิ่มความพึงพอใจของบุคลากร การวัดความพึงพอใจของบุคลากร การวางแผนสายอาชีพ กลยุทธ์ความสมดุลระหว่างงานและชีวิตส่วนตัว การสร้างข้อผูกมัดในการจ้างงาน กลยุทธ์การบริหารขีดความสามารถ คำนึงถึงความต้องการของบุคลากร การพัฒนาบุคลากรด้วยระบบพี่เลี้ยง กำหนดวัฒนธรรมองค์การ ระบบสอนงาน

การพัฒนาโดยมุ่งเน้นจากภายใน

คนเก่งจะมีความสามารถในการมองอนาคต เห็นทั้งโอกาสและภัยคุกคาม และมีความสามารถที่จะดึงคนอื่นตามไปด้วย คนเก่งประมาณ 10 เปอร์เซ็นต์ สามารถบริหารคนอื่นอีก 60 เปอร์เซ็นต์ อยากทำงาน ดึงเอาความเป็นเลิศของบุคคลอื่นออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์ เป็นการพัฒนาบุคคลโดยมุ่งเน้นจากภายใน คนเก่งมีความคิดสร้างสรรค์ มีความคิดที่แตกต่างจากบุคคลอื่น เป็นบุคคลที่กระหายอยากรู้ อยากพัฒนา และแสวงหาโอกาสใหม่ๆ ความรู้และทักษะเป็นเพียงพื้นฐาน แต่พลังความคิดสร้างสรรค์ การใฝ่รู้ และการพัฒนาเป็นเรื่องที่สำคัญกว่า ลักษณะเฉพาะอีกประการหนึ่งของคนเก่งคือ ความสามารถในการเอาชนะอุปสรรค รู้จักแก้ไขปัญหาด้วยปัญญา รวมทั้งมีการควบคุมอารมณ์ได้อย่างเหมาะสมกับปัญหาที่จะเกิดขึ้น คุณลักษณะและความสามารถจึงนำบุคคลอื่นและองค์กรสร้างสรรค์และเปลี่ยนแปลง

สรุป

คนเก่งหรือบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในองค์กรที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์มีความสามารถและศักยภาพสูง การบริหารคนเก่งให้มีโอกาสสร้างสรรค์ผลงาน นวัตกรรม ให้คนเก่งได้พัฒนาตนเองและเพื่อนรวมงานให้มีความเก่งยิ่งขึ้น จะทำให้องค์กรเกิดการพัฒนาอย่างรวดเร็วและยั่งยืน เป็นองค์กรที่มีองค์ความรู้และนวัตกรรม การบริหารคนเก่งที่ประกอบด้วย การจัดบุคลากร การจัดระบบงาน การเรียนรู้ การบริหารผลการปฏิบัติ และการจ่ายค่าตอบแทน รวมทั้งกระบวนการบริหารคนเก่ง 4 ขั้นตอน ได้แก่ การระบุคนเก่ง การฝึกอบรมและพัฒนาคนเก่ง การจ่ายค่าตอบแทนและให้รางวัล และการรักษาคนเก่งไว้กับองค์กร จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้องค์กรมีคนเก่งจำนวนมากและเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ส่งผลให้องค์กรเป็นองค์กรที่มีคุณภาพในระยะยาว

บรรณานุกรม

พรรัตน์ แสดงหาญ. (2553). “คนเก่งรักษ์องค์กร องค์กรรักษ์คนเก่ง” (Talent Management)” Human Resource Focus. มกราคม – กุมภาพันธ์. หน้า 80 – 84.

Berger, A. L. and Berger, R. D. (2004). **The Talent Management Handbook : Creating Organizational Excellence by Identifying Developing and Promoting Your Best People.** New York : McGraw-Hill.

Gubman, L. E. (1998). **The Talent Solution : Alignment Strategy and People to Achieve Extraordinary Results.** New York : McGraw – Hill.

Michaels, E. Jones and Axelrod, B. (2001). **The War for Talent.** United States of America : McKinsey & Company.

Roberson, A. and Abby, G. (2003). **Mapping talented people.** Britain : Pearson Education.

ดรรชนีคำสำคัญ

ที่	คำสำคัญ	หน้า
1	กระบวนการคิด	10,21,33,51,52,55,65,72,74,91,98,102,106, 134,137,140,165,166
2	กระบวนการเรียนรู้	3,6,12-14,21,32-33,35,37-39,42-43,47-49, 51,56,60,62,64,71-73,77,95,97-98,109-110, 112,118,123,125,140-141,144,153,158-159, 161,165
3	กระบวนทัศน์	1,4,12,26,28,35,38,40,49,58,70,79,82,107, 110,131,161
4	การคิดระดับสูง	24-25,27,49
5	การจัดการความรู้	67,107
6	การจัดการเรียนรู้	6,12,15-16,26-27,48,71,74-75,77-79,87-88, 91,95,97-99,102,123,125,128,139, 151-152,154,157-159,162-163
7	การจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองอาเซียน	12
8	การถักทอความรู้	72
9	การบริหารคนเก่ง	173-177,179
10	การบูรณาการ	35,102,110,131-137
11	การบูรณาการการสอน	132-133
12	การปฏิรูปการเรียนรู้	33,41,47-48,60,63,78,80,81
13	การปฏิรูปการศึกษา	11,42-43,62,65
14	การประเมินตามสภาพจริง	16,27,88-89,155
15	การประเมินผลการเรียนรู้	49,74,115,119

ที่	คำสำคัญ	หน้า
16	การประเมินหลักสูตรสถานศึกษา	127-129
17	การประสานพลัง	37
18	การพัฒนาแบบองค์รวมเชิงบูรณาการ	38
19	การพึ่งพาตนเอง	32,37,59,60
20	การมีส่วนร่วมของประชาชน	13,107
21	การเรียนเพื่อรู้	21,27,50,52
22	การเรียนรู้ของตนเอง	62,73-74,111,158,163
23	การเรียนรู้ที่จะเป็น	52
24	การเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกัน	52
25	การเรียนรู้ที่สมดุลของสมองสองซีก	56
26	การเรียนรู้ที่สมดุลและมีความสุข	51
27	การเรียนรู้แนวราบ	77-78,80
28	การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21	21
29	การเรียนรู้ในอนาคต	2,162
30	การเรียนรู้เป็นอริยทรัพย์ในตน	48,51,53
31	การเรียนรู้เพื่อชีวิต	21-22,27
32	การเรียนรู้เพื่อที่จะอยู่ร่วมกัน	21-22,27
33	การเรียนรู้เพื่อปฏิบัติได้จริง	21-22,27,51-52
34	การเรียนรู้ยุคใหม่	65
35	การเรียนรู้สู่การคิดระดับสูง	49
36	การเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง	110
37	การแลกเปลี่ยนเรียนรู้	24,26-27,77,87

ที่	คำสำคัญ	หน้า
38	การวัดและประเมินผล	12,15,17,27,80,88-89,97-101,105,110,119, 124-125,129,151,154-156,158
39	การสร้างสามัคคีธรรม	29,34
40	การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้	10,15,48,73,125,154-155,158-159
41	การออกแบบโปรแกรมการเรียนการสอน	117
42	การออกแบบหลักสูตร	108,110,119,124
43	คนเก่ง	45,48,79,173-177
44	ครูนักวิจัย	161-163
45	ความเข้าใจที่ลึกซึ้ง	72
46	ความคิดรวบยอดหลัก	3,26,125,133,153,157-158
47	ความคิดสร้างสรรค์	3,22,25,49,51,55-56,65-66,68-69,108,166, 171,179
48	ความเชื่อมโยง	6,68,72,126,132,177
49	ความเป็นธรรม	4
50	ความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม	24,27
51	ความรู้ความเข้าใจที่คงทน	155,159
52	ความรู้ชัดแจ้ง	167,171
53	ความรู้ฝังลึก	154,167
54	ความสามารถในการปรับตัว	2,50,174
55	ความสามารถในการสื่อสาร	2,49,65,111
56	ความสามารถในวิธีการเรียนรู้	50
57	ค่านิยมในการตัดสินใจ	50

ที่	คำสำคัญ	หน้า
58	คุณค่าที่แท้จริงของการเรียนรู้	3
59	คุณภาพการศึกษา	4-5,106,123-124,136,161
60	คุณลักษณะของพลเมืองอาเซียน	8
61	คุณลักษณะอันพึงประสงค์	4,22-23,83,107,109,123-126,129,157,158,159
62	เครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน	45,47
63	จิตตปัญญาศึกษา	110
64	จิตนักวิจัย	162
65	จิตสาธารณะ	22,53,83,85-86,124
66	จิตสำนึกการพึ่งตนเอง	29,32-33
67	จิตอาสา	83-89,106,109
68	ชุมชนเข้มแข็ง	29,37-38,60,83
69	เด็กที่มีความสามารถพิเศษ	91-92,95-96
70	เด็กปัญญาเลิศ	91
71	ทรัพยากรมนุษย์	65,173
72	ทักษะการรู้ขั้นพื้นฐาน	25
73	ทักษะทางสังคม	24,26-27,50,52,66,97,102,134,136
74	ทักษะที่จำเป็นในโลกอนาคต	2
75	ทุนทางสังคม	13-14,34,38
76	นวัตกรรม	2,12,24,35,50,68-69,79,113,151,163,165-166, 169-171,176,179
77	บทบาทของผู้สอนยุคใหม่	12
78	บรรยากาศการเรียนรู้	52,73-75,107
79	บุคคลแห่งการเรียนรู้	11,13,24,35,41-42,47,52,60,62,75,147,171
80	บุคคลแห่งความรู้	11

ที่	คำสำคัญ	หน้า
81	ปฏิญญาว่าด้วยความร่วมมืออาเซียน	9
82	ประชาคมความมั่นคง	9
83	ประชาคมเศรษฐกิจ	9
84	ประชาคมสังคมและวัฒนธรรม	9
85	ประชาธิปไตย	4-7,27,41,46,48,107
86	ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	29-30,32-33,59
87	ภูมิปัญญา	13-14,34-36,38-39,41,43-44,60,102,126
88	ผลการเรียนรู้	13,15,49,74-75,105,110-111,119,125,134-136, 147,149,151-156,158-159
89	ผู้เรียนเป็นสำคัญ	26,42,47,71,75,79,101,103,108,159
90	พลโลกศึกษา	10
91	ภาคีเครือข่ายความร่วมมือ	46
92	ระบบการใช้หลักสูตร	99-100
93	ระบบการประเมินหลักสูตร	99-100
94	ระบบการพัฒนาหลักสูตร	99-100
95	ระบบการเรียนรู้	44
96	ระบบคุณค่า	39,41,43-44,60,94
97	วงจรการวิจัย	162-163
98	วัฒนธรรมที่เอื้อต่อการเรียนรู้	63
99	วิธีการเรียนรู้	16,21,24-25,27,41-42,45,47,50,52,59,60, 65-66,68-69,73,75,77-78,80,91,95,106,107

ที่	คำสำคัญ	หน้า
100	ศักยภาพ	8,10-11,1524,33,36,39,40,49-50,55-56,66,71,77-81,88,91,93,95,102,106-107, 109-110,119,121,123,153,173,175-177,179
101	สังคมแห่งการเรียนรู้	13,42-43,45,62
102	สี่เสาหลักของการเรียนรู้	21-24
103	หน่วยการเรียนรู้	101,124-126,149,152,154,157-159
104	หลักสูตรฉบับครูผู้สอน	124
105	หลักสูตรฉบับโรงเรียน	124
106	หลักสูตรบูรณาการ	101-102,131
107	หลักสูตรประสบการณ์	101
108	หลักสูตรรายวิชา	101
109	หลักสูตรสัมพันธ์วิชา	101
110	หลักสูตรเสริม	102
111	หลักสูตรอิงมาตรฐาน	101
112	องค์ประกอบ 3P	16
113	องค์ประกอบของหลักสูตร	3,98,109
114	อัตลักษณ์	5,9
115	อาเซียนศึกษา	8
116	เอกลักษณ์	5,39,91,102